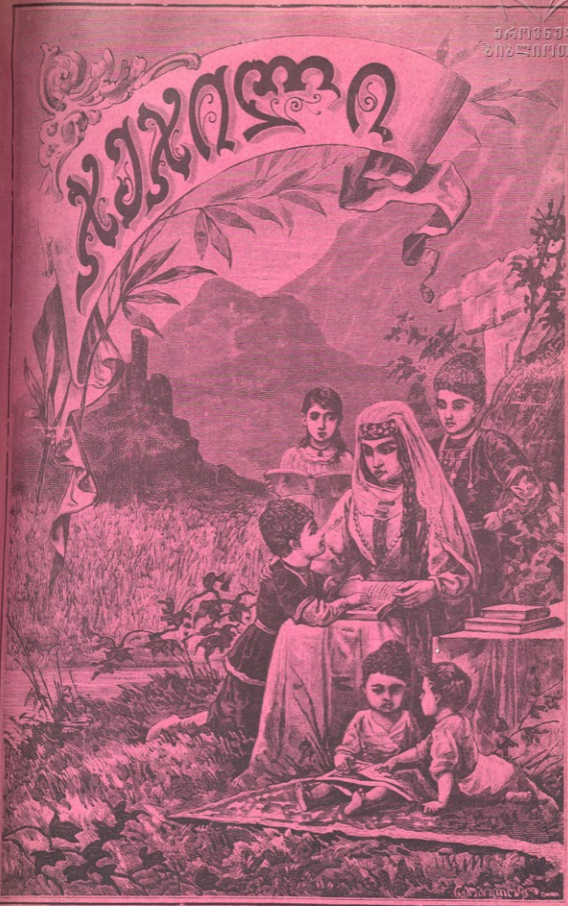

ერეკლესიის
საბავშვო

საბავშვო

უზრუნავ „ჯეჯილისა“

I	ზარმაცი, სურათი	346
II	თამროს განკურნება დ. თურდლსშირეჯისა	347
III	პატარა ზღაპარი, ასბურსენისა	349
IV	ახალგაზრდა მონადირე შვედური ზღაპარი	350
V	წრომაშია ბედნიერება, თარგმანი სასთაინი-ჩეკუროვისა	351
VI	ლექსი. გ. რუხაძის	358
VII	ღარაჯი ბათუ, ამბავი ბ. გვლასი	360
VIII	ჩანჩქარი, ლექსი ანსა გარეკახელისა	368
IX	იასამანმა როგორ მოისხა ვაშლი (თარგმანი) შურასი	369
X	არწივის ფიქრები (ბოგდანოვისა) თარგმანი ან წერეთლისა	372
XI	პატარა გმირი, ც. გულხანდანიანისა სომხურიდან თარგმანი უ. კ—ნისა	379
XII	პუსსეიმ როგორი დიდი თევზი დაიჭირა, თარგმანი	382
XIII	პატარა ამბავი სურათზე დაწერილი, შალვა ბეშკუნიძისა	389
—		
XIV	ტყვე არწივი, ლექსი გ. ქუნიშვილისა	390
XV	ბიძიას ნაამბობი ბავშვების ცხოვრებიდან ად. ნა. თაძესი	391
XVI	თავი-კერძა დევი, ოსკარ უაილდის ზღაპარი თარგ. ან. წერეთლისა	399
XVII	გიორგი ივანესძე ნატრძე, ნეკროლოგი	404
XVIII	ცხელი ქვეყნების გველები, ად. კიჭინაძესი	405
XIX	ნატალია გაბუნია-ცაგარლის გარდაცვალება	411
XX	სებასტიან გომეცი, თარგმანი ან. წერეთლისა	412
XXI	შესაინიშნავი ქენყანა: მოგზაურობა ჩრდილოეთ ამერიკაში (შემდეგი იქნება)	421
XXII	საქართველოს ისტორია, შედგენილი ს. გარეძისა	41

ქართული
ბიბლიოთეკა

საქმადი ნახატებიანი ქუჩის

იხარდე მწვანე ჯეჯილო,
დაპურდი, გახდი ყანო!..
ი. დ.

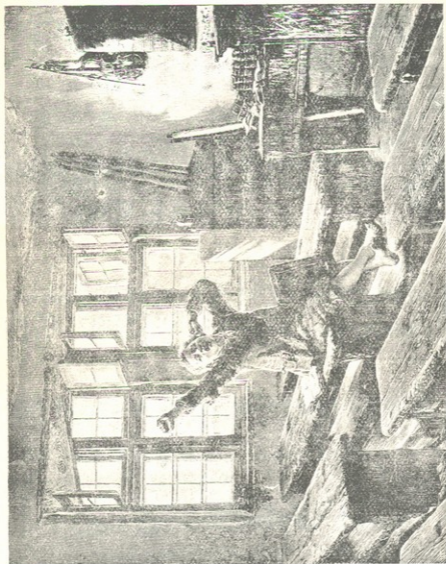
ივლისი და აგვისტო, 1910

153.

◆ წელიწადი მეოცდაერთე ◆

თ ბ ი ლ ი ს ი

ელექტრომბეჭდავი ანბ. „შრომა“, რუსსკაია ქუჩა, № 3.
1910

საბანკო

თამროს განკურნება.

ატარა თამროს ერთ დილით
თავი ძალიან სტკიოდა,
გულის მოძკვლელად კენესოდა,
სიცხისგან ოფლი სდიოდა.

აღარ აღსენდა ციცუნა
და ფინა მუდამ ლაქუსცა,
არც ჭრელ სამოსით მორთული
თვის დედოფალა „ინუსცა“.

თავს დასცქეროდა უსასღვროდ
შეწუსებული მშობელი,
ეფერებოდა, უვლიდა,
თვალსე ცრემლ შეუშრობელი.

„შენ გენაცვალოს დედილო,
ეგრე ძლიერ ნუ კენესიო,
გაიმაგრე გული და მსწრაფელ
მოგეცემა ხალისიო.“

„რა დროს ავად შეოფობაა,
როს ბუნება მეჯლისობსო
და ნაკადი საუვარლათა
მოსტუნაობს, ლიკლიკობსო.“

ამ დროს სასლში შემოიჭრა
მხიარული ზაწა სონა

და საუკარელ თავის დობილს
 შესთავაზა ვარდის კონა.

თანაც უთხრა: „ჩემო კარგო,
 მოგილოცავ საფსუქსაო,
 ღმერთს შევედრებ რომ სიამე
 მოუვლინოს შენს გულსაო.

რას უხინარ, მითხარ, სახლში,
 როს მთა ბარი უვავილობსო
 და უოველი შენი სწორი
 მის წილში მოლალობსო.

კთხოვ, თაძრიკო, ერთად-ერთი
 შემისრულო სურვილით,
 ადექ ფესზე, შესწვეტიკვი
 მწარე კენესა წუსილიო.

გამომევეი მინდორსედა
 უვავილები მოვკრიფოათო,
 თან ზურმუხტსა იმის ძეკრდზე
 ვიცელებოთ და ვინტუნოთო.

თაძროს, სონას ამ სიტყვებით,

ზაწა სახე გაუბრწუნდა,
 მტანჯავ სიცხემ გადუარა,
 შუბლი სულ მთლად გაუგრილდა.

სწრაფად ხეზე წამოიჭრა,
 დედას ცრემლი შეუწმინდა,
 ხელი მისცა სონასა და
 გარეთ მერცხლეტებრ გამოფრინდა.

პატარა ზღაპარი.

(ასბერსონის)

ქართული
ბიბლიოთეკა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი სოფლის ბიჭი. ერთხელ გზათ მიდიოდა და უცბათ წახვედა ერთ ჰატარა სკივრს.

— ახლა ამაში რომ მთელი საზინა იდოს რა ბედი შეწევდა! გაიფიქრა ბიჭმა.

სან აქეთ ატრიალა სკივრი, სან იქით—გაღებით კი ვერ გაბოლო.

გაუდგა ბიჭი გზას, თან სკივრი მიჰქონდა. უცბათ ჰატარა გასაღები იხოვა. დაჯდა ბიჭი დასასვენებლათ და თან ფიქრობს: რა კარგი იქნება რომ ეს ჰატარა გასაღები გამოადგეს ამ ჰატარა სკივრს! მონახა გასაღების ადგილი, ჩადო შიგ გასაღები. მოატრიალა და სკივრი მაშინვე გაიღო. გამოიცანით რა იყო შიგ? სბოს კუდი! ეს კუდი რომ გრძელი ყოფილიყო, მაშინ ზღაპარიც ასეთი მოკლე არ იქნებოდა.

(თარგმანი)

ახალგაზრდა მონადირე

ქართული
ლიბრერი

(შეღერი ზღაპარი).

ეო ერთი მონადირე, ჰუვდა მას ვაჟი შვილი. მოხუცდა, თვალთა მხედველობა დაეკარგა. მოიფიქრა: მე სომ თოფისმეტი არაფერი მახადია, მორი შვილს გადაულოცავ ჩემ სელობასაო. შვილმა სისარულით გამოართვა თოფი და გასწია ტყეში. ხედავს ერთი კურდღელი დასკუნულა ხის ფუტუროსე უურებ აცქვეტილი და გაიურებ აქეთ-იქით. ფიქრებმა გაიტაცეს უძაწვილი კაცი.

— კურდღელს მოვკლავ, წავიდებ ქალაქში, გავეიდი, იმის საფასურით ვიუიდი ცხვარს. ცხვარს გაუნდებ ბაკაკა, — ბაკაკას გავეიდი და გავმდიდრდები, ავიშენებ ჩემთვის სახლს, მერმე ცოლსაც შევირთავ. ფანჯრის წინ მშვენიერ ბაღს გავიშენებ. მერე შვილი მეოლებ, დავარქმევ სახელათ. ვანიას, ისიც გაიზრდება, ვეება გასდება, შეირთავს ცოლს. როდესაც ისა და მისი ახალგაზრდა ცოლი სეირნობას მოჭეუებიან ბაღში მე გავალებ ფანჯარას და დავუვირიებ: — მორი ჩემთან, ვანიას! — და ისე ერთბაშად დაივირო რომ კურდღელს შეეშინდა, ერთ წამს მოჭკურცხლა, დარჩა ჩვენი ახალგაზრდა მონადირე შირში ჩაღვა გამოვლებული.

შრომაშია ბედნიერება!

ბავშვებს სძირად უყვარდათ მისვლა დიდედანთან. დიდება იყო გულ-კუთილი, მშვიდობიანი და საქმის გამკეთებელი. სიქმიანობა არ უშლიდა მას კარგი გასართობი ზღაპრები, ან თავის თავგაგადანსავალი ეაძვნა ბავშვებისათვის. ზოგჯერ ისეთ სასაცილო რამეს უაძობდა, რომ ცრემლები მოადგებოდათ თვალებში.

ძალიან კარგი იყო დიდედანთან; დიდება არ იყო მოჩხუბარი, ბუსღუნა ბებერი. მართალია წლოვანობით დიდი ხნისა იყო, მაგრამ არა ჭკვანდა ზოგიერთ დაღმევი ბებრებს, რომელთაც ასწერენ ხოლმე ბავშვების წიგნაკებში. დიდება მუდამ საქმეში იყო, ხან ჭკერავდა და ხან ჭქსოვდა ჩულქ-წინდას.

ერთხელ ჰატარა კატო დიდედანთან იჯდა და შესცქეროდა წინდის ჩხირების მოძრაობას და თან ზღაპარს ელოდა. მაგრამ ამ დროს შეამჩნია თახჩაზედ ჰატარა წითელ ვდიანი წიგნი, რომელიც წინათ არ ენახა.

„ეს რა არის, დიდუღო,“ ჰკითხს კატომ. <sup>ერჩენულნი
ნიგულიქითქა</sup>
„ეკ ჩემი ძველი ალბომია“ უპასუსა დიდუღამ.

„ალბომია!?“ შეიძლება გაჟმინჯო?

„რატო, ჩემო კარგო“.

კატომ ძარდად გადმოიღო „ალბომი“ და გადა-
შალა. სურათები იმაში არ იყო, სულ რაღაც ლექსე-
ბი, უცნობი ქალების გვარებით. შიგა და მიკ კი
ელაგა გამსმარი ყვავილები, რომლებიც ძალიან მო-
ეწონა კატოს. ერთ გვერდზედ ლექსის მაგვირათ ორი
სიტყვა იყო დაწერილი: „შრომაშია ბედნიერება“
აქვე რამდენიმე გამსმარი ყვავილი ელაგა და დი-
დი ხნის რიცხვი იყო გამოუგანილი. კატომ რამდენ-
ჯერმე გადაიკითხა, მაგრამ ვერ გაიგო რას ნიშნავ-
და ეს სიტყვები. ნუ თუ, რომელიმე შრომას შეეძლო
ძიეცა ბედნიერება? კატო ზარმაცაი არ იყო, გაკვეთი-
ლებს მუდამ ამზადებდა, მაგრამ ყოველთვის როცა
დახურავდა წიგნს, ან რეჟუდს იძახოდა: „მადლობა
დმერთს, თავიდან მოვიშორეო.“ იმას კი კატო ვერ
წარმოიდგენდა, რომ შრომას ბედნიერების მოტანა შე-
ეძლო.

— რაზედ დაფიქრებულხარ, კატოჯან“, ჰკითხს
დიდუღამ.

— აქ რაღაც გაუგებარი სიტყვები სწერია, უპასუ-
სა ბავშმა. — რა ბედნიერების მოტანა შეუძლია შრომას?
ვინ დასწერა მაგისთანა სიტყვები, რას ნიშნავენ? გა-
ნა სასიამოვნოა შრომა?

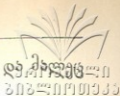

— ეკ სიტუაციები მე თვითონ დავწერე და თქვენს ნდა გაიძობო რამ დამაწერინა, სთქვა დიდედამ, გადანდო თავისი საქმე, მიიწია ბავშვისკენ, და მოჰყვა ამბავს:

„იყო დრო, როცა მეც არ მესმოდა ეკ სიტუაციები, როგორც ესლა შენ არ გესმის და ვფიქრობდი იმას, რასაც ესლა შენ, რომ საქმეს რაც უფრო ჩქარა მოვიშორებ თავიდან, ისა სჯობია. ოჯახში მე კარკათ ვცხოვრობდი, რასაც მოვინდომებდი ეველაფერს მისრულებდენ, და მე შეგონა, რომ მუდამ ეველაფერი მექნებოდა. მაგრამ დამიდგა მწუხარე ღღენი. მამა მომიკვდა და ჩვენი უბედურობა აქედან დაიწყო. დედა-ჩემს თავის დარდი არ ეყოფოდა, უნდა ეფიქრნა, როგორ ერჩინა ჩვენი თავი. დედა-ჩემი გულს არ იტყუნდა, ის დაუღალავათ მუშაობდა და ჩვენ იოლათ მივდიოდით. ეველაზედ უფრო გულს ის მიკლამდა, რომ სწავლის გაგრძელება არ შეძებლო. საწყალ დედა ჩემს არ ჰქონდა ფული, რომ სასწავლებელში მიეცა. მე სულ ორი წელიწადი მრჩებოდა სწავლის გათავებადე. მშურდა რომ ჩემი ამხანაგები დანათავრებდენ და მე კი არა.“

— შენ, დიდედო, მეკობრობდი იმათთან?

„ვეკობრობდი ჩემო კარგო, მაგრამ ისინი ჩემზედ მდიდრები იყვენ, მარტო იმას ფიქრობდენ თუ როგორ გაეტარებინათ დრო, როგორ ჩაეცვათ-დაეხურათ. ერთი სიტუაციით ისინი მდიდრები იყვენ და მე

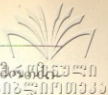
ღარობი. იმათი ტოლი რიგორ ვიქნებოდი და მძლავრი
დამივიწყეს.

„ოხ, როგორი ბოროტები უოფილან,“ შესძახა
კატომ.

„ასე სასტიკათაც ნუ სჯი, ჩემო კარვო!“ უპასუხა დიდებამ, „შესაძლებელია რომ მე თითონ მოვიპოვე ჩემის მიუგარებლობით. გულ-ძოსული ვიყავ მთელ ქვეყნიერებაზედ. მე არ მესმოდა, როგორ იტანჯებოდა დედა ჩემი. როგორ მუშაობდა, რომ ერთი ლუკმა ჰური არ მოეკლო ჩემთვის. ძაძინ თოთხმეტის წლისა ვსრულდებოდი. ეველანაირ სელ-საქმის ნიჭი მქონდა, იმის მაგივრათ რომ მეც მხარში ამოვდგომოდი და მეძველა, ჩემ-ჩემათ სულ ოხრავდი. არ მიხდობა მეძუძუნა. როცა ჩემი ამხანაგები თავისუფლად დროს გატარებაში იყვნენ, ჩვენ ღარებათ ვცნობოდით. მაგრამ დედა ჩემი დიდ მზრუნველობას მიწევდა. თვალ-უურს ადევნებდა ჩემს ჯან-მრთელობას, სძირათ კარგ-თბილ დღეებში ის მართმევდა სელიდან საქმეს და მგზავნიდა სასყიროთ იქვე ახლო ბაღში. „წადი-წადი დაისვენე, მეუბნებოდა ის, არ ვარგა ძალის დატანება თვალებისა, დეე მაგათაც უცქირონ მწვანე ბაღასს, ის მათ გააცნოველებს... მეც მიჰდიოდი სასყიროთ და არ ვფიქრობდი იმაზედ, რომ დედა-ჩემის თვალებს უფრო ესაჭიროებოდა დასვენება.“

ბაღი სადაც დედა-ჩემი მგზავნიდა სასუცხოვო იყო; სძირი ჩრდილოიანი სეივნები, მშვენიერი ფანჩატურები

და მქეფარე შადრევნები. მე მიუვარდა მომეტევეს და ერთი კუნჭული, განცალკევებული იმ ადგილებიდან, სადაც მრავალნი მოსიარულენი იყვენ; მივჯდებოდი ბუჩქნართან, არ ვიძროდი ადგილიდან დიდხნობადი. სიამოვნებას ვგრძნობდი ამ განცალკევებით, მე იმ დღიდან გახვდი მიუკარებელი, რა დღიდანაც მეგობრებს განვძორდი. მრცხვენოდა ჩემი უბრალო ტანსაცმელისა. სულელი ვიყავ, რა გაეწეობოდა. ჩემი წინანდელი ამხანაგები სძიროდ დასეირნობდენ იმ ბაღში, ხელი-ხელ ჩაკიდებულნი სეიფებში, თითქოს მე ვერ ძამხნევდენ, ლაპარაკობდენ ერთმანეთში, სხდებოდენ ჩემგან შორი-ასლოს. მე არ მიხდოდა უური დამეგობრებოდა ლაპარაკისთვის, მაგრამ ვერც იმას ვებედაძდი, რომ იმათ წინ გამეველო, რადგანაც დამინახავდენ. მე გავიგე იმათ ლაპარაკიდან, რომ ისინი სულაც ისეთი ბედნიერნი არ იყვენ, როგორც მე მეგონა. ვეველა მათგანი ჩიოდა თითო რამეხედ, შურდათ სხვისი კეთილი, ჰკიცხნადდენ თავიანთ სახლის გარემოებას, ერთი ქალი კიდევ ტიროდა, რომ იმას შეუგერეს კაბასრულებით იმისთანა არა—როგორც იმას უნდოდა — მდიდრული, მორთული... „მე ოთანსი ჩემ გემოვნებახედ არ მომიერთეს,“ ამბობდა მეორე. „ჩვენ სახლში დიდი მოწვენილობაა, და მე კი იშვიათათ მივეუვარ წარმოდკენებხედ, სულ საძჯერ ვიყავი ამ საძთარს.“ მე ჩემთვის ვიჯექ და უურს ვუგდებდი. ვეველა ისინი უკმაყოფილონი იყვენ თავიანთი მდგომარეობისა, უქმათ

ცხოვრობდენ, ეველაფერსედა ანხსლობდენ, ნებიდან გამოდიოდენ, ეველანაირი სიამოვნება მცირეთ ეწვენებოდათ. შედარებით იმათ მორთულ ოთახებთან წარმომადგა თვალ წინ ჩვენი კოსტა ჰატარა ოთახი, რომელშიაც მე და დედა-ჩემი ტკბილათ, მეგობრულათ, ვცხოვრობდით. მხოლოდ ახლა მივხვდი, დედა-ჩემი რათ ლოცულობდა ეოველ საღამოს, და რათ უხდოდა ღმერთს მადლობას, რომ მან მიანიჭა ძალა ონე ლუკმა — ჰურის მოსაპოებლათ. მეც იმ დღიდან მომეცა საღისი შექმნისუბუნებინა შრომა დედა-ჩემისათვის. მეორე დილასვე შევუდეგ მუშაობას, საქმეს სიამოვნებით ვასრულებდი, რადგანაც დაწმუნებული ვიყავი, რომ ეს ჩემი მოვალეობაა, ისე მადლობელი ვიყავი ჩემი თავისა, რომ მოვეყვი დიღისს, „შენ ძალიან გაერთე საქმეში“, მითხრა დედამ, — „წადი ცოტა გაიხეიონე, მაგ საკერავს მე დაუბათავე“.

მე შევხედე იმის გაეკითლებულს, გამსდარს სახეს. „ოხ, ჩემო საეკარელო, თავ — განწირულო დედავ!“ ის საწიროებდა იმ დასვენებას და ხეირობას, რომელითაც მარტო მე ვსარგებლობდი. შემრცხვა, მივარდი, მოვესვიე და ვუთხარი:

„წავიდეთ ერთათ სასეიროთ, თუ არა და არც მე წავაღ“.

არას დროს ისე სიამოვნებით არ მიხეირონია, როგორც მაშინ; სუფთა ჰაერსედა დედა-ჩემს ცოტა ფერი მოუვიდა; შევცქეროდი და გული სინარულით მე-

ვსებოდა. ჩვენ დაუდიოდით სხვა და სხვა სეივნებში, იქ შეკვსვდენ ჩემი ამხანაგები, მაგრამ აღარაფრად მეჩვენა, რომ ღარიბათ ვიუავ ჩაცმული. შურის თვალით აღარ ვუყურებდი იმათ. წინანდელი ფიქრები განქრენ. ესლა ჩემ თავს სრულ ბედნიერათ ვრაცხდი. ჩვენ დაკვსედით ბაღის ბოლოს, გული სინარულით მქონდა აღვსილი, მეც მინდოდა ბანი მიმეცა იქვე მოჭიკტიკე ტოროლასთვის. სინარულის ცრემლებით მევსებოდა თვალები, მივეკარ დედა ჩემს და მივეცი სიტყვა ჩემს თავს, რომ დღეიდან უოველთვის ვიშრომო სანამ, ჯანი შექნება. ამ დროს უეცრივ თვალი მოვეკარი მშუენიერ ევაზილებს, მივედი, დავეკრიფე ერთი კონა, გარდავეცი დედას, მხოლოთ ორი ევაზილი დაუიტოვე, რომლებიც ჩავდე ჩემს ალბომში, მოსაგონებლათ იმ დღისა და ჩავწერე— „შრომაშია ბედნიერება!“ ამ დღიდან უფრო მსიარულად ვმუშაობდი და ჩვენმა საქმემაც წინ წაიწია. აქამდინაც მუშაობის ხაღისი არ დამკარგვია. ეს სიტყვები, რომ შრომაშია ბედნიერება, უოველ უბედურობის დროს მანუკებდენ.

(თარგმანი)

ასათიანი — ჩეკუროვისა.

*
*
*

ამაში დილა გათენდა,
მთას ნისლი მოწედა მკერდ-
ზედა,
გაურინდა, ლაქვარდს გაეკრ
ღრუბელს მოეჭდო ეელსედა.

მხემ სსივთა კონა გაშალა,
ქვეუანას გადმოაყარა
და მის წინაშე ბუნებამ
ძღვლობით თავი დასარა.

გამოედვიძა შალიკოს,
ზე წამოიჭრა, ავარდა
და ფეს-შიშველი, ჰერანგა
კისკისით გარეთ გავარდა.

რა დაინახა ჰაწიამ
ნახ ევავილს ჭრელი ჰეჰელა
თავს ევლებოდა ფარფატით,
ტუხთ უკოცნიდა ნელ-ნელა, —

გამოვიდა კიჟინით
 მას უკან დასაჭერათა,
 მაგრამ ქვას ფეხი წამოკრა
 და გაიშლართა სეღათა.

და „ვაი-დედა“-ს მხილით,
 მდულარე ცრემლთა ფრქვევითა
 მსწრაფლ მიაშურა დედასა,
 ჰეპელას კრულუბა-წუევეითა.

ტიტინით უთხრა: „დედიკო“!
 აგელ ვიტინე ფუაო...

— ჰი, მაგრე გინდა! კვლავ მანც
 ეგებ ისწავლო ჭკუაო.

და თანვე გულში ჩაიკრა,
 მოუბღერსა ტკბილათა,
 მერე უნახა ნატკენი
 და სედ აკოცა ფრთხილათა.

ვ. რუხაძე.

დარჯი ბათუ.

(ა მ ბ ა ვ ი)

ზე უფრო და უფრო მადლა იწე-
ვა და თავისს თქროსფერ ბრწყვია-
ლა სსიუებს აქეთ-იქით ფანტავს.
ფრთა გაძლილი და ათასფერათ მო-
კაზბული ბუნება ფეთქავს და ტოკავს. აქ ფრინველე-
ბის ჟივილ-სივილი გაისმის. იქ, მინდვრებსზე, საქო-
ნელი ბეღელით წამოიძალნენ, რომელთაც მწვემსი
დიდის სძაურობით მდინარესაკენ მიჰრეკება. ვსებზე
საშინელი მტვერი დგას. აი იქ, ტყის იქით, მუხის
ქვეშ, ჩრდილში, წყაროს მახლობლათ მწვემსებს ერთათ
თავი მოუერთათ; ზოგი სდგას, ზოგი სის და წყაროს
ცივ ანკარა წყალს არსეინათ შეექცევიან. იქ კი, ეანებო-
საკენ, მეველე მკაცრათ გაჭკივის. მოისმის მუშების
სმა ძალალი „ეანურიც.“ მათ ბანს აძლევეს ზღვანა-
ვით მონარნარე გადაშავებული ეანის ნელი შრიალი,
ხან სულ მიწენარდება ეს სმა, ვით ნელი სიო, ხან
კვლავ იწეება და დიდხანს განუწვევტლივ გუგუნებს.

შუა დღემ მოატანა. ^{*}^{*} საშინლათ ცხელა. სძაურობა
ცოტათი მიწენარდა. ზოგი მინდვრათ გასულა და სის

ძირას სადილობს, ზოგს კიდევ უსადილნია და კუჭის
 მოღვეილი ჩდილში წამოწოლილა დასასვენებლად.
 ზოგს კიდევ დასძინებია.

— ბათუ! — გაინძა აკერ ძალაღ უანაში დიმიტ-
 რის სძა, — სარები აი იქ, იმ სეზედ, ეანის ნაპირას
 მიაბი, გამოწრილი ჩაღა შეგროვუ და დაუყარე, შენ
 გენაცვადე, მკონი ჯერ არც კი უჭამიათ სარებს, მძა-
 კრებია, არა?

— არა, ძამა! სასლში რო ნამეოროდევი, თავ-
 მოურიღა ჩაღა გვაქვს, რამდენიმე მოვაკელი და სა-
 რებს ვაჭამე. დავაწუილე კიდევ — მხარულათ უთხრა
 ძამას ბათუმ, რომელიც დედასთან ერთათ ეს ეს არის
 მოვიდა.

უანაში სარები მოდენეს და სადილიც მოუტანეს
 მუშებს.

— ჭკვიანი ბავში გუავს, დიმიტრი, ღმერთმა გა-
 გიზარდოს. ბუჯითი ბავშია, ეტუობა, სიამოვნებით
 წარმოთქვა დიმიტრის გვერდით მომუშავე ძაქსიმემ.

— გმადლობ, ჩემო ძაქსიმე! ძართლა და ძავით
 მიღვას სული; სკოლაში დადის, დილაობით ადგო-
 მასაც ვერ ვასწრებთ. კარგათაც სწავლობს. თავისუ-
 ფალ დროს, როცა ერთათ ვართ, მოსვენებას არ ძა-
 ძლევის, სულ რაღაცეებს მეკითხება, მეუტბუტება. ქუ-
 ჩასე გუშინ ცოფიანი ძაღლი გარბოდა. დადევნებ
 მინდოდა. ტირილით შემომესვია: „კიკებნს, ძამა, და-
 ვიდუბებითო“. სკოლაში ჩვენმა მასწავლებელმა გვი-

ამბო, ცოფიანი ძაღლის ნაკბენი საშობია, ^{მეტიველი} ^{სისხლი} იმსაძება და თუ თავის დროზე არ უწამლეს, დაკბენილი კაცი თვიგონვე ცაცოფიანდებაო სოფელში მისი მორჩენა ძნელია. ქალაქ თფილისში უნდა წახვიდე და სად შეგიძლია შენ ეს? — მესვეოდა და არ მშორდებოდა. ჯერ ათი წლის ბავშვა, თუ ღებრთმა არ დამიკარგა! — დაბოლოვა დიმიტრიძე

— თქვენი გამარჯვება, მუშებო!

— გაგებარჯოს! თითქმის ერთ-სმათ უხანუსეს მაკრინეს მაქსიმემა და დიმიტრიძე.

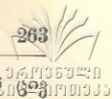
— მობრძანდით, სადილი მიირთვით, მკონი კიდევ დაუბავიანე, ოჯახში მარტო ხელი ვარ, რა ვქნა! საბოდიშო კილოთი თქვა მაკრინემ.

— ამ ერთ კვალს გამოვბათავებთ და ესლავე! — უთხრა მას დიმიტრიძე, რომელიც ისე მძლავრათ სცემდა მიწას თოხს, რომ ვდღვირს აუენებდა.

მაკრინე ხის ძირში დაბრუნდა — ჩრდილოში; მიწაზე ლურჯი სუფრა გაძალა და ზედ სადილი გააწყო. იქვე ცივი წულით სავსე დოქი დასდვა. ცაოფიანებულნი მუშებიც მოვიდნენ, ზურგზე სიცხის აღმური ასდიოდით. თავზე წაკრული ნარმის ნახევიც არ ჰქონდათ მშრალი. დასდნენ, ცოტა დაისვენეს და მადიანათ ისადილეს.

— ბათუ, მოდი აქ ბათუ! — სება ხარ ამდენხანს, შეილო, დაუძახა მას მამამ.

— ჩაღას ვაგროვებ, მამა, რამოდენიმე ხარებს დავეუფარე!

— ეოხად, ბათუ, ეოხად! შენ მერე წუაროს წუალსაც მოკვიტან, ვიცი! დაუძახა მას მაქსიძემ.

— რატომ არა! როგორც კი ჩაღის შეკროვებას მოვრჩები, მაშინვე!

მუშებმა ჩიბუხები მოსწიეს, შემდეგ ახალუხები გაჭყინეს მიწაზე, წამოწვეწვენ და თოხის ტარებზე თავ-მიდებულნი, ღრმათ დაეძინათ. მაკრინე გამოემშვიდობა მათ და მალე სახლისკენ გაბრუნდა. ბათუ იქ დარჩა.

* * *

მოჭრილი, ნამეორედვეი ჩაღა ერთათ შეკროვა ბათუმ. და არც კი დაუსვენებია ისე, წუაროსაკენ გასწია, რომელიც ცოტა მოშორებით იყო— მინდვრის ბოლოს. მალე მინდორი გადაიბინა და ცივ ანკარა წუაროს წუელით დოქი აავსო.

წუაროს მასლობლათ მინდორზე ერთათ შეკროვილი მწუემსები დიდ სმაურობაში იევენ.

— გაძარჯობა ბათუს! ერთსმათ მიაძახეს მას მისს ჰატარა ნაცნობ ამხანაგებმა.

— გაგიძარჯოს, გაგიძარჯოს! უძახუსა მათ ბათუმ, რომელსაც დოქი მხარზე გაედო და ეანისაკენ ბრუნდებოდა.

— შევიამხანაგოთ! კარგი თევეზობა იცის! სთქვა ერთმა, რომელიც ამხანაგებს შუა ჩამდგარიყო და ჰატარა საჩხრეკ ბადეზე ძარჯვენა ხელით დაურდნობოდა.

— კარგი, ძალიან კარგი! წამოიძახეს დასწრე
 ნებმა. ბათუ შეახერხეს.

— ვითევზაოთ! უთხრა მას ერთმა.

— ოხ, ოხ! ოხ! ოხ! რა ქაშქებია ამ ჩვენ წებალ-
 ფანტულში! აჭა, შეხედე! — მწვემსმა ბათუს ახლათ და-
 ჭერილი გრძელ-გრძელი თევზები აჩვენა, რომელნიც
 ორკაპწე ჩამოეკიდა ლაუჩებიო და სელში ეჭირა.

— ხუთი და ექვსი ესვევა ერთათ ბადეში, გუშინ
 კინაღამ ბადე დასიეს, სთქვა მესამემ.

— ის რა თევზი იყო, რო ვერ დავიკავუთ, ბადე
 გაგლიჯა და გაგვექცა?

— ლოქო! წამოიძახეს ერთმანათ.

— ერთმა ისეთი კი გამკრა ბოლო, რომ კინა-
 ღამ წავიქეცი, სიცილით დაუმატა მეორემ.

ამ ამბავმა ძლიერ გაიტაცა ბათუ, მას საშინლად
 მოუნდა წებალში ჩაბარტუუნება და თევზაობა.

— როდის ავირობთ თევზაობას! იკითხა ბათუმ,

— ესლავე! უნახუნეს.

— საქონელი?

— საქონელს ერთი ჩვენგანი მოწვესავს, შემდეგ
 სხვა დაციდის და ასე, რიგ-რიგათ!

— წამოვალ, მეც წამოვალ! მხიარული სმით წა-
 მოიძახა ბათუმ, მაგრამ უცებ ჩაუქრდა, მოწვენილო-
 ბა დაეტეო... წებალი!.. ძამა..

— რა წებალიო, შე კაცო! მიიტანე ეს წებალი-
 ყანაში და შემდეგ დაბრუნდი, სანამ ჩვენ დაგიცდით!

— მამ კარგი, ჩაილაპარაკე ბათუმ, დოქს^{ქვეყნული} ნეკლი^{საქართველო} მოაგლო და ეანისაკენ გასწია.

ფეხ-აგრეთით მივიდა ბათუ, სის ძირში მახსიძესა და დიმიტრის სმინავთ. ბათუმ დოქი დასდგა და მე-რმე სარები ინახულა. სის ძირში დაბრუნდა და ჩაფიქრებული დაჯდა. ბათუს სული და გული, მისი აზრი და ფიქრები ესლა ამხანაგებისაკენ მიილტვის, იმათ ეტრფის. ძალიან უნდა ამხანაგებთან დროს გატარება, თევზაობა და ბანაობა.

— რაღას ვუცდი? წაგაღ... გაივლო გულში და ზეზე წამოდგა, მაგრამ ამავე დროს უეცრივ მამისკენ გაიხედა, რომელმაც ამ დროს რაღაც მისუსტებულ სმით ამოიხვნეშა.

საბრალო მამა! — სთქვა მან ჩუმათ — დაღლილია, სწუსს!..

ბათუს ესლა სულ ახალი ფიქრი, ახალი აზრები დაებადა. ის იტანჯება... ორ ცეცხლ შუა...

— წავიდე! — მამა შეწუხდება — რო ვერ მნახავს, მებნას დამიწეებს? გამიჯავრდება! — არ წავიდე! — ამხანაგები დამემღვრებიან, ისინი კიდევ ძელოდებიან! — სირცხვილო, სირცხვილო! — ფიქრობს თავისთვის ბათუ.

— გავადვიმე და ვთხოვ! გაიფიქრა გულში და მამას დაბალის სმით ღვიძება დაუწყო. დაბალი სმა არ ესმოდა მძინარე დიმიტრის. ბათუმ სმას მოუმატა: „მამა“! მაგრამ ვერც ამ სმამ გამოაღვიძა მამა. ხელით შესებას და გამოღვიძებას კი ვერ შეეძვდა ბა-

თუ. ერიდებოდა მამისა და თანაც ეცოდებოდა მშობლებსა და მძინარე დიმიტრის სასესს ამ დროს, ისეთი საბრალო გამოძეტვევლება მიეღო, ისე მძიმეთ სუნთქავ და დიმიტრი, რომ მისს დანახვაზე უსათუოთ სიბრალულის გრძნობა შევიწრობდათ.

— ეჭ, ვერ წაგალ, დაფრები, გამოიღვიძებს და ვსთხოვ, ამხანაგები თუ მომიცდიან, კარგია, თუ არა და რა ვქნა!—ნაღვლიანი სმით წაიღანარაკა ბათუმ და იქვე, მამის ასლო, მხარ-თემოზე ჩაფიქრებული წამოწვა.

* *

თავ-ნაუარი ეანა აღარ შრიალებს, ამაყათ სდგას, დინჯათ გამოიუურება. დაწოლილი საქონელი ნელ-ნელა იცოხნება; ნიაფი არ ჭქრის, სიწუნარება. ვერ ისვენებს ჩვენი ბათუ. ის ხან გულაღმა დაწვეება და მალლა ცას შეჭურებს, ხან კი, მხარ-თემოზე წამოწოლილი, ეანის სივრცეს გაჭურებს დაღონებულ-სან-და-სან მამისკენ გაიხედავს, სასეყედ აკვირდება. ერთიც გაიხედა ბათუმ მამისკენ და ჭოი, საშინელება! შეერთა. რა ამბავია? რა დანახა?—წვრილი, გრძელი, შავი გველი!.. გველს თავი მალლა აუღერია, ორ-კაზი ენა გადმოუგდია, საშინლათ იკლაკნება და მოსინინებს.—ეს-ეს არის მძინარეს უნდა მიუახლოვდეს, სასესე, ან სსეულში ბასრი ენა ჩაასოს, ან ზირში ჩაუსრიადდეს, მოშხამოს და სიცოცხლე მოუსპოს.

დიმიტრის სძინავს, მაქსიმესაც სძინავს...

ბათუ ფნიზლათ არის.

დინასა თუ არა გველი. ბათუ ზეზე წამოვარდა, იქვე ჯოხს სელი მოავლო და რაც ძალ-ღონე ჰქონდა, თავადებულს გველს ჯოხი კისერზე გააყოლა.

— ვაიმე, დედავ, მიშველეთ! შეშინებული სმით დაიფიქრა ბათუ.

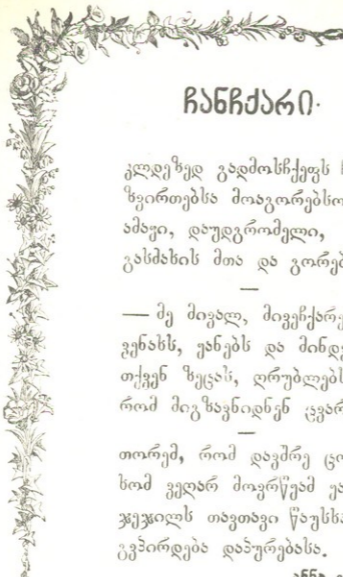
მძინარე დიმიტრი და მაქსიმე შეძლილებივით ზეზე წამოიჭრენ, ნაძმინარეები ვერაფერს გრძნობდენ და ვერას მისვდენ. გველი კი იქვე საშინლათ იკლავებოდა: ის ძაღვ ვასწორდა, თავი კვლავ ძაღვს აიღო და ის იყო დიმიტრის ფეხზე უნდა შემოსვყოფდა, მოეშინაძა, მაგრამ ამ დროს მაქსიმეძაც მოჭკრბ გველს თვალი. თოხი მოიძართა და ეუით საშინლად დაარტუა გველს. გველი დაიკლავა, თავი მიწაში ჩაჭყო. მაქსიმემ ერთიც მოუნაცვლა, გველი მიწაზე გაინართხა. მაგრამ ამათ ეს არ იეძარეს, თავი გაუსწრისეს და შორს გადაავდეს.

შორი ახლო მიწაზე დაცემული ბათუ სულს ძლივს იბრუნებდა, სახე სრულად გაღურჯებოდა, მიკვიტებდა, სძას ვერ იღებდა.

მაძამ აიუვანა და გუულზე მიიკრა.

გონზე მოსულმა ბათუმ ძათ ეველავფერი დაწვრილებით უაძბო.

— ჩემო კარგო, ჩემო მსხნელო და სანიშელო შვილო! ძადლობელი ვარ! ათრთოლებული სმით წამოიძასა გასარებულმა მაძამ და სელ-ახლათ ძვილი გულში მაგრე ჩაიკრა...

ჩანჩქარი.

კლდეზედ გადმოსჩქეფს ჩანჩქარს.
ზვირთებსა მოაგორებსო,
ამაჟი, დაუდგროძელი,
ვასძახის მთა და გორებსო.

— მე მივალ, მივეჩქარები,
ვენახს, უნებს და მინდვრებსა.
თქვენ ზეცას, ღრუბლებს მოსთხოვეთ,
რომ მიგზავნიდნენ ცვარებსა.

თორემ, რომ დაუძრე ცოდვაა
ხომ ველარ მოურწუამ უანებსა
ჟეჯილს თავთავი წაუსსამს
კვპირდება დანურებსა.

ანნა გარე-კახელი.

იასამანმა როგორ მოისხა ვაშლი.

რნი და-ძმანი იუვენ, ერთი მეორეზე ლა-
მასი. ერთს ერქვა ლიზეტა, მეორეს ზავ-
ლიკა. მთელი დღეობით თამაშობდენ ერ-
თად მწვანე ბალახზე. ამათ ერთმანერთი
ძლიერ უგვარდათ, მაგრამ მიუსედავათ ამისა, ერთხელ
დიდი ჩხუბი მოუვიდათ.

განჩხლებულმა ლიზეტამ წამოიძახა: — მე შენ არ
გიცნობ და არც შენი მეგობრობა მინდა სანამ... აქ
თავი ვეღარ შეიკავა და მწარეთ აქვითინდა.

— სანამ არ გინდა ჩემი მეგობრობა, ჩემო ლი-
ზეტა? დაეკითხა ზავლიკა და ჰიბში ჩვეულებრივ ჩაი-
დო თავისი დიდი თითი.

— აი, სანამ... ეს იასამანის სევაშლის არ მოი-
სხამს. უთხრა გაბრაზებულმა ლიზეტამ, გადიუარს უკან
თავისი ოქროს ფერი კულულები და გაიქცა ბადიდან.

ზავლიკამ უყურა მიძავალ დას, მერე შეხედა ია-
სამანს, რომელსაც უგავილები დასცვიროდა კიდევ, ნა-
ღვლიანათ მოკუმა ტუჩები, მიიღო ორივე ხელი თვა-
ლებზე და მოჭევა სმა მადლივ ტირილს.

— აბა, როდემდინ უნდა უცადო, რომ ამ იასა-
მანმა ვაშლი მოისხას, უ-უ... ზღუქუნებდა ემაწვილი.

რაც ეს სულელი იასამანი მახსოვს, მასზე მინსმკლ
ლი ვაძღვი არ მინახავს. და აკერ ექვსი წელიწადია
რაც მაგ ხეს ვხედავ. უ-უ-უ-..

გავიდა ერთი დღე, მეორე, ერთი კვირა, თუც ვა-
თავდა თითქმის... ბავშები კი უბრად იყვნენ. ბევრს
ცდილობდა ჰავლიკა, რომ ლიხეცას უურადლებს მი-
ექცია, მაგრამ ამოდ, — ამით შერიგება არ ეტყობო-
დათ: ხან მოჭეკებოდა ბურთის თამაშობას, რომ ლი-
ხეცას დაენახა, ხან ცინე-დარბაზებს აშენებდა, ხან
სამი საათობით ათამაშებდა ხელში ნახეყ ფორთოხა-
ლებს და სხვა ტკბილეულობას — არაფერი არა შვე-
ლოდა. ლიხეცა თავს ამორებდა და თუ ძმა მიუხს-
ლოდებოდა, ის მაძინვე ვარბოდა.

ჰავლიკა დაღონდა, ცხვირი ჩამოუშვა. აღარც თა-
მაშობა ესალისებოდა და აღარც ტკბილეულობა. მთე-
ლი საათობით იდგა საზინდარ იასამანთან და ფიქ-
რობდა, როდისღა გამოისხამს ეს ხე ვაძღვებს და მა-
ლე შეგრიგდებით თუ არა?

მანაურებმაც შეამჩნიეს, რომ ჰავლიკა დაღონებუ-
ლია და რაღაზედაცა სწუსს. გადიან წამლებიც კი მო-
ამწადა, ვაი თუ ავად არისო, მაგრამ ჰავლიკა უცებ
გამოიცვალა, გამსიარულდა, მთელი დღე დარბოდა, იცი-
ნოდა, ეველას ეალერსებოდა და ჩუმათ ეკითხებოდა:
„საკუჭნაოს ღამით კეტავენ თუ არაო?“ წამდა-უწემ
ვარბოდა ბაღში, შესცქეროდა იასამანის ხეს, მერე მე-
ჭებოდა თავს საკუჭნაოში, საჯინიბეში.

ერთხელ, საღამოს, რეგორც კი ჩამობნედა, დასიც ჰატარა ჩრდილი ვეება კალათით სელში გაძოვიდა სახლიდან და გაეშურა საჯინბეში. ეს იყო ჰავლიკა და კალათაში ჰქონდა მშვენური დაბრაწული წითელი ვაძლები. საჯინბედან გამოიტანა ჰატარა კიბე ხენებით და ოხვრით. წაიღო ბაღში, მაგრამ რეგორც კი მიუხლოვდა იასამნის ხეს და კიბის მიღება დაუწიბა, უცებ ბუჩქებში დარცხვენილი ღიზოტა დაინახა, ის იჯდა ხის ტოტზე, მუსლებზე მშვენური ვაძლებით სახსე კალათი ედო, იასამნის ტოტებზე კი აქა იქ წითლათ გამოიურებოდენ ვაძლები წითელი ძაფით ჩამოკიდებული.

შურა.

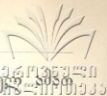
(თარგმანი)

შორს, ძაღლს გარეული იხვების გუნდი, გული ტოკდა. რანაირად განზავარდებდა ახლა იმ სივრცეში, მაგრამ რკინის ბაღე მაგარი იყო... მოიბუზა უბედურნი და ღრმით ჩაფიქრდა.

ფრინველთა მეგობს მოაგონდა თვალ უწვდენელი მდინარე ვოლვა, *) მის ნაპირას დიდი ციცაბო, რომლის თავსე იდგა უშველებელი მუხა და მუხის ქონორა ტოტებში მიძალული არწივის ბუდე აი სწორეთ იქ იხსდენ ერთსელ ესა და მისი შმა და გაიურებოდენ გარშემო. რა მშვენიერი იყო ქვეყნიერება! მდინარის იქით შორს, შორს მოხანდა მწვანე ველ-მინდორი, ჰატარბ ტბები, ზურმუხტოვით ფეროვანი. მინდორს თავს დასტრიალებდა დედალ მამალი არწივი. ესენი კა—და-მანნი თვალს ადევნებდენ თავიანთ დედ-მამას. სიცხემ მოაწია, არწივი კი სულ მინდორს დასტრიალებდენ. მწუქმსებმა საქონელი წელის დასაღევათ გარეკეს. სედავთ, მამალ არწივმა ერთი შესჩხავლა, ფრთები შეკეცა და მირს შურდულივით დაეცა და იმაჟ წამს ბუჩქებში მიიძალა. მაგრამ მაძინვე ისევე ძაღლს, ძაღლს ავიდა. ბრჭყალებში თეთრად რაღაც მოსჩანდა. ოი, სისარულო! ამათ მეჯღლიში მოელოდათ. მამალ არწივს მთელი ბატკანი მოჰქონდა და შვილებმა სისარულით შეჰკვივლეს. დედ-მამა ძალიან ეფერებოდენ თავიანთ შვილებს, — ხან ბატს უხიდავდენ, ხან ბატკანს, ხან კურდღელს და ხან იხვს.

*) ერთი უდიდესი მდინარეა რუსეთში.

ესენი მსიარულათ ატარებდენ დროს. ერთსეულს ამბობდნენ დიდი უბედურება დაატყდა თავს. მოვიდა მუსხასთან ერთი სოფლელი და შესძახა: „აი სად ეოფილა ამ ავაზაკების ბუდე! დამაცადეთ, მე თქვენ გაგირიკებთ.“ ავიდა მუსაზე, ბუდესთან, და იქიდან არწივის ბარტყები მიწს გადმოყარა. მერე ჩამოვიდა ისევ მიწს და გაითრიხა ეს ბარტყები სოფლამდის. დედა-არწივმა შორიდან თვალი მოჰკრა, დაეცა ქურდს, ბრჭყალების დასმარებით მოინდომა შვილების წართმევა, მაგრამ ვერ მოახერხა, სოლო ქუდი შერჩა ბრჭყალებში. სოფლელს ჭკუბ ესძარბ, თან მოეტანა კომბალი მოსაგერებლათ, როგორც კი დედა არწივი მივარდებოდა ბარტყის წასართმევათ სოფლელი დაუშენდა კომბალს. ფრინველმა ვერა გააწეო-რა. საბრალლო დედა სოლო სოფლამდის მიჰქუვა შვილებს.

მოაგონდა არწივს, როგორ მერე ვიღაც თათარს ჩაუვარდა ხელში განსაწურთუნათ: ჯოსზე დასვაძდენ, მთელი დღეობით არას აჭმევდენ, არ აძინებდენ, ფეხებს ტყავით შეუკრავდენ, თვალეზე საფარს უკეთებდენ. საბრალლოს იმდენს აქეთ-იქით ათრევდენ, სანამ არ დაშინაურდებოდა და ძახილზე არ მივიდოდა საჭმელის ასაღებათ. მერე ამ თათარმა სადღაც ტრიბლ მიინდოროში წაიყვანა და ვირგის ისეტას მიჰქუიდა.

ახლა იქ არწივი სულ სხვა ცხოვრებაში ჩავარდა. ამას კარგათ ჰქვებამდენ, კარგათ უკლიდენ, უფროსხილდებოდენ, ლალაობდენ. ამისთანა ცხოვრება მო-

ქართული
თავისუფლება

უსდა არწივს: მოიხარდა, ფრთები გაუფლვარდა, ლეები გაუბრწეინდა. სოლო უოკელთვის მორიდებული იყო, ბავშვით თავის ჰატრონს არ შორდებოდა. ისეცა შეჯდებოდა თავის ბედაურსე, არწივიც კესსე შეაფრინდებოდა და ორივენი დასეირნობდენ თვალ გაუწვდენელ ველ-მინდორში.

ერთსელ შემოდგომას, დილა აღრიან, ჩვეულებრივ სეირნობის დროს, ისეცამ თვალი მოჰკრა მელიას. ერთ წამს ამან არწივს თვალ-საფარი მოხსნა, ძაღლა ასწია და მელია დახანხვა. არწივმა თავი თავისუფლათ იგრძნო. გული ბუფართხაღდა, ჰაერში დატრიალდა და სულ ძაღლა-ძაღლა წავიდა და შემოდან გადმოხედა მთელ ველ-მინდორს. ისეცა ამ დროს მელიას გამოეკიდა. აი, ხედავს არწივი, როგორ დევნის ისეცა მელიას და შურდულივით დაეშვა ძირს. მელიამ თვალი ვერც კი შეასწრო—ისე ჩაუვარდა არწივს კლანჭებში. ამავე დროს უირგისი მოეშველა და დაუწყო არწივს ალერსი: სელი გადუსვა, კესსე დაისვა, მელიას კუჭ-ღვიძლი აჭამა. რა ნაირად ახსოვს არწივს ეს მამობრიული ალერსი? .

III

ბევრი წლები გაატარა ამ არწივმა უირგისთან. ბევრ მელიებს, მგლებს და ქურციკებს უხიდავდა ისეცა. ამ არწივის წვალობით გაშდიღრდა ეს კაცი: გაიჩინა ცხენების ჯოგი და ცხვრების ფარა. ფრინვლის ქება მთელ არე-მარეს მოედო. ასნი და ორასნი ვერსის

სიძორიდან მოდიოდნენ მის სანახავათ, უკვირდებოდნენ
 სიძორჯვე, ეოცებოდნათ თუ როგორ ახრჩობდა ერთ წამს
 ძელიებს. ერთხელ, სწორეთ საუბედუროთ, ისეცასთან
 მოვიდა თვითონ სულთანნი ბაიძურსა და სთხოვა—
 არწივი მოძეიდეთ და რომელი ცხენიც კესიამოვნებო-
 დეს ჩემი ჯოგიდან წაიუვანეთ. კიდევ ორ აქლემსაც
 მოგცემო და ცხვრის ფარასაცო. — მე ძდიდარი არ ვარ,
 სულთან, უთხრა საწუაღმა ისეცამ, — მაგრამ თუ ძო-
 სურვებ მე თვითონ მოგცემ ცხენებსაცა და ცხვარსაც.
 თუ გინდა წამართვი ალაჩუსი, სოლო არწივს სანამ
 სული ჰიროძი მიდგია არ დაგანებებ, ჩემ თავს მიჩვენია.

IV

განრისხდა სულთანნი. — თუ აგრეა, გასსოვდეს ძაღ-
 ლო, რომ სულთანს უარი უთხარი. — და თავისი ამა-
 ლით ისე საჩქაროთ გაეძურა, რომ მთელ არე-მარეზე
 მტვერი ააღინა...

ისეცა გრძნობდა, რომ ეს ძუქარა კარგს არას მო-
 ასწავებდა. და ერთხელ, როცა სანადიროთ წავიდა და
 ის იყო უნდა ქურციკი მოეკლა, ერთბაშა ბუჩქები-
 დან გამოვარდა სულთანნი და ისეთი ძალით ჩაარტვა
 ამას სახეში სიქა, რომ საბრალო კვნესით მიწაზე
 გაიშოტა. ძერე მივარდა არწივს და დიუვირა: — ახლა
 კი ჩემი ხარ, ძლივს არ ჩაგიგდეთ! ფრინველი ერთ
 წამს გონზე მოვიდა, ნახა რომ ისეცა მკვდარი, სისხ-
 ლის მორეუძი გდია. გააფთრებული მივარდა სულთანს
 და სახეში კლანჭები ჩაურჭო. სულთანნი ცდილობდა

კლანჭებიდან თავი დაეხსნა, მაგრამ ვერა კანწივრის და მის ბრჭყალებში დაიხრჩო. ეს არ აკმაობს სულთმაცხს, თავისი მახვილი ნისკარტით გულ-მკერდი გაუზო, გული ამოუღო და შეჭამა. მერე იმან მიიხედ-მოიხედა. საუფარელი ისეტას შემდეგ აღარაფრად ეჩვენა ეს ველ-მინდორი. დატრიალდა გვამის თავზე, ერთხელ-ორჯულ დასწხავლა და გაჭქრა ცის სივრცეში. დიდი ხანი იყო ასე მალღა არ აფრენილიყო და ქვეყნიერება მშვენივრათ ეჩვენა. მართალია ძირს უფერული, ტრიალი მინდორი იღო, მაგრამ შორიდან კი მოჩანდა ამწვანებული ველ-მინდორი, ტყეები, სოფლები, ეანები ათასფრად მოელვარე. მიგა და მიგ მინდვრებში მიიკლბაკებოდნა მდინარეები, ნაკადულები და მსუილი გაჭქონდა წუაროებს. დაბალ ადგილებში მოჩანდა ტბები და ჭაობები. მათ ზედ დასტრიალებდა ათასფრად აჭრელებული ფუტკრები და ზებულები. ფრინვლებს გაუდიოდნათ ჭიკჭიკ-სტვენა. არწივი სიამოვნებით დასცქეროდა ამ მიდამოებს.

წარმოუდგა არწივს, ვითომ ის სულ ძირს, ძირს დაეშვა და უცებ, ოჰ, საკვირველებავ! იცნო თავისი სამშობლო მიდამოები, მდინარე ვოლგა... ჩამოჯდა ერთ ციცაბოზე დასასვენებლათ. იქიდან სტკებოდნა მისი სილვით, თუ როგორ გაეყდნათ მდინარეს ტყველი და მიაქანებდა კასპიის ზღვაში დედა-მიწის ნაუოფს, როგორც გადასასად ხარკს. ხედავდა მდინარეს მოჭქონდა მუსა. ალბათ მალღან ნაპირას

მდგარყო. ვინ იცის, ორას წელზე მეტი ეს მუსხაშვილი
 ღუბათ დასცქეროდა მდინარის ტალღებს და ბოლოს
 განდა მისი მსხვერპლი. რა სასაცილო იყო ის ნაც-
 რის ფერი კურდღელი, რომელიც იჯდა იმ მუსის შტო-
 'ზე და შიშით განკალებდა.

არწივს წარმოუდგა რომ სწორეთ ამ ადგი-
 ლას იყო მისი ბინა, სამშობლო. თითქოს აი ის
 მუსა რო მოხანს—იმასზე იყო მათი ბუდე. საბრალომ
 სინარულით შეჭევირა, ისე სმა მალლა შეჭევირა, რომ
 გარშემო გალიებში ჩაკეტილმა ფრინველებმა და ნადი-
 რებმა გაკძინდეს სმა. გარშემო სამარისებური სიჩუ-
 ძე ჩამოვარდა.

მაშინ კი საბრალო არწივი გონზე მოვიდა.
 სად იყო დიდებული მდინარე ვოლგა, სად იყო ცი-
 ცაბები, ბუდე... ის გალიაშია დაშვებულელი, გარშემო
 სკულ გალიებია. . აქაურობა სახსება ძაუურებელი ხალ-
 სით.

საბრალომ ერთი გაიწია, თავი შეასწავა გალიის
 რკინას და უგრძობლათ დაეცა ძირს.

ვინ მისვდა არწივის ნაღველს, არწივის ფიქრებს...

ან. წერეთლისა.

(თარგმანი)

პატარა გმირი.

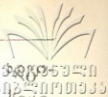
ც. გულხანდანიანისა.

(სომხურიდან)

ვმთა პატარებო, მე მინდა გიამბოთ ერთი ნამდვილი ამბავი, რომელიც მოხდა ერთ პატარა სოფელში, მეღრისში.

იქნება არც კი გაგიგონიათ ამ სოფლის სახელი, მეღრისი. ეს სოფელი თითქმის მთელ ქვეყნიერებას არის მოწყვეტილი. წასვალთ რკინის გზით, წასვალთ ეტლით კარგა შორს და ბოლოს კიდევ მოგინდებათ შვიდი-რვა საათი ცხენით ან ჯორით მოგზაურობა მდინარე არაქსის კლდიან ნაპირებზე, სადაც ეტლს თავის დღეში არც გაუვლია და არც ნახვით—არავის უნახავს.

გაზაფხულის ცივი დღე იყო, არაქსიდან ცივი ქარი მოჭებებოდა, პატარა ექვსი წლის არფენიკა თბილათ ჩაცმული ქუჩაში სათამაშოთ გამოხსულიყო. უცბათ ემაწვილბა თვალი მოჭკობ თათრის პატარა ქალს, სოფლის მენახირის შვილს, თავის ტოლას. ბავში სულ ტიტველა იყო, ის მობუხულიყო ერთ კედელთან და ოდნავ გამოჩენილ მზის სხივებზე თბებოდა; მკაცრია ქარი საბრალთ ემაწვილის ტანს ნეკვებოვით სჩხვლე-

ტავდა. სიფრიფანა, დაკლევადი ჰერანგი, ათას დაკლევადი
 ლას დაკერებული, არც კი უფარავდა ტანს და სიცი-
 ვისაგან ბავშვს აცანცანებდა და კბილს კბილზე აცემი-
 ნებდა.

პატარა არფენიკას თამაშობა ფიქრათაც აღარ მოუ-
 ვიდა, მიუახლოვდა თათრის გოგოს და დაღონებით
 შესედა. დაუნახა ტიტველი ფესები, ტანზე შემოსეული
 ჰერანგი, შიშველი თავი, მერე დახედა თავის თბილ
 ფესსაცმელებს, ჩულქებს, ტანისამოსს და მიეცა უსა-
 ზღვრო მწუსარებას.

თათრის პატარა გოგომაც შესედა ამ ჩაფუთულ
 ბავშვს და შოინდომა ჰერანგის კალთით დაეფარა თა-
 ვისი ტიტველი ფესები და რომ ვერა განწეო რა ცრემ-
 ლები წამოუვიდა თვალებზე. პატარა არფენიკაც აღელ-
 და, მასაც ცრემლები დაზაღუპით წამოუვიდა, ჩამოჯ-
 და იქვე ქვაზე, გაინადა თავისი ფესსაცმელები, ჩულ-
 ქები და ჩააცვა თათრის გოგოს.

— ცივა განა? ცცივა?

— ჰო, ძალიან მცივა! უნახუნა თათრის გოგომ,
 რომელიც სომხურათ ცოტადანათ ლაპარაკობდა.

პატარა არფენიკამ თითო თითოთ გაინადა თავისი
 ტანსაცმელი და მისცა გოგოს, წინ საფარიც კი შე-
 მოაკრა. მერე შეუკრა თმები თავისი ლენტით და ზედ
 თავისივე ქუდი დაახურა. ახლა ტიტველი არფენიკა
 გადაეხვია თათრის გოგოს, ერთი მაგრათ აკოცა და
 მერე გაიქცა თავის სახლისაკენ.

მისი დედა საჩქეში იყო გართული და ვერ შეეძლო
წინა ტიტკვლა შეილი.

— დედილო, მოძეცი მეორე ტანთსაცმელი რომ
მაქვს, მცოვა, მინდა ჩაგვიცვა, თქვა ღიმილით ბავშვმა
და სიცილით მოეხვია დედას.

დედამ შესედა და გოცებით ჰკითხა:

— არფენიკ, სად არის შენი ტანთსაცმელი?

— თათრის გოგოს მივეცი, დედილო, ძალიან
სციოდა, ისე სციოდა, რომ... ბავშვმა ვეღარ განაგრ-
ძო, ქვითინი დაიწყო და სულ აკანკალდა.

დედამ აღარა უთხრა რა, გადუკოცნა თვალები და
ჩააცვა ტანისამოსი, მაგრამ ბავში გარეთ ეოფნის დროს
გააცივებულიყო და ავადმყოფი ლოგინში ჩააწვინეს.

ბავშვის ძამა რომ დაბრუნდა დუქნიდან, შეიტყო ეს
ამბავი, თვალწრემლიანი დაეფრდნო არფენიკას და დი-
დი ხანი ჰკოცნიდა მას შუბლზე...

როდესაც ბავში კარგათ გასდა და პირველათ გა-
მოვიდა ქუჩაში მეზობლები განსაკუთრებული სიუვარუ-
ლით მიეგებენ და ეალერსებოდენ, თუმცა არფენიკას
ვერ გაეგო თუ რათ ეალერსებოდენ.

უ. კ.—ნახ.

ბუსსეიმ როგორი დიდი თევზი დაიჭირა.

უნი, ჰუსსეი, წადით ახლავე ზღვაზე სათევ-
ზაოთ! ეინული დნება, მზე ახლა საკმაოდ ათ-
ბობს, საფხული გვიდგება!

ეუბნებოდა ესკიმოსი თავის შვილებს.

ეს ესკიმოსი მთელი სამთარი ცხოვრობდა ცოლით
და ორი შვილით იგლაში, როგორც უძახოდენ ისი-
ნი თავიანთ თოვლის ქოხს ლაბრადორის მიდამოებში,
რომელიც ჩრდილოეთ ამერიკაში მდებარეობს.

თუძა საფხულის ჰირი ჩანდა, მაგრამ თოვლი
და ეინული ჯერ ისეკ ბლომით იდო. ეინული ევკლ-
გან ირღვეოდა და ოკეანში კუნძულებივით მიცურავდა.
ამას ეინულის მთებს ეძახიან.

კუნი ერქვა ჰატარა ქალს. ესკიმოსურათ ეს ნიშნავს
„კოცნას“ და ვაჟს კი ჰუსსეი, ესე იგი ზღვისკატა.

ამ დილით კუნი და ჰუსსეი, როგორც ნაბრძანე-
ბი ჰქონდათ, გამოვიდნენ ქოხიდან სათევზაოთ. წამოიღეს
ბადე, ანკესი, რაღაც ქოთანნი, რომ შიგ თევზი ჩაეუა-
რათ და ზღვის კატის სორცი, რომ ანკესზე ჩამო-
ეკიდათ. უმაწვილები რომ გამოვიდნენ ქოხიდან მზეს
კაშკაში გაჰქონდა, ის ძალიან ახურებდა თოვლსაც და

ეინულსაც. მიუსვდავთ ამისა ეძწვილებს ეცვათ-
 ლი ტუაუჭები, ტუავის ჩექმები და ტუავისვე ქუდები.
 ხელეზხედ ეცვათ მკლის ტუავის ხელთათმანები.
 სასაცილო სახანავი იუვენ, მაგრამ მაინც რინით
 კასწიეს ზღვისაკენ.

ვინ გაივლიდა ხალისით თოვლზედ და ეინულზედ
 ზღვის ზირად, როდესაც ეინული ისე მწარეთ ჩხვლეტ-
 და და ისეთი სმაურობა გაჭქონდა, თითქოს ზარბა-
 ზნებს ისვრიანო. ეინულს ვეება ნაჭრები სცილდე-
 ბოდა და ისეთი მსუილით ჩადიოდა ზღვაში, რომ
 კაცს დააურუებდა.

კუნის და ჰუსსეის უბრძანეს წასვლა და მეტი რა
 გზა ჰქონდათ. წერბ-კითხვა მათ არ იცოდენ, მათი ხე-
 ღობა იყო ნადირობა, ნაკით ცურვა, თევზაობა,
 ზღვის კატის ხელში ჩაგდება

— ჩვენ უსათუოდ აქ ბევრ თევზს დავიჭერთ, კუ-
 ნი! თლონდ გავიდეთ ეინულზედ, — ეუბნებოდა მძა, —
 მაშინ აღარაფრის ფიქრი არ გვექნება!

— უუურე! უუურე ჰუსსეი! შეჭევირა ცოტა ხნის
 შეძდეგ კუნიმ, — სედავ ამ ნავალს? ნენუკისა, ან ტუკ-
 ტუკისა იქნება? (ნენუკას ეძახდენ დათვს, ტუკ-ტუკას
 — ირემს). კუნიმ იცოდა ცხოველების ნავალის გარ-
 ჩევა, მაგრამ თოვლზედ ისე გასწორებული იყო, რომ
 მხელათ შეატუობდა ვინმე.

— ეს ნენუკას ნავალია! მაგრამ არა უშავს რა,
 ის უსათუოდ გაგვეცლებოდა კიდევ აქედან.

ისინი აფოფხდენ ძაღლა წვერივით გადმოწვერილ უინუ ზედ, სადაც ეგულებოდათ ბევრი თევზები. დიდ-სანს არ მოუხდათ ცდა, ორი თევზი კიდევ დაიჭი-რეს, როდესაც მოესმათ ხმაურობა, ისეთი საშინელი ხმაურობა, რომ კუნის ძალიან შეეშინდა.

იმან იცოდა, რომ ეს ძირს წამოსულ უინულის ხმაუ-რობა იყო, მაგრამ მაინც შეეშინდა, რომ მათი ამო-რჩეული ბინა არ გადმოწოლილიყო, და ან არ მოს-წვევტოდა ზღვის ნაპირს. ჰუსსეი არ ინძრეოდა ადგი-ლიდან. მან გადისროლა ანკესი და კიდევ დაიჭირა თევზი. ძერე ჩანგაღზედ ჩამოაცვა ზღვის კაჭის სორ-ცი და ბადე მოსს გადისროლა. ზღვამ წაიღო ეს ბადე ისე მოსს, რომ თითქმის აღარა ჩანდა. ჰუსსეის მაგ-რათ ეჭირა თოკი, ეგონა რომ დიდი თევზის ამო-კვანა დასჭირდებოდა.

— ხედავ, ჰუსსეი! ბადე როგორ მისცურავს, უთხრა კუნიმ.

— მამ ჩვენც მივცურავთ კუნი! უინული მოძო-რებიან ნიბდავს და მიკვაქანებს ზღვაში, საიღამაც მწე ამოდის. დავიღუპეთ! რაღა გვეშუქლებს? სულ სვეით მაინც ავიდეთ და იქიდან გადმოვიხედოთ!

ჰუსსეიმ მოაგროვა თავისი ანკესები და ავიდა სულ ძაღლა უინულის მწვერვალზე. კუნიმ ვერ შეს-ძლო მძანავით ძაღლა აცოცება, დარჩა ძირს და მოჭ-ევა ტირილს. ჰუსსეი ისევ ძაღუ ჩამოვიდა დასთან. ის გაფითრებული და თოვლი მი გაბანგლული იყო.

— ეს ჩვენი უინული მისცურავს, თქვა მან დაღონებით — ოს, კუნი, იფიქრე ერთი, რა გვეძველება!

— მე რა ვიცი, ჰუსსეიმ! უთხრა დამ, გული მიკვდება. ჩვენ აქ ნამდვილათ სიკვდილი მოგველის. კიაკი (ნავი) რომ ვიშოვოთ, რა კარგი იქნება, მაგრამ არა მოხანს რა!

— ერთი გადავიხედოთ ზღვისაკენ, იქნება იქ რამე ღავინასოთ! ემაწვილები დაბრუნდენ ისევ ადრინდელ ადგილას და ანკესი გადისროლეს.

ჩანგალზე კარვა დიდი სორცი ჩამოჰკიდეს, თოკიც მაგრათ მოიძარტეს სელში და თან ფიქრობდენ — რა ვქნათო?

უცბათ რაღაცამ თოკი ძალიან გასწია, ისე რომ ჰუსსეიმ კინადამ წყალში ჩავარდა.

— უსათუოდ დიდი თევზი მოჰქეებოდა, თქვა ჰუსსეიმ, — ძნელი იქნება ანკესის ამოთრევა, მოდი, კუნი, მიძველე, დამიჭირე თოკი.

უცბათ კუნიმ თოკს თავი მიანება და შიშით ძირს დაეცა.

— ნენუკი ეოფილა, ნენუკი! სედავ, უეურე, დაივირა კუნიმ.

ჰუსსეიმ ახლა თითონაც კარვით სედავდა, როგორ მოხანდა წელიდან საშინელი თეთრი დინგი, და ბორცვი თვალები თეთრი დათვისა როგორ გამოიყურებოდენ. კუნიმ რომ მხეცი დაინახა, შიშით მძან მი-

კერა. ჰუსსეი კი მიუკრძო ეინულს და ადგილიდან
 კვლარ იძროდა, შიძით ენა ჩაუვარდა.

თეთრი დათვი დამშეული დიდი საძირის შექმნა
 სიამოვნებით შესწამდა მასაც და მის დასაც. ამით
 არაფერი იარაღი თან არა ჰქონდათ. ან რას გა-
 აწყობდენ ამ საძიძარ მსეცთან.

ამ საძინელ წამს ჰუსსეიმ წამოიძახა:

— გაიქეც კუნი, თავს უშველე, შე აქ დავრჩები!

ძმას ძალიან უეწარდა და, ძაგრამ კუნიმ არ მო-
 ინდომა გაქცევა, არ მოინდომა ძმის მიტოვება. დათვი
 ეინულს ებლაუჭებოდა, სწორეთ იმ ადგილას, სადაც
 ჩვენი ჰატარა მეთუკსეები იუვენ. მან ხარბათ გადახედა
 დაჭერილ თევზებს, ძაგრამ როდესაც ეძაწვილები დაი-
 ნახა — სიანხელით თვალები დაბრიანდა.

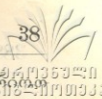
— დავაძალოთ თავს, ავიდეთ უფრო ძაღლა, თო-
 რემ ხელში ჩაკვიტდებს, თქვა ჰუსსეიმ.

და-ძმა გაიქცენ, კი არ იცოდენ სად მირობდენ,
 ისინი ეინულზედ მიცოცავდენ. ზოგჯერ ჩამოცურდე-
 ბოდენ დაბლა და წუხლში ვარდებოდენ, თითქმის დასრ-
 ჩობახე იუვენ.

— ავიდეთ სულ ძაღლა, ამბობდა კუნი. — ჩქარა,
 ჩქარა, დათუმა იქნება ვერც კი შეგამჩნიოს.

ბოლოს ძარჯვეი აცოცდენ ეინულის მწვერვალ-
 ხე და დასხდენ დასასვენებლად.

— ვაი! ნენუკი მოდის' დაიუვირა კუნიმ, —
 იგრძნო რომ აქა ვართ, უეურე!

— მოდი ერთი ვცადოთ, ეინული მოუამტვრიოთ და ჩავაგდოთ ძირს, თქვა ჰუსსეიმ.

დიდი გაჭირებით მოამტვრიეს ეინული, რომელიც მხეს უკვე მოელხო.

ამ დროს გამოჩნდა დათვი, სვეით აიხედა, ერთი დაიღრიალა და ნელი ნაბიჯით ჰირდაჰირ ეინულის მწვერვალისაკენ წავიდა. ჯერ უნდა გადასულიყო ნაპრაღს.

— დეე, წამოვიდეს ნაპრაღსე! წაიბუტბუტა ჰუსსეიმ, — აბა, მიშველე კუნი! ჩავაგდოთ ძირს ეს მოტვნილი ეინულები.

ჯერ ერთი ნაჭერი ეინულისა დაეჭვა ძირს. დათვა ვერც კი შეაძინა. ის დიდი სიფრთხილით გადადიოდა ნაპრაღს, თავს ძაღლა არც კი იღებდა. უცბათ ძან თავსედა დაეცა ეინულის მეორე ნაჭერი.

— ღუ, ღუ...უ... დაიღრიალა დათვა.

— ახლა, კუნი, კიდევ ჩავაგდოთ! შეჭვევირა ჰუსსეიმ და იმავე წამს დაუჭვა ეინულის სხვა დიდი ნაჭერი. ერთმა ეინულმა დათვი წააქცია, მეორემ თავი გაუტეხა და საშინელი ღრიალით ის ნაპრაღში ჩავარდა.

— ჩავიდეთ ძირს! ჩავიდეთ! დაიუვირა ჰუსსეიმ. — ხედავ უძიაკს (ნავს), გავიქცეთ ჩქარა.

შორიდან ნავი მოჩანდა და სწორეთ დროსედა მოეშველა ამათ .. მამაცი ბავშვები ასე გადაჩენ სიკვდილს.

კუნიმ და ჰუსსეიმ ეველაფური უამბეს დათუსე, რომელიც ახლად სსვებმა მოჰკლეს. იმაჲ საღამოს აქაურმა თემმა გამართა დიდი მეჯლისი და ეველა მადიანათ შექცეოდა იმ დათვის სორცს, რომელიც კუნის მისი სიტუგებით, ჰირველათ დიდი თევზი ეკონა.

— უცნაურია ეს დიდი თევზი, მაგრამ მანინც მადიან კემრიელი ეოფილა, უთხრა ვანშამსედ მამ დანს.

(თარგმანი)

4660

კატარა ამბავი.

სურათზე დაწერილი.

ერთხელ და-ძმანი წავიდენ ბაღში სილის მო-
საკრეფათ და თან წაიღეს ჰატარა კაღათა-
ნაძათ უცბათ შეაძხიეს სესედი ჩიტის ბუდე. სი-
ლი რაღაზე განახსენდებოდათ. ვაჟი ძაძინვე შეცოცდა სე-
სედ, გადმოსწა ბარტყები, კაღათაში და ორივემ სი-
ხარულით მოიბინეს წასლში. ჰატარა ქაღმა კაღათ-
თა მაგიდაზე დასდგა, მიუტანეს ვაძლი, მაგრამ ბარ-
ტყები ვაძლს არ შიეკაონ. უძაწვილებმა ძაძინ შწერი-
დაიჭირეს და ბარტყებმა შწერს კი დაუწეეს ჭამა.

ეს ამბავი წარმოდგენილია „ჭეჭილის“ ჰატარა შკითხველი ბა-
ღიკო ბეშკენაძესაგან, რომელსაც გაეგზავნა სანუქათ აკაკის დიდი
სურათი.

ტყვე არწივი.

(უძღვნო კაკიხ)

ყვეთა პურობილი არწივი
დარკინულ ვალიაშია
იჯდა, და გულით ნატრობდა
მძლავრ ქროლვას, აღმა ცაშია!

ყოდა: ნეტავ მგღირსოს,
თავისუფლება ფრთებისო;
რომ კვლავ ვეხილო მწვერვალნი,
სატრფო, სამწოდლო მთებისო!

სალამი უძღვნა სულის სწორთ,
გადაუშალო გულიო;
ფრთები მოვხვიო საყვარელს,
დედას დაუცხრო წყლულიო!

ნეტავ მოვესწრო ამ დღესა,
და ნატვრა ამიხდებოდეს;
რომ ლალ არწივის სიცოცხლე
ტყვეობით არა ჰკნებოდეს!

გ. ქუჩიშვილი.

ბიძიას ნაამბობი *)

(ბავშვების ცხოვრებიდან)

სკოლისთვის მამზადებენ.

ღარ მახსოვს რა დღე იყო... ქარი ცო-
ტათი ჰქროდა... მთებს ნისლი დას-
წოლოდა და აქა-იქა იჩინებოდა.
სალომემ ჩვეულებრივზე უფრო ად-
რე გამაღვიძა... ჩემს ძველ ტანისამოსს
დუგმები დააგლიჯა და რაღაზედაც
მიკერება დაიწყო. დედა-ჩემმა ცოთა-
ხი მიალაგ-მოალაგა, სკვირიდან „ხა-
რაზის“ წაღები ამოიღო, სალომეს
საკერავი გამოართვა... ჩამაცვა ახალი
ტანისამოსი, ახალი ჩექმები, ალერ

სიანათ მიმატრ-მომატრიალა და მითხრა: „ეს „ბლუზა“
და ეს წაღები იასონს გამოუგზავნია შენტვისაო... მშვიდო-
ბაში, სიხარულში გაცვითეო. დღეს, შვილო, 8 წლისა გა-
ხდი და ახლა შენ იცი, როგორც ფიქრი და გონება სულ
სწავლაზე გექნებაო. ამ ერთს კვირაში უნდა მოგამზადო და
ქალაქში უნდა ჩაგიყვანო სკოლაში მისაბარებლათაო!

არ ვიცი დაიჯერებთ თუ არა, რო გითხრათ, რომ ასეთი
სიხარული არასოდეს არ მიგრძენია... რაღაც მოზღდილი ადა-
მიანის სახე მომეცა... დავდინჯდი... თამაშობის ხალისი დამე-
კარგა... მომავალი ცხოვრების სურათები სულ თვალ-წინ გა-
დამეშალა... მაშინებდა კიდევ ეს სურათები და მალხინებდა
კიდევ... მეშინოდა იმისთვის—რომ უდევოთ უნდა დამეწყო

*) რამდენიმე თავი ამ მოთხრობისა უკვე დაიბეჭდა „ჯეჯილში“
1905 წელს.

ახალი ცხოვრება და მხარებდა იმისთვის, რომ „სწავლადი“ კაცი გამოვიდოდი... იმ დღეს დედას არ მოვშორებულყავი. ის სულ მასთან მინდოდა ყოფნა და მისგან გაგება ყველაფრისა.

— დღეს 8 წლისა ვარ, დედა?

— ჰო, შვილო, დღეს 8 წლისა ხარ, ვაჟკაცი ხარ!

— სკოლაში უნდა წამიყვანო, დედა?

— უნდა წაგიყვანო, შვილო, შენს ძმებს უნდა აჯობო სწავლაში.

და სხვა—ბევრს ამისთანა კითხვებს ვაძლევდი დედა ჩემს. ცოტახნის შემდეგ ჩამოვიღე თახჩიდან დაობებული წიგნები, მამიჩემისაგან დარჩენილი და დავიწყე თვალღებვა. ასე ამ ყოფაში გავატარე მთელი ოთხი დღე.

მშვიდობით, ჩემო სოფელო!..

კვირა დღეა... მზემ სიხარულის სხივები მიფანტ-მოფანტა აქა-იქა... ბჭყვრიალამ გაალამაზა ყველაფერი... აათამაშა ფრინველები... პეპლებმა ნელ-ნელა დაიწყეს ფრენა... ფუტკარიც დაიძრა სკიდან და ბზულით გაექანა ვარდების საყნოსველათ. ჩვენსა არა ჩვეულებრივი მოძრაობაა, ხმაურობა... მისვლა—მოსვლა... ყველა ფუსფუსებს... ყრუ სალომემ სარეცხის ქვაბი შემოდგა ზედა დგარზედ... დედა ჩემი მოირთო-მოიკმაზა... მეც პირი დამბანა, ჩამაცვა ახალი „ბლუზა“, მიმატრიალ-მომატრიალა, დამიკოცნა ლოყები და მითხრა:—წავიდეთ, შვილო, სალოცავათაო...

მთელს სოფელს საყდარში თავი მოეყარა... ყველა... ლოკულობდა, დაჩოქილი ევედრებოდა ხატებს და დედა ჩემიც იმათში... ჩემს გულს კი სასოება არ მიჰკარებია, რალაცნაირათ გაბუნჩული, დადარდიანებული ვიდევ ხატის წინ და პირგვარიც კი ვერ დამაწერინა დედა ჩემმა... ჩემი გონება სულ სხვაგან მიაგორებდა ტალღებს, ჩემი ფიქრი შორს, ძალიან შორს ფანტავდა თავის სხივებს და მომავალი ცხოვრების სარკეში მახედებდა... გულმა ვერ გაუძლო ამ ფიქრების გროვას, ერთი კი ამოვიოხრე და თვალის დახამხამებაში გალავანში ამოვყავი თავი. გალავანში ბიჭები ჩილიკაობდნენ, ზოგი სალომბდა...

მე მივედი მათ ახლო... დაუწყე ცქერა... წავდგი ნაბიჯი, რომ მხარეში მეც მიმელო თამაშობაში მონაწილეობა, მაგრამ მომაგონდა, რომ დღეს 8 წლისა ვარ, დავაყვაცებული, როგორც დედისაგან გავიგონე და ფეხები მიწიდან ვეღარ დავძარი... ვიდეგ უძრავათ... უცქეროდი ბიჭებს და ბიჭები მე შემომცქეროდნენ... მალე ახლოც მოვიდა ერთი მათგანი და დაუწყო ჩემს ახალ-ტანისამოსს თვალყურება..

— ჰე, რა რიგათ გამოკვანძილა და... ახალ ტანისამოსში!

— ბიჭო, არშინში რა მიეცი? არშინში რა მიეცი? მომაყვირეს სხვებმაც და დამიწყეს ჩქმეტა..

— ბიჭო! ხვალ ქალაქში მიდიხარ? აბა ქალაქის ბიჭები ავტირებენ დედას! ასეთი მუშაები იციან, რომ შენი მოწონებულნი! მომადახეს აქეთ-იქით..

— მე ხვალ მივდივარ ქალაქში, წიგნი უნდა ვისწავლო, სწავლული უნდა გამოვიდე. წავილულლულე მეც.

— ისწავლის ბიჭი, ჰი! იკოთის დიაკვნის შვილი კი არ იყო სკოლაში, რომ ვერაფერი ისწავლა, სთქვა ერთმა მოზრდილმა ბიჭმა.

— „როზგებითა“ და ჰინტორით უკრელებენ ტანსაო, ასე ამბობენ, ბიჭო, და მართალია ესა? შემეკითხა ტყაპუქანთღე ქსო. თუ მართალია, ნუ წახვალ, თორემ ისე გავიხდიან საქმეს, რომ სულ ვაი დედას გაძახებინებენ.“

მესმოდა ყველა ეს ლაპარაკი და ჩემი შავი ფიქრები უფრო და უფრო შავდებოდა. „როზგები“... ჰინტორი... დიაკვნის შვილი... ყველა ეს მოაწვა ჩემს ჩვილს გონებას.. ამიღელვდა სიბრაზით სისხლი.. ერთი კი ამოიკვნესა გულმა და ეშმაკმა წამომადახებინა:—ბიჭებო, მე აღარ წავალ ქალაქში წავიდეთ ტყეში და იქ ვითამაშოთ.

მზე კარგა მალლა აშორებოდა დედამიწას... აქამდის გაჩუმებული ბუნება ახმაურებულყო... ია, ნარგიზი, ყაყაჩო და სხვა ყვავილები იტაცებს ჩემს ცნობის მოყვარე თვალებს. მათი ბჭყვრიალა ფერი მაკვირვებს... ვსუნავ და სიხარულს ვეძლევი..

გზაში თვალს ვაყოლებ ხან ჯეჯილს, რომელსაც ცხელი ბინებს და ხან ათასნაირ ყვაფილებით მორთულ სათიბს.

ჩვენ ძალიან დავშორდით სოფელს... ავედი ერთს ფერდოზედ და დავიწყეთ აქეთ-იქეთ ყურება. იქვე ახლო ჩემმა თვალმა შენიშნა ბატკნების გოგმანი და მარდი კვიცების კუნტრუში თავიანთ დედების გარშემო... ჩემი თვალები ერთი საგნიდან მეორეზე გადადის, მიკვირს ყველაფერი, ვცვირი ვიციანი. მაგრამ მალე გამოვერკვიე, დედისადმი ალერსმა ჩამაფიქრა, გამიძლიერა დედისადმი სიყვარული და თვალის დახამხამებაში დავეშვი ძირს და შინ მისვლისთანავე ძლიერ გრძნობით ჩავეკონე ჩემს დედას.

ქალაქს გამგზავრება.

სამშაბათი დილა გათენდა... მშემ ქუტრუტანიდან შემოაფინა თავისი მშვენიერი სხივები და ლოგინშივე თვალები დამიკოცნა: მე გადავბრუნდი მეორე გვერდზედ, მინდოდა კიდევ დამეძინა, მაგრამ ვერ დავიძინე, რადგანაც დიდი ხმაურობა მომესმა. თვალები გავაჭყიტე და შევნიშნე, რომ ყველა ჩვენიანებს თავი მოეყარა და სამგზავროთ მამზადებდნენ. ისე თქვენ მტერს ავესოს მიწით თვალები, როგორც მე ცრემლებით ამევსო თვალები... ავდეგ, საჩქაროთ ჩავიცი და პირდაპირ გავარდი გარეთ. ეზოშიაც დიდი მზადება იყო. ჩვენი ნათლიმამა, შარმაზანი, ურემს ჩარდახს უკეთებდა. პალიკო წნელებსა გრეხდა... ვიცოდი რაც ამბავი უნდა მომხდარიყო ამ დილით და გული ბოდმით ამევსო. და ნაღვლიანს მომაგონდა ყველანი: ჩემი მეზობლის ბიჭები, ჩვენი კვირტა-ცხენი, ჩვენი ქოჩორა ქათმები, ჩვენი მერცხლები... დავიწყე გამოძვიდობება ყველასთან. ჩემი ციგა ტყაბუქანთ პავლეს ჩავაბარე, ჩემი შოლტი ცინგლიან ლექსოს მივეცი, ჩემს კვირტას თვალები და უკოცნე და ცუგას შიგ ტუჩებში ვეამბორე! შემოვირბინე მთელი არე-მარე. ყველას გამოვემშვიდობე, ყველას სალამი მივეცი, უსულოსაც და სულიერსაც. მივირბინე ჩვენ ცივ წყაროსთან... გახურებული სახე გავივრილე და გიჟივით ისევ შინ შევირბინე. დედა-ჩემს კიდევაც ჩაეცვა და დაეხურა. ჩემი დები იცრემლებოდნენ... სალომეც ამ დილით სულ იღრინებო-

და. ჩამაცვეს მეც და ყველანი ერთათ გამოვედით გარეთ. ჩემს სახეს ბინდი გადაეკრა... თვალები ამოცვივნას აპირებდენ. გულს ზვავივით დარდი ჩამოაწვა... ყველანი აქ იყვნენ... ყველანი მკოცნიდნენ, მემშვიდებოდნენ. მე კი ვიდექ უძრავათ, უნუგეშოთ. ურემი უკვე მზათ არის... დედა-ჩემი კიდევაც ჩამჯდარიყო... უკანასკნელათ აქ მყოფთ მიმიკრეს გულზედ, დამიკოცნეს თვალები; შარმაზანმა მომქიდა ხელი და ჩამიშვა ურემში... უკანასკნელათ კიდევ გადავაღლე თვალი ჩვენს არემარეს და გულ-ამოკვნესით წამოვიძახე: მშვიდობით, მშვიდობით, ჩემო კარგო სოფელო, ჩემო ბალო, ჩვენო წყარო, ტყეო და ღრეო! მშვიდობით, ჩემო ამხანაგებო, ჩემო გამზდელი და ჩემო დებო! ვთქვი ეს, ბლუზის კალთით მოვიმშრალე თვალები და ვერ მოვასწარ კიდევ სიტყვის თქმა, რომ ურემიც დაიძრა.

პირველი ჩემი თავ-გადასახველი.

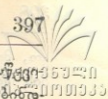
ჩემი მოგზაურობის ამბავს რომ მოგიყვებ, სწორეთ თავის მოწყენა იქნება თქვენთვის და ჩემთვის კი წყლულის აშლა. დადარდიანებული და დაღვრემილი, ჩვენებიანთ ინდოურივით ცხვირ-ჩამოშვებული, კუნძი ვით ვეგდე ურემში და ქალაქამდის არ გავნძრეულვარ. რალაც ძილ-ქუში დამაწვა პირველ ხანებში, მაგრამ, რამდენიც ვუახლოვდებოდით ქალაქს, იმდენი სხვა და სხვა შთაბეჭდილებათა გროვა მოაწვა ჩემს გონებას, სხვა და სხვა ახალმა სურათებმა გამომიყვანეს წინანდელ მდგომარეობიდან და ჩემმა თვალებმა, მშიერი ადამიანივით, აქა-იქ დაიწყო რბენა. დიდი სახლები ბქყვრიალა სახურავებით, უშველებელი ქუჩები, ხალხით სავსე—თითქო დღეობაში მოსულან სალოცავათაო და კიდევ ბევრი სხვა მრავალი რამ, რომლის აღწერასაც მე. რე თუ მოგიყვებით, თორემ ახლა ბევრი დრო და ადგილი დასჭირდება მის გარდმოცემას. სამხრობა იქნებოდა, როდესაც მიუახლოვდით ქალაქს. ჩვენ ურემთან ერთათ სხვა მრავალი ურემიც მოჭრილებდა და წეროების გუნდისამებრ გამწყრივებული დასდგომოდა რალაც უშველებელ, გაუთავებელ გზას.

ხალხის მისვლა-მოსვლა, ეტლების ჩახა-რუხი ესმოდნენ. მიკვირდა და მაცვიფრებდა ეს სანახაობა. ჩემს შთაბეჭდილებას დედას უზიარებდი და ხანდისხან ამის შესახებ პალიკოსაც გამოველაპარაკებოდი ხოლმე. მალე დიდს ქუჩაზედ გავედით და უფრო დიდი სანახაობა გადიშალა ჩემს წინ. აქ ერთი ვაი-უშველვებელი აგვიტყდა. ურმები შეაყენეს და არც აქეთ უშვებდენ და არც იქით. ვილაცა დიდმა კაცმა უნდა გაიაროს და ამ ქუჩაზედ არავის შეუძლია გავლაო. დიდი ჩოჩქოლი და ვაი ვაგლახი დატრიალდა. გაჩნდნენ შეიარაღებული ქუჩის მცველები და დაიწყეს მეურმეების ცემა-ტყევა. ამათ კენესას ტკივილებისაგან და საცოდავი პირუტყვის ბღაღილს დასასრული არ უჩანდა! არ ვიცი რა ხდებოდა... მხოლოდ ის მახსოვს—როდესაც ჩვენი პალიკო ცხენიდან გადმოვადგეს და უწყალოთ დაუწყეს ცემა-ტყევა, დედა-ჩემი გადმოხტა მისაშველვებლათ, პალიკო, გულ-შემოყრილი და მთლათ დასისხლიანებული ეგდო მიწაზედ და ჩვენი კვირტა, ამ ამბით გაკვირვებული, წინა ფეხებს სცემდა მიწას და საცოდავთ ფრუტუნებდა. დედა-ჩემის ტირილი მომესმა და რალაც უცნაურმა გრძნობამ მიმახედა იმისკენ. გადმოვხტი მაშინვე და გავწიე დედისკენ. ორიოდ ნაბიჯიც არ გადამედგა, როდესაც წამომეწია ჩემკენ გამოქანებული ეტლი, დამეჯახა და ზედ გადამიარა. მახსოვს—გულ-შემოყრილი მიწაზედ გავიშხლართე და შემდეგ რა მოხდა ამისი კი რა მოგახსენოთ.

სავაგათყოფოში.

ამ უბედურობის შემდეგ პირველათ რომ თვალი გვააჭყი-ტე და მივიხედ-მოვიხედე—ჩემი პირველი სიტყვა ეს იყო: დედა! სადა ხარ? დედა, გიკვდები!“ ამ დროს ვილასიც კოცნა ვიგრძენი და ცრემლით დასველებული სახე! თურმე დედა-ჩემი ჩემთან ყოფილიყო და ჩემი თვალები კი ვერ არჩევდნენ ვერავის სისუსტისა გამო. არ ვიცი მიხედვებით, თუ არა, რომ გითხრათ, ჩემს სიცოცხლეში არაფერი ასეთი ძლიერი არა მიგვრძენია რა, როგორც ამ კოცნამ და დედის დანახვამ მაგრძნობინა. ეს კოცნა იყო მალამო, წამალი დაწყლულვებული გულისა, უკვდავე-

ბის წყარო გადახრწნილი აღამიანისა. ამ კოცნამ მოსწვევნილი ტა სევდის ღილი, გულმა მშვიდობიანათ ცემა დაიწყო, ბინდ გადაკრულმა თვალებმა აქეთ-იქით ცქერა იწყო და დაღუმებული ენა აღაპარაკდა.

— დედა! პური მშვიან! დედა! სადა ვართ! სხაპა-სხუპით ვეკითხებოდი დედას, თითქო მეშინოდა, ვაი თუ ეს უკანასკნელი ლაპარაკი იყვეს და ძალას ვატანდი ჩემს თავს რომ ბევრი მელაპარაკნა.

დედასაც იმედი მიეცა, სახე გაუბრწყინდა... სიხარული და ღიღინის შეგუბებული ბოღმა ერთმანეთს შეეჯახა და დარეტიანებული, თავბრუდასხმული დედა-ჩემი დაეცა ძირს. ამ სანახაობით შემკრთალმა ერთი კი დავიწივლე და დავკარგე გრძობა. ასე ამ ყოფაში ბევრხან დავრჩი. სიკვდილ-სიცოცხლე ერთმანეთს ეჯიბრებოდა. კრიკა სულ შეკრული მქონდა, წამლებს ძალათი მასხამდნენ პირში. ჩემი გამობრუნების იმედი აღარავის ჰქონდა. ექიმებიც უარს ამბობდნენ ჩემს მორჩენაზედ და დედა-ჩემის ცოდვით ყველანი იწოდნენ და იდაგებოდნენ. ასე, ამ ყოფაში რამდენიმე კვირა ვიყავი, მაგრამ ჩემმა მაგარმა ბუნებამ თავისი გაიტანა: ერთ დღეს თვალები გავაქუციტე. მივიხედ-მოვიხედე და დავახველე კიდევ. დედაჩემს ჩემს საწოლზედ თავი დაედო და ჩასძინებოდა. საწყალო დედა-ჩემო! ახლაც კი არ მოგასვენე და ჩემს დახველებზედ ფეთიანით წამოგაგდე!

— დედა! წყალი მინდა! დასუსტებული ხმით უთხარი. დედაჩემი მაშინვე წამოხტა წყლის მოსატანათ, მაგრამ მოაგონდა, რომ წყლის დაღვეინება არ შეიძლებოდა და მის მაგივრათ რძე დამალეინა. რძემ გული მიპოვნა, სულ მთლათ გამოვერკვიე. ამ დროს ექიმსაც დაუძახეს. მან მაჯა გამიშინჯა, სიცხე გამიზომა და სიხარულით დედაჩემს წასჩურჩულა: „ეხლა ნურაფრის გეშინიან, შენი შვილი კარგათ არის და გული არხეინათ გქონდესო.“ დედა-ჩემი ბავშვივით წამოხტა, ხელეები გაშალა და, თითქო თამაშობსო, ისე ჩამოუარა იმ უშველებელ ოთახს. მეც ტიკტიკათ გადავიქეცი. მოვიკითხე პალი-

კო, მოვიკითხე ჩვენი კვირტა, მოვიკითხე იმ დაწყევლილი ამ-
ბის შედეგი და ყველაფერზედ დამშვიდებული პასუხი გავიღე.
გული დამიარხინდა, სისუსტემ იკლო და დედიჩემის დამკნარ
ხელებს თამაშობა დაუწყე. მალე ჩემი ძმებიც მოვიდნენ, ესე-
ნი მე ველარც კი ვიცანი—სულ სხვანაირათ იყვნენ ჩაცმულნი,
სხვანაირად გამოიყურებოდა მათი დაღვრემილი სახე. ეტყო-
ბოდათ ჩემი ავადმყოფობა ამათაც არ ასვენებდა და სევდის
ბეჭედი დაემჩნია. ორი კვირა დავრჩი საავადმყოფოში და ორი
კვირის შემდეგ გამოვეწერე.

ალ. ნათაძე.

(შემდეგი იქნება)

თავიკურძა დევი.

(ოსკარ უაილდის ზღაპარი).

ოველ დღე, სწავლის გათავების შემდეგ, მოსწავლე ყმაწვილები შედიოდნენ ხოლმე სათამაშოთ დევის ბაღში.

ეს იყო მშვენიერი დიდი წალკოტი მოფენილი რბილი მწვანე მოლითა. შიგა და შიგ ბალახში ვარსკვლავებივით გამო-

იყურებოდნენ ყვავილები. თორმეტი ატმის ხე გაზაფხულობით იმოსებოდა ნაზი პირისფერი ყვავილებით, და შემოდგომაზე ტოტები მისი ძლივს იმაგრებდნენ ნაყოფს. ფრინველები ისე მშვენივრათ ჭიკჭიკებდნენ, რომ ყმაწვილები ხშირად სტოვებდნენ თავიანთ თამაშობას და მირბოდნენ მათკენ სიმღერის გასაგონათ.

— რა ბედნიერი ვართ, ეუბნებოდნენ ყმაწვილები ერთი მეორეს.

ბოლოს დაბრუნდა დევი თავის სახლში. შვიდი წელიწადი სტუმრათ ყოფილიყო კაცი-ქამია დევთან. შვიდა თუ არა თავის ციხე-დარბაზში—დაინახა, რომ მის ბაღში ყმაწვილები თამაშობდნენ.

— რას აკეთებთ თქვენ მანდა? დაუყვირა მან გაჯავრებით.

ყმაწვილები შიშით აქეთ—იქით გაიფანტნენ.

— ეს ბალი მეკუთვნის მხოლოდ მე, თქვა დევმა, — ჩემს მგტს აქ არავის შეუძლიან შემოსვლა.

ბალს შემოავლო მალალი გალავანი და კარებზე დაწვეს
 „აქრძალუღია ბალში შესვლა“.

დღეი საშინელი თავიკერძა იყო. თავის მეტი ქვეყანაზე არავინ გააჩნდა

მას აქეთ საწყალი ყმაწვილები მოკლებულნი იყვენ ბალში თამაშობას. ამათ უნდოდათ ქუჩაში ეთამაშნათ, მაგრამ იქ ისეთი მტვერი იდგა და წვრილი ქვები ერქობოდათ ფეხშიშველებს, რომ თამაშობის ხალისი დაეკარგათ, ხშირათ სასწავლებლიდან რომ გამოდიოდენ ბალის მალალ გალავანს შესცქეროდენ და ამბობდენ:

— რა ბედნიერნი ვიყავით ჩვენ ამ ბალში!

დადგა ყველიგან გაზაფხული. გარშემო აყვავდა ყვავილები, მოჰყვენ ფრინველები ქიკიკის. თავიკერძა დღეის ბალში კი სრული ზამთარი სუფევდა. ფრინველები ყმაწვილებს რომ ვერა ხელავდენ, აღარ ქიკიკებდენ. ხეებიც აღარ აყვავდენ. უცაბედათ ერთმა ყვავილმა ამოჰყო ბალახებიდან თავი და რა ნახა რომ ყმაწვილების ქაქანება არ იყო ბალში ისევ ჩაძვრა მიწაში და დაიძინა. დღეის გაცემული ბრძანებით კმაყოფილი დარჩა მხოლოდ თოვლი და ყინვა.

-- გაზაფხულს მიავიწყდა ეს ბალი, — ამბობდენ ესენი, — და ჩვენ აქ მთელი წელიწადი ვიმეფებთ.

თოვლმა სუდარა გადაათარა ბალახს და ხეებზე ყინვისაგან ჩამოეკიდა ვერცხლოვანი ქირხლი, მათ მიიპატიეს მკაცრი ზენა ქარი, რომელმაც დაიწყო ბალში თარეშობა. მთელი დღეები გაუდიოდა ზუზუნნი და სახლების საკვამლეებს არ აყენებდა.

— რა კარგი ყოფილა აქ თარეშობა, ამბობდა ქარი, — მოდი სეტყვაც მოვიწვიოთ.

სეტყვამაც ბევრი არ ათხოვნინა. ყოველ დღე მთელი სამი საათის განმავლობაში რახა-რუხი გაჰქონდა, სანამ სახურავი სულ არ ჩამტვრია და ბალი სულ არ ამოაგლო.

— საკვირველია ასე რაზე იგვიანებს გაზაფხული! ამბობდა თავიკერძა დღეი, რომელიც იჯდა ფანჯარასთან და შესცქეროდა ბალს. — ახლა კი მგონია ამინდი გამოიცივლება!

მაგრამ გაზაფხული არა დგებოდა და არც ზაფხულის პი-

რი მოჩანდა. შემოდგომამ დატვირთა სხვა ბალები ხეხილებით, ხოლო დევის ბაღში არაფერი იყო.

— მაგ დევს თავის თავის მეტი არა გააჩნია რა, რათ უნდა ხეხილი, თქვა შემოდგომამ.

დევის ბაღში ზამთარმა სამუდამოთ მოიკიდა ფეხი. მის ხეების გარშემო თარეშობდა ჩრდილოეთის ქარი, სეტყვა და თოვლი.

ერთხელ დილით, დევი ჯერ კიდევ ქვეშაგებში იწვა, შემოესმა ნაზი მშვენიერი ხმა. ისეთი ნარნარი და ტკბილი ხმა იყო, რომ ეგონა მეფის მემუსიკებმა გაიარეს ჩემ ახლოსაო. თურმე მის ფანჯრის ძირს გალობდა პატარა ჩიტე ქვინტა. დევს ისე დიდხანს არ გაეგონა ფრინველების გალობა თავის ბაღში, რომ ამ პატარა ჩიტის გალობა მიიღო საუკეთესო გალობათ მთელ ქვეყნიერებაზე. სეტყვას მის თავზე აღარ გაუდიოდა რახა-რუხი, მკაცრი ქარის ზუზუნი არსაიდან აღარ მოისმოდა, და გაღებულ ფანჯარაში შემოდოდა ყვავილების საოცარი სურნელება.

— შგონია ახლა, კი დაგვიდგება გაზაფხული, იფიქრა დევმა, წამოდგა ქვეშაგებიდან და გაიხედა ფანჯარაში. იცით რა წარმოუდგა მას თვალწინ? ყმაწვილები შემძვრალიყვენ პატარათ გამონგრეულ კედელში. ყოველ ხეზე იჯდა პატარა ბავშვი. ხეები ისე ბედნიერნი იყვენ, რომ გაეშალათ სურნელოვანი ყვავილები და ფოთლებს ნახათ გაჰქონდათ ყმაწვილების თავზე შრიალი. ფრინველები დაფრინავდნენ სტვენით, სიამოვნებით, ყვავილებს ბალახებიდან ამოეყოთ თავი და იღიმებოდნენ. საოცარი მშვენიერი სანახავი იყო ეს სურათი. ხოლო შორს ბაღის კუთხეში ისევ ზამთარი მეფობდა. იქ იდგა ერთი ბავშვი და ისეთი პატარა იყო, რომ ხის ტოტს ვერ მისწვდამოდა. საბრალო ხეს გარშემო უვლიდა და ცხარე ცრემლით ტიროდა. ხე თოვლით და ყინულით გაბარდული იყო. ქარს მის გარშემო ზუზუნი გაჰქონდა.

— ამოდი, უთხრა ხემ და რაც შეეძლო დაუშვა ტოტები, მაგრამ ყმაწვილი სულ პატარა იყო და ვერ მისწვდა.

ამის ნახვით დევის გული მოლბა.

— რა გულქვა ვყოფილვარ, თქვა მან. — ახლა კი ვიცი, რატომ არა დგებოდა გაზაფხული ჩემ ბაღში. მე ამ წამს ვიცი, სვამ მალლა ხეზე; ჩამოვახსნეინებ მალალ გალავანს; დეე ყმაწვილებმა ისევ იარონ თავისუფლათ ამ წალკოტში.

და დევი სწუხდა რომ ამისთანა თავიკერძა და გულცივი ყოფილა.

დევი ჩამოვიდა კიბეზე, და შევიდა ბაღში. ყმაწვილებმა დაინახეს თუ არა აქეთ იქით გაიფანტენ. ხოლო პატარა ბავშვი დარჩა თავის ადგილას, რადგან ცრემლებით საესე თვალე-ბით ვერ დაინახა დევი. დევი მიეპარა ჩუმათ და შესვა ხეზე. ერთ წამს ხე შეიმოსა ყვავილებით, გაჩნდნ ფრინველები და მოჰყვენ გალობას. ბავშვი კი მოეხვია კისერზე დევს და აკოცა. ყმაწვილებმა დაინახეს რომ დევი სულაც გაჯავრებული არ იყო, შემოვიდნ ისევ ბაღში და გაზაფხულიც ისევ გამეფდა იქ.

— ეს ბალი ახლა თქვენია, ყმაწვილებო! უთხრა დევმა. აილო წერაქვი და ჩამოანგრია გალავანი.

გამეფელ-გამომეფელნი ხედავდნ, როგორ ეთამაშებოდა დევი მთელი დღე ბავშვებს თავის მშვენიერ წალკოტში. ბოლოს, საღამოს, როცა ბავშვები გამოსასალმებლათ გარს შემოეხვიენ, დევმა ჰკითხვა:

სად არის პატარა ბავშვი მე რომ ხეზე შეესვი?

დევს ის კოცნისათვის ძალიან შეეყვარებოდა.

— არ ვიცით სად არის! სადღაც წავიდა! უთხრეს ბავშვებმა.

— უთხარით რომ ხვალ უსათუოდ მოვიდეს, თქვა დევმა. მაგრამ ყმაწვილებმა უპასუხეს ვერ ვიცნობთ, არც ვიცით სადა დგას, დღემდის არც გვენახაო

დღვი საშინლათ შეწუხდა.

ყოველ დღე, გათავდებოდა სწავლა თუ არა, ყმაწვილები მოდიოდნ ბაღში სათამაშოთ, ხოლო ის პატარა ბავშვი არსა-და სჩანდა. დევს ყველა ბავშვები უყვარდა, მაგრამ ნალვლობ-და რომ იმ პატარას ველარა ხედავდა და ხშირათ იმეორებდა:

— ნეტავი ვნახოო.

გადიოდა წლები, დევი ბერდებოდა, სუსტდებოდა. ვე-
 ლარ დადიოდა. ფანჯრის წინ სავარძელში იჯდა და შესცდ-
 როდა, როგორ თამაშობდნენ ყმაწვილები მის მშვენიერ წალ-
 კოტში.

— მე ბევრი ლამაზი ყვავილები მაქვს, ამბობდა დევი, —
 მაგრამ ყმაწვილები უფრო ლამაზები არიან.

ერთხელ დილით ზამთარში დევმა გაიხედა ფანჯარაში.
 მას ახლა უყვარდა ზამთარი, რადგან იცოდა რომ მას მოჰ-
 ყვებოდა გაზაფხული, მშვენიერი ყვავილებით შემკული. უცბათ
 თვალები დააქუციტა და გაკვირებით გაიხედა: მართლა რომ
 საოცარი სანახავი წარმოუდგა. შორს ბალის კუნძულში მო-
 სჩანდა ხე შემოსილი მშვენიერი თეთრი ყვავილებით; ხეს ტო-
 ტები ნამდვილი ოქროსი ჰქონდა, ზედ ესხა ვერცხლის ნაყო-
 ფი. იმ ხეზე მოსჩანდა სწორეთ ის სანატრელი ყმაწვილი, რო-
 მელიც ისე ძრიელ უყვარდა. დევმა სწრაფად შეიბინა ბაღში,
 გაეჭანა იქით მხარეს საიდანაც ყმაწვილი მოსჩანდა და უცბათ
 გაჯავრებულმა დაიყვირა:

— ვინ გაბედა და მიგაკრა შენ ხეზე? მითხარ ახლავე,
 უნდა მოვკლა!

ყმაწვილს ხელებზე და ფეხებზე ლურსმნებისაგან იარეღი
 ჰქონდა.

— არაფერია, უპასუხა ბავშვმა, — ეს იარები სიყვარული-
 სგან არის.

— ვინა ხარ შენ, მითხარ? ჰკითხა დევმა. უცბათ სასოე-
 ბამ შეიპყრო დევი, ის ბავშვს მუხლებში ჩაუფარდა.

ყმაწვილმა გაუღიმა და უთხრა: ოდესღაც შენ ნება მო-
 მეცი შენ ბაღში მეთამაშნა, დღეს მე გიწვევ ჩემ ბაღში, სა-
 მოთხეში.

როდესაც ყმაწვილები სწავლის შემდეგ მოვიდნენ ბაღში
 სათამაშოთ, ნახეს ხის ძირს თეთრი ყვავილებით შემკული
 მკვდარი დევი.

ან. წერეთლისა.

(თარგმანი)

გიორგი ივანეს ძე ნატრაძე.

ააქტერდით ამ სახეს! ეს იყო ნიჭიერი მუსიკოსი. ამისთანა უნგარო. ჩუმი, პატიოსანი, უწყინარი და თავდაბალი მუშაკი ძნელათ მოიპოვება ჩვენში. ღარიბი ოჯახის შვილმა დიდი გაქარებით და ხასიათის სიმტკიცით გაიგნო გზა და მოახერხა მოსკოვის კონსერვატორიაში სწავლის დამთავრება ამ რვა წლის წინეთ. რა იმედებით და სიყვარულით იყო გამსჭვალული ეს ყმაწვილი სამშობლოსადმი. გიორგი ივანისძე დაუსვენებლივ მუშაობდა: ყოველ დღე ერთი სკოლიდან მეორეში გადადიოდა; ის იყო გალობის მასწავლებლათ, უმეტესათ უსასყიდლოთ სწევდა ჯათას და ცდილობდა ყველასთვის შეეყვარებინა ხალხური გალობა და მუსიკა. ყმაწვილმა კაცმა დასწერა სამუსიკო თხზულები და ემზადებოდა ოპერის შესათხზავთ; ის იყო აპირებდა გამგზავრებას სამზღვარ გარეთ მუსიკალური მიზნით, მაგრამ უცბათ, 1 ივლისს, რამდენიმე საათის განმავლობაში გაუკითხავმა ხოლერამ იმხვერაბლა ჯერ სულ ახალგაზრდა კაცი.

ბედნიერია ის ქვეყანა, რომელსაც შერჩება ამისთანა ნიჭიერი და გულშემატკივარი მუშაკი.

ცხელი ქვეყნის გველები.

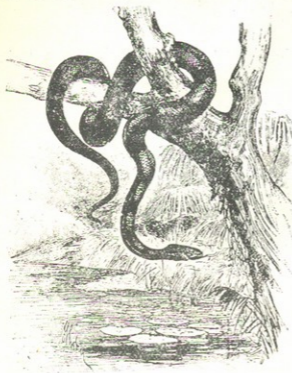

ცხელი ქვეყნების ცხოველებს შორის ბევ-
რია ისეთი მაწოვარი ოთხფეხიცა და ქვე-
წარმავალიც, რომელთაც მხოლოდ ვნება
მოაქვთ ადამიანისათვის. მაგალითად, ვინ
იცის, რამდენი კაცი იღუპება იქ ვეფხე-
ბისაგან და გველებისაგან! იმდენი გველი,
იმისთანა დიდები და გესლიანები, რო-
გორც იქ იცის, არსად გაგონილა: ტყეე-
ბი, ველები, ქვა-კლდინი ადგილები და
წყლები მდიდარნი არიან ამ ვეფხერთელა
ქვეწარმავალებით, რომელნიც მოგვაგონე-
ბენ ზღაპრულ გველეშაპებს.

ზოგი გველი სიგრძით რამდენიმე აღლია და სისქეც ექ-
ნება ნახევარი აღლი. დღისით გველები უფრო ხშირად შე-
სვენებულნი არიან; მერმე, დაღამდება თუ არა, გამოვლენ სა-
ნადიროდ. სულ ტყუილია ხალხში გავრცელებული თქმულო-
ბა, ვითომდა, ბოძალა ენა რომ აქვს გველს, იმას შეასობდეს
თავის მსხვერპლს სხეულში და მით შხამავდეს ბოძალა ენა
აქ არაფერ შუაშია. ბოძალა ენა აქვს მას იარაღად, რომ მით
შეეხოს და გაშინჯოს თავისი საშოვარი, კენით კი კბილები-
თა კბენს. კბილები ბლომად აქვს გველს ქვევითა ყბაზე და
ზევითაზედაც, მაგრამ საქმელს თავის დღეში არ ღეჰავს, ისე
ყლაპავს მთელად, რამ სიდიდეც უნდა იყოს. გესლიან გველს
ზევითა ყბაზე ორი კბილი აქვს ისეთი, რომელნიც სხვა კბი-
ლებისაგან განსხვავდებიან: შიგნით ცარიელია ორივე და
ღრძილებში, სადაც კბილებია ჩასხმული, განსაკუთრებული
პატარა ბუდეებია მოწყობილი, გესლით საესე. როდესაც გვე-
ლი უკბენს ვისმე და კბილს დააქერს, მაშინ იმ ბუდეებიდან
გესლი კბილის ნახვრეტებში ჩაღინდება და შემდგომ ნახვრე-

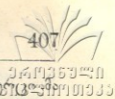

ტებიდან პირდაპირ ნაკბენშია. აი ეს გესლია, რომ შხამავს და ზღაპრულად ჰკლავს გველისაგან დაკბენილ ცხოველებსაცა და ადამიანსაც.

ერთნაირი გველი იცის ცხელ ქვეყნებში, რომელსაც ბოას ეძახიან, ქართულად შეიძლება ვუწოდოთ მარჩობელა, რატომ — ამის მიზეზს თითონ დაინახავთ. აგიწერთ ამ გველს და მის ცხოვრებას მოკლედ; მაშინ შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ სხვა გველების ცხოვრებაც. მარჩობელა გველი გესლიანი როდია, მაგრამ სხვაფრივ საშიშოა როგორც პირუტყვებისთვის, ისე ადამიანისთვისაც. სიგრძით

რამდენიმე ადლია და ძალიან მსხვილი, ზოგჯერ ადამიანის თეძოს სისხლს იგი არჩევს ხოლმე. თავის ადგილს სამყოფელად ერთ დიდ ტოტებ გაშლილ ხეს, სადაც გარშემო ადგილი მაღალი, სქელი ბალახითა და მწვანე ბუჩქებით არის შემოსილი; თუ საჭიროებამ მოიტანა, შეუძლია მას ამ ბალახებში დაიმალოს. დღისით მარჩობელა ზანტია, იშვიათად იცვლის ადგილს და უმეტეს ნაწილად შესვენებულთა, ან სძინავს. ამასობაში ან ბალახებშია მოგრაფნილი, ან და ხეზეა, მაგრამ რა სახით? შემოხვევია ხის მსხვილ შტოს, თავდაღმა დაკიდებულია, ბოძალა ენა გადმოუგდია, ქანაობს აქეთ-იქით და თვალს ადევნებს, ხომ არაფერი სულიერია სადმე რომ ხელთ იგდოს. უეცრად თვალი მოჰკრა მოშორებით ბუჩქებში ქურციკს (გარეული თხა), თავი ძლივს მოჩანს ქურციკისა, მაგრამ მარჩობელას აბა რა გამოეპარება! თვალის დახამხამებაში ჩამოეშვა ხიდან ძირს და სრიალ-

სრიალით გაექანა თავის მსხვერპლისაკენ. საბრალო ქურციკს არც კი იცის, რა უბედურობა მოეღის. როდესაც მიუახლოვდა, შესდგა ერთს წუთას, მერმე გადისროლა სისწრაფით თავი ქურციკისაკენ. როგორც ქამანდი (სასროლი თოკი—ცხენის დასაქერი) და შემოეხვია ტანზე; შემოეხვია და მოუჭირა, მოუჭირა ისე, სულ ლაწა-ლუწი დააწყებია ქურციკის ძვლებს. რამდენსამე წამში სულ დაუმტვრია, დაულეწა ძვლები და მარჩო ქურციკი. მერე როდესაც დახედა და ნახა, რომ მისი მსხვერპლი უკვე მკვდარია, მოემზადა მის შესაქმელათ. ჯერ თითქო დაჰფიქრდაო, საიდან მოვკიდო პირი, რომ გადაყლაპვა არ გამიჭირდესო. მერმე ძალზე დააფჩინა პირი და მოჰკიდა თავზე; იწყო ნელ ნელა პირში ჩადება მისი. ამ დროს პირი თანდათან უფრო და უფრო იღება, უფრო და უფრო განიერდება; ზევითა და ქვევითა ყბები ერთმანერთს შორდება, კისრის ტყავი გველს თანდათან ეჭიმება, ისე—რომ იფიქრებ, ეს არის გაიფხრიწებაო, მაგრამ არა,—გაიფხრიწება კი არა, კიდევ უფრო და უფრო იჭიმება რეზინასავით. ჰხედავ ამ ღორმუცელას, სულ ჩაიდგა პირში ქურციკის ტანი, უკანა ფეხები—ლა მოჩანს, მეტი არაფერი! აჰა, ცოტათ კიდევ გააფჩინს პირს და სულ გადაყლაპავს ფეხებიანათ—მართლაც, ერთი შეანძრია ღონივრად კისერი, პატარაზე კიდევ გააღო ხახა და გადუძახა მუცელში იმ სისხო ოთხფეხი ცხოველი. გადაყლაპული ქურციკი მიდის თანდათან კუჭისაკენ. გარედან რომ უყურებ, ცხადათა სჩანს, რა ადგილას უნდა იყოს ქურციკი გველის მუცელში; იმ ადგილას საოცრად გაბერილია გველის ტანი. როდესაც სულ გადაყლაპა თავისი მსხვერპლი, ერთი კარგად გაიზმორა, სიამოვნებით დააწყლაპუნა პირი და მიმოიხედა, თითქო ეძებს, იქნება კიდევ რამე ვიშოვო გადასაყლაპავიო. თუ დიდი ხნის დამშეულია მარჩობელა, ქურციკსაც არ იკმარებს, შეუძლია კიდევ ორი-სამი კურდღელი ჩაყლაპოს და რომელიმე დიდი ფრინველიც ზედ დააყოლოს. როდესაც ამგვარად დანაყრდება, მერმე შეუძლია რამდენსამე დღეს და, თუ გაჭირდა, რამდენსამე კვირასაც უქმელად დარჩეს.

ჩვეულებრივი საზრდო მარჩობელასი არის სხვა და სხვა

მაწოვარი ცხოველები, მაგალითად: თხა, ცხვარი, კურდღელი, ვირთაგვები და სხვა და სხვა ფრინველები. ხარის და ცხენის გადაყლაპვა არ შეუძლია სილიდის გამო, მაგრამ ღონიერი კია იმდენად, რომ თუ შემოეხვია ტანზე ხარს, უტკველად მიარჩობს; დიდ ადამიანს არ ერჩის, მაგრამ პატარა ბავში თუ ჩაუვარდა ხელში, შესქამს. მარჩობელამ სოფლის მახლობლადაც იცის დაბინავება და ხანდახან ღამით ეწვევა ხოლმე მცხოვრებთ. შეიპარება ეზოებში და ფარეხებში და ჩაყლაპავს იქ თხას, ცხვარს ან რამდენსამე შინაურს ფრინველს და გათენებამდის ისევ თავის პინაზე დაბრუნდება. იშვიათ შემთხვევაში გამოდის დღისით სანადიროდ.

ბოა, ანუ მარჩობელა, იცის სამხრეთ ამერიკის ცხელ ქვეყნებში სცხოვრობს იქ მშრალ ადგილებში და თავს ინახავს ხვრელებში, კლდის ნაპრალებში და ხეების ძირებ ქვეშ. ხშირად რამდენიმე მარჩობელა ერთად სცხოვრობს ხოლმე—ოთხი, ხუთი ან მეტიც. საზოგადოდ წყალში ცხოვრება არ უყვარს მარჩობელას, რომელიც ჩვენ გავიცანით, მაგრამ არის სხვაგვარი მარჩობელაც, სახელდობ ანაკონდა, რომელიც მხოლოდ წყალში ცხოვრობს.

მარჩობელებს იჭერენ და მოჰყავთ ევროპაში, როგორც უცხო რამ, ხალხის საჩვენებლად. ხვრელის შესავალთან დაუგებენ ხოლმე თავის გასაყოფ მახეს. როდესაც გაებმის, მახე საოცრად მოუჭერს ყელზე. რამდენიც უნდა იკლავოს, რაც უნდა ჰქნას, თავს ვეღარ დაახწევს; ამასობაში ადამიანიც მოუსწრებს და დაიბორჩილებს. დაჭერილს მარჩობელას ჩასმენ ყუთში, ზევიდან სახურავს დააქედენ მაგრად ლურსმნებით და გაგზავნიან სადაც უნდათ, ერთი ქვეყნიდან შორს გაგზავნამისი მეორე ქვეყანაში ძალიან ადვილია, რადგან დიდ ხანს შეუძლია იმარხულოს. როდესაც მოიყვანენ დანიშნულს ადგილს, მარჩობელა დიდი ხნის უტკმელი გაჯავრებულია და იკბინება, არც საჭმელსა სქამს ერთხანს, მაგრამ მალე მოიბრუნებს გულს, საჭმლის კამას იწყებს და აღარ ერჩის თავის მომვლელს.

თუ გინდათ, რომ მარჩობელა კარგად გრძნობდეს ტყეებში, იგი უნდა იყოლიოთ სრულს გალიაში ადგილს და იქ მოწყობილობა უნდა ჰქონდეს ხის შტოების მსგავსად, რომ ზედ ახობდეს ხოლმე და გადმოეკიდოს, როგორც მას სჩვევია. ამას გარდა ძირს მიწაში ჩაფლული უნდა ჰქონდეს ქურქელი წყლისათვის, რომ იბანოს, როდესაც მოსრევებს ყუთში ყოფნა და საბანში გახვევა, როგორც იკიან ხოლმე ფილოპატში (სამხეცეებში) უხერხულია მისთვის. ერთხელ საოცარი საქმე ჩაიდინა ერთმა მარჩობელამ ბერლინის ფილოპატში. თბილად ვიყოლიოთო და შალის საბანში გაეხვიათ. როდესაც მოშივებოდა მარჩობელას, საბანი გადაეყლაპა და შიშველი დარჩენილიყო. ხუთი კვირისა და ერთის დღის განმავლობაში შალის საბანი კუჭში ჰქონდა. რასაკვირველია, ვერ მოინელა ამისთანა საქმელი, ხშირ-ხშირად წყალს სვამდა და ეტყობოდა ავად იყო. ბოლოს მოინდომა პირიდან წამოეგდო საბანი. იწყო საბანმა მოგზაურობა კუჭიდან პირისაკენ და რომ მოადგა პირზე და თავი იჩინა, მივარდა უცებ მომვლელი, სტაცა საბანს იელი, ამოსწია ღონივრად და ანიაქალა პირიდან.

ფრინველთ ყლაპაა გველი.

დაბადებული გველის წიწილი ერთი ადლი და ნახევარია. დე-

ზოგიერთი გველი კვერცხებით მრავლდება, ზოგი კი ცოცხლად ჰბადებს თავის წიწილებს, როგორც, მაგალითად, მარჩობელა. მართალია, თავდაპირველად ამასაც კვერცხებში ჩაესახებიან წიწილები, მაგრამ იგინი დედის მუცელშივე გამოიჩიკებიან და პირდაპირ ცოცხლები დაიბადებიან. სიგრძით ახლად

და არავითარ ყურადღებას აღარ აქცევს თავის შვილებს; უფრო
 ღან დაბადებისა იგინი თავისთავად სცხოვრობენ და არა
 ჰპოულობენ თავის საზრდოს.

მარჩობელა ძნელი მოსაკლავია. კეტი რომ დასცე თავში,
 ვერას დააკლებ; თავში კეტის დარტყმევა მხოლოდ გააბრუებს
 და ამ დროს შეიძლება მისი დამორჩილება ან სხვით რითიმე
 მოკვლა. თოფით კი ადვილია მასთან ბრძოლა: ერთი სროლა
 საფატი სულს გააფთხოვინებს.

ველური ადამიანები სკამენ ხოლმე მარჩობელას ხორცს
 და ქონს წამლად ჰხმარობენ განსაკუთრებულად სხვა და სხვა
 სნეულებისაგან, ტყავს ჰხმარობენ უნაგრების გადასაკრავად,
 ჰკერავენ მისგან ფეხსაცმელებს და როგორც თილისმას ტანზე-
 დაც იცმენ. იმათა სჯერათ ხალხის თქულება, რომ გველის
 ტყავი გაჰკურნებს ადამიანს, რაც უნდა მძიმე სნეულებით
 იყოს შებყრობილიო.

ალექსი ჭიჭინაძე.

შემაგება იქნება

ავკარგეთ ჩვენი ნიჭიერი მსახიობი-ქალი ნატალია გაბუნია-ცაგარლისა, რომელიც შიდადგენდა ერთ საჩინო ბოძს ჩვენი ქართული თეატრისას. ნათქვამია, თეატრი არის ცხოვრების სარკე, რომელშიაც ჩანს ჩვენი ავ-კარგი ნათლათ, ცხოვლათ; ხალხი ხოლო მაშინ შეიყვარებს თეატრს, როდესაც დაინახავს ნიჭიერს და ხელოვნურათ წარმოდგენილს ჩვენი ცხოვრების ნაკლულევენებს, ან ღირსებას. ხოლო ღვთიურ ნიქს შეუძლიან სავსებით გაიტაცოს მაყურებელი, ხალხმა უნდა იგრძნოს, რომ თვითონ არის მომქმედი ავ-კარგისა და აი ამ ნიქის პატრონი იყო განსვენებული ნატალია გაბუნია.

ჩვენ ნოემბერში ვიდღესასწაულეთ მისი ოცდა ათი წლის თეატრის ასპარეზე მოღვაწეობა და ახლა მიწას ვაბარებთ მას.

16 აგვისტოს ხანმოკლე ავთიშყოფობის შემდეგ გარდაიქვალა ნატალია და ჩვენმა თეატრმა დაჰკარგა საუკეთესო მსახიობი. ის ისე გაღუპრული იყო ქართულ თეატრთან, რომ ვერც კი წარმოგვიდგენია უიმისობა.

ძნელი იყო ამ ოცდა ათი წლის წინეთ ხელოვნების ასპარეზე გამოსვლა—მეტადრე ქალისთვის. მის მამასაც, მერაბ გაბუნიას, ეუცხოვა შვილის დათმობა თეატრისთვის, მაგრამ ნიქმა თავისი გაიტანა და 1879 წლიდან ახლად დაარსებულ ქართულ თეატრის დასში დაიწყო მან თამაშობა. საზოგადოებამ დააფასა მისი ნიქი და აღტაცებით ესწრებოდა თეატრში მისს თამაშობის დროს, მისი ბენეფისები სწორეთ დღესასწაულებს წარმოადგენდა. არა თუ ჩვენ ცხოვრებიდან ამოღებულ ტიპებს გვიხატავდა ნიქით,—სხვა, უცხო ხალხის ტიპებსაც ხელოვნურათ არდგენდა, როგორც მაგალითად მაღამ ფროშარის როლს (ორი ობოლი) და ოსტროვსკის პიესაში. „შემოსავლიანი ადგილი.

ვუსურვოთ ჩვენ საზოგადოებას, რომ ნატალია გაბუნიას ნიქს გამოეწვიოს მისი მიმბაძველებიც.

სებასტიან გომეცი.

(თარგმანი)

ცხელი ზაფხული იღვა სევილიაში 1658 წელს, კარგა ხანი იყო ციდან ნამი არ ჩამოვარდნილიყო. გვალვისაგან დაბატარებული მდინარე გვალაკვივირი სვედით მოცული მიაქანებდა ამღვრეულ წყალს. დაფნა და კოკოსის ხეები ძალზე გაყვითლებულიყვნენ. ძვირფასი ბაღები ძველებური ალკაზარის სასახლისა, რომელნიც გაშენებულნი იყვნენ წინანდელ მფლობელებისაგან—მაგრებისაგან—ახლა სივრცისა და სიამოვნებას მოკლებულნი იყვნენ. მაინც ამ დაჩრდილულ აივნებში, საცა შადრევნებს შუილი გაჰქონდათ, უფრო გრილოდა, ვიდრე ქალაქში შენობებთა შორის და ვისაც მოუხვდებოდა გავლა ამ სტუმართა მოყვარე სასახლის მუდამ ღია ალაყაფის კარ წინ (ქიშკართან) შეუძლებელი იყო შიგ არ შესულიყო და არ დაესვენა ამ ვარდებთა და ზამბახებთა შორის, მარმარილოს აუზებთან და გადმოშჩქეფ შადრევნებთან.

მაგრამ ამ დღეს ისეთი სიცხე იღვა, რომ არავინ არ შედგა ქუჩაში თავის გამოყოფას. ყველა იჯდა სახლში, ხოლო აუცილებელი საქმე გამოიყვანდა ვისმეს გარეთ. ამ სასახლის ბაღშიაც არავინა ჩანდა. მარტო ერთი ყმაწვილი-მულატი იჯდა კიბის საფეხურზე. მისი შავი პირისახე თვთარ მარმარილოზე მიყრდომილი მეტათ ცხოვლათ გამოიყურებოდა. ის ფიქრებს გაეტაცნათ და ეტყობოდა რომ, ვერც არაფერს შედავდა და ვერც არაფერს ამჩნევდა. უცბათ ეკკლესიის საათმა შუა დღე დაჰკრა. ზარის ხმა ყრუთ გაისმა მთელ მიჩუმებულ არემარეზე და ამ სასახლის მარმარილოს თაღებმა ბანი მისცეს. როგორც კი მიწყდა ზარის ხმა, ყმაწვილი ნელა-ნელა წამოდ-

გა და გასწია ქუჩისაკენ. ეკლესიის მოედანზე და ქუჩაში შემოიჭრა ბორცვიანი არავინა ჩანდა, სახლების დარაბები მაგრათ იყო ჩაკტილი, სამარისებური სიჩუმე სუფევდა ირგვლივ. ძაღლებსაც კი ეზარებოდათ ყეფა, ხოლო თავს მაღლა აიღებდნენ თუ ვინმე გამვლელს ნახავდნენ.

ყმაწვილმა გაიარა რამდენიმე სახლი, მერე შეუხვია ერთ ქუჩაში და შევიდა პატარა თეთრი ქვის ლამაზს სახლში. რკინის კარებიდან ეზოში შესასვლელი გზა დაფენილი იყო სხვა და სხვა ფერი მარმარილოს ოთხკუთხ ქვებით. შუა ეზოში შადრევანს შილილი გაჰქონდა, აკაციის და ცაცხვის ხეებით იყო იქაურობა სავსე. წვრილი ხელოვნური სვეტები მთელი ეზოს გარშემო ამართული იყო, კედლებზე ეზოს მხარეს დაბატული იყო სხვა და სხვა უცნაური სახეები.

ყმაწვილმა გაიარა ცარიელი ეზო და გავიდა სხვა უფრო დიდ ეზოში. შადრევანის გარშემო, შუა ეზოში, სადილს შეეჭკოდნენ რამდენიმე მონა—ზანგები. ზოგიერთს გვერდით ეწყობოდათ სამუშაო იარაღები, ეტყობოდათ ახლათ მიეტოვებინათ საქმე. სხვები სხვა და სხვა მხრიდამ იკრიბებოდნენ, მერე შედიოდნენ სამზარეულოში, გამოჰქონდათ თავიანთი კერძი და მიუხსნებოდნენ ხოლმე სუფრას. ყმაწვილმა მულატმა მიიღო თავისი წილი და ცოტა მოშორებით ბალახზე დაჯდა.

ეს სახლი და ეს მონა-ზანგები ეკუთვნოდა ერთ სივილის მდიდარ ვაჭარს, სახელად როდრიგოს, რომელიც ღვინით ვაჭრობდა და დიდი აღებ-მიცემობა ჰქონდა. მთელ სივილიაში ამისთანა ლამაზი სახლი არავისა ჰქონდა. როდრიგო დიდხანს მოგზაურობდა, ბევრი სხვა და სხვა ქვეყნის ცხოვრება ენახა და რასაც კი მისწვდებოდა—მხატვრობას თუ ძვირფას ავეჯეულობას, ყველას იძენდა და მოჰქონდა სახლში, მისი სახლი ყოველთვის სავსე იყო პოეტებით, მხატვრებით და მექანდაკეებით. მისი პურ-მარილი ყველას ახსოვდა. კეთილ მიღება იცოდა ყველასი. დიდი ძალი მოსამსახურეები ჰყავდა, თუმცა თვითონ ნახევარზე მეტი არ ესაჭიროებოდა. მათ უფრო სიბრაღულით ინახავდა, რადგან იცოდა, რომ სხვაგან ისინი გაქირებაში ჩავარდებოდნენ. იმ დროს მონების ყიდვა შემძლე კაცისთვის

ჩვეულებათ ჩაითვლებოდა, ისინი თავიანთ თავს მონეტის მართლმადიდებლობით სთვლიდენ და როგორც თავის საკუთრებას, ისე ექცეოდენ, როდრიგო კი გულისა იყო და მასთან მონები თავს ბედნიერათ გრძნობდენ. ბაზარში ნახავდა თუ არა გასაყიდ ავათმყოფს, უძლოურ მოხუცს, მაშინვე იყიდდა, რომ მასთან მშვიდობიანათ გაეტარებინათ დღენი თავიანთი.

— რატომ არაფერს არა სჭამ, სებასტიან! ჰკითხა მზრუნველობით მოხუცებულმა მოსამსახურე დედა-კაცმა ყმაწვილ მულატს

ყმაწვილი მართლაც არაფერსა სჭამდა და ნაღვლიანად გაიყურებოდა შორისაკენ.

— არ მინდა არაფერი, ანნინავ, უთხრა ძალდატანებით ყმაწვილმა.

— ავად ხომ არა ხარ, ჩემო გვრიტო? ჩაცემებით ეკითხებოდა მოხუცებული და თან ხელი გაიშვირა, რომ უშბლზე დაედვა.

— დამეხსენ, კეთილო ანნინა! მე სულაც ავით არა ვარ, უთხრა ყმაწვილმა და აიშორა მოხუცებულის ხელი. მაგრამ ანნინამ შეამჩნია, როგორ ყმაწვილს ერთი კურცხალი ცრემლი ჩამოუვარდა პურზე, რომელიც ხელში ეჭირა.

— ჩემო გვრიტო, ტყუილათ გინდა დაუარო შენი ნაღველი! მიახარა რა დაგეშართა, მე ხომ შენზე ერთი ათად გამოცდილი ვარ და ჩემი რჩევა გამოგადგება. წამო ჩემ კუთხეში და იქ მიაბე ყველაფერი.

ყველას გაათავა სადილი და წავიდ-წამოვიდენ. ანნინამ ყმაწვილი თავისთან წაიყვანა. მის ოთახში საქსოვი დაზგები იდგა და ამ დედაკაცის ხელმძღვანელობით ახალგაზრდა გოგოები მუშაობდენ. ამ ჟამათ აქ არავინ იყო.

— არა, ანნინა, შენ ვერ შეგიძლიან ჩემი შველა, უთხრა ცრემლ მორეულმა ყმაწვილმა, რომელიც ფეხთ მოუჯდა მოხუცებულს.— მე ვერავინ მიშველის. ასე სულელი დავიბადე და სულელივე მოვკვდები! და ცრემლებმა გადმოჰხეთქა მის თვალებიდან.

— ვინ გითხრა, რომ სულელი ხარ! ჰკითხა ანნინამ.

— ყველა მავს მეუბნება... ჯერ იყო და მოხუცი ფრანკონის კისკო მეუბნებოდა, რომელიც მასწავლიდა ქილობის ქსოვის ქილობი სულ ბრუნდვ გამოდიოდა, ერთხელ სწორე ვერ მოვქსოვე. მერე იყო და მეჩქემე გამომაგდო, რადგან გავუფუძე მუშტრისაგან შეკვეთილი ჩექმები ბოლოს, აი დღეს, მზარეულიც გაიწყრა... სამრეკლო მზით ისე მშვენივრად იყო განათებული, რომ მივპყვევი მის ცქერას და შაქარი ცოლს მეტათ ბლომთ ვუყავი და ამითი შაქრის პური გაფუქდა... მზარეულმა გამაგდო... ისე შეწუხებული ვიყავ, რომ სახლიდან გავიქეცი და დიდ ხანს აღარ დავბრუნებულვარ. უსათუოდ მიჩვილებს ბატონთან. რას იფიქრებს ახლა ჩემზე ბატონი! ეს მესამეთ იჩვილებენ ჩემზე. სამჯერ მოვკიდე ხელი საქმეს და ვერც ერთხელ ვერა გავაწყერა... მერე რა კეთილია ეს ჩვენი ბატონი!.. მან აიყვანა ჩემი უძლური მამა, ჩემი პატარა ძმა და მათ არას ამუშავებს. მე ერთი-ორად უნდა ვიმუშავო და ჩემით კი არა გამოდისრა.

— ნუ აწყენ ღმერთს, სებასტიან. ის არის ყველას პატრონი უთხრა მოხუცმა დედაკაცმა. — იქნება არა ლოცულობ? გითხოვნია ღვთისმშობლისთვის შეველა? არა, განა? ტირილის მაგივრათ წადი დღეს ლოცვაზე და სთხოვე ღვთისმშობელს, გიშველოს. ის ყველა ობლისა, უპატრონო ბავშის მფარველია გინდა მე წამოგყვები? გონია, რომ არ გაგიშვებენ? არა უშავს რა, მე ვთხოვე მზარეულს.

ამ სიტყვებით მოხუცმა შეუმშრალა ბავშს ცრემლები და სიყვარულია და აღერსით გადაჰკოცნა.

როდესაც ბინდმა დაჰკრა, ანინა და სებასტიანი აჩქარებით გამოვიდნ სახლიდან და გაეშურენ მახლობელ ეკლესიაში. წყნარი, დამშვიდებული ზარის ხმა იწვევდა ყველას სალოცავად, თითქმის ყველა ოჯახიდან ვინმე ეშურებოდა ეკლესიაში. ქუჩები ახმაურდა, დიდძალი ყმაწვილობა და ხანში შესული ისპანიელი ქალები, კახტათ მორთულნი თავზე შავი კრუეოებით. სიცილით და ხმა მალლა ლაპარაკით მიდი მოდიოდნ. ჰაერში ისმოდა ხილის, პურის და ცივი წყლის გამყიდვლების ყვირილი. ორი ისპანიელი წარჩინებული კაცი ფე-

რადი წამოსასხამებით იდგენ ერთ ღუქნის წინ და მისი მხარეების
დენ მოხუც მავრს, უნდოდათ ეყიდნათ მისაგან ძვირფასი ხან-
ჯალი. ამით უკან უდგენ ქუჩის პატარა ბიჭები და მასხარათ
იგდებდენ. ერთმა ყმაწვილმა სადღაც იშოვა ნაგლეჯი ფალასი,
მხრებზე წამოიგდო და ვითომ წარჩინებული კაცი ვარო, და
იწყო მედიდურათ სიარული და სიცილით ხოცავდა თავის
ამხანაგებს.

— შეხედეთ, შეხედეთ ამ მზარეულის შავტულაშა ბიჭს!
დაიყვირა ერთმა ცელქთაგანმა და მთელი გროვა ბიჭებისა გა-
მოუდგა სებასტიანს.

— საიდან იშოვე მაგოდენა მური! გვასწავლე, ჩვენც გა-
ვითბუზნებთ! არ ასვენებდენ ყმაწვილს, მაგრამ ის მშვიდათ
მიდიოდა თავის გზაზე და არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა.

— ეგ შავია, მაგრამ კი გული თეთრი, სპეტაკი აქვს...
თქვენ კი საძაგლებო! შავი, შავი ხართ ყველაფრით... თქვენი
ბინა ჯოჯოხეთია, — გამოეხარა მოხუცი ანნინა თავის სა-
ყვარელს.

— უსაბუთო ჯოჯოხეთში ერთად ვიქნებით, მიაძახეს
ცელქმა ბიჭებმა.

ანნინა და სებასტიანი უკვე ეკლესიაში შევიდნენ. უზარ-
მაზარ თაღებ ქვეშ მშვენიერი სიგრილე და სიმშვიდე იყო.
სებასტიანი დაეცა მუხლებზე ღვთისშობლის წინ და მხურვა-
ლეთ მოჰყვა ლოცვას. როდესაც თვალები მალლა ააპყრო,
მოეჩვენა, რომ ხატიდან მას ღვთისმშობელმა თავისი ძე ქრის-
ტეთი ღმობიერებით გადმოხედა და თითქოს უღიმოდა კიდევ.
სებასტიანი დიდ ხანს შესცქეროდა გამოჩენილ ისპანიელ მხატ-
ვრის ნახატს და მან მხოლოდ ახლა იგრძნო სრული სულის
სიმშვიდე.

II

მშვენიერი წყნარი საღამო დადგა დიდი სიციხის შემდეგ:
სამხრეთისკენ ცა მოიფინა აუარებელი ვარსკვლავებით, ჰაერ-
ში იდგა დამათრობელი ყვავილების სუნნი, და არე-მარემ
გაიღვიძა, გამოცოცხლდა.

როდრიგო თავის მშვენიერ ბალის ფანჯარაში, გაჩაღე-

ბული ფერად-ფერადი ლიფლიფებით იჯდა და ჩასცქეროდა ვეებერთელა წიგნს, ცდილობდა მიმხვდარიყო ამ ახლად ბერძნეთიდან გამოტანილ ხელთნაწერის ღრმა აზრებს. მაგრამ ამ მომხიბლავმა მშვენიერმა სალამომ ისე გაიტაცა როდრიგო, რომ ის უფრო ოცნებობის ქეიფზე იყო, ვიდრე ღრმა აზრების შეთვისებისას.

— სალამო მშვიდობისა, სენიორ როდრიგო! უცბათ მოისმა ხმა და მალალი ტანის კაცი წამოადგა თავს.

— მესტრო მურილიოს *) გაუშარჯოს! სიხარულით წამოიძახა ვაჟარმა და მიეგება — მობრძანდით, გთხოვთ მობრძანდეთ. და ორივე ხელი გაუშვირა სტუმარს.

— მგონი დაგიშალეთ, მეგობარო? უთხრა მურილიომ და წიგნზე მიუთითა.

— სულაც არა დღეს როგორღაც კითხვის ქეიფზე ვერა ვარ. თქვა სიცილით როდრიგმა, — ამისთანა მშვენიერ სალამოს კაცს თავში არა მოუარა.

— აბა, ბატონო მესტრო, განაგრძო ვაჟარმა, — რითი გაგიმასპინძლდეთ! რა ღვინო მოგართვათ: კასტილიისა და ხერესი? მგონი ემჯობინება სამოის ღვინო, რომელიც ახლა ჩამომიტანეს.

როდრიგმა სამჯერ ტაში დაჰკრა და როდესაც მსახური შემოვიდა — უთხრა:

— ფილიპე, მოგვითანე ის ღვინო, რომელიც ამ დღეებში მივიღეთ საბერძნეთიდან, მოაყოლე თან ხერესი, ტკბილეულობა, ხილი.

— მეგობარო, მე დღეს თქვენთან საქმისთვის მოველ, თქვა მურილიემ, როდესაც ისინი დასხდნენ ტახტზე და მსახურმა წინ დაუდგა ღვინოები და სანოვაგე.

— ხომ არა გყავთ მოსამსახურე რომ დამითმობთ, თქვა მურილიემ, თქვენ ყოველთვის ბლომათ გყავთ მონები.

— მართალია, ახლაც ბევრი მყავს, უთხრა სიცილით როდრიგმა, — რა ნაირი მსახური გინდათ, ან რისთვის?

*) მურილიო იყო სახელგანთქმული მსოფლიო მხატვარი.

— აი რაშია საქმე: ვერა გზით ვერ მიშოვნე, ხური, რომ მიმილაგოს და დამისუფთავოს ჩემი წამდაუწუმ მპარამენ ნახატებს, ბევრ წვრილმანებს, ხან რა მაკლია და ხან რა! მსახური - მონები რამდენჯერ გამოვცვალე, მაგრამ არა მეშველარა. ახლა დროებით მოხუცებული სამსონი დავაყენე, ის ვერ უძღვება, ჩემი შაგირდები ძალიან აწუხებენ. იქნება ჩემ ბედზე გყავდეთ ვინმე სანდო და გამაქრიახი! ნადლობელი დაგირჩებით — მომყიდეთ? დიდი ქკუა არ მოუნდება, ოღონდ სანდო იყოს, სამხატვროს მოუაროს, ხელზე მემსახუროს და გასაგზავნ-გამოსაგზავნათ გამომადგეს

როდრიგო დაფიქრდა

— მე მყავს ერთი პატარა ბიჭი — მულატი. სთქვა როდრიგომ, პატარა სიჩუმის შემდეგ, — მგონია გამოგადგებათ. მართალია დიდი ქკუის პატრონი არ არი, ვერც ერთი ხელობა ვერ შეისწავლა, მაგრამ კეთილი და კაი გულისაა. კაცს შეუძლიან მიენდოს

— მე სწორეთ მაგისტანა მესაქიროება

— დიდი სიამოვნებით ახლავე გაჩუქებდით, მაგრამ ერთი დაბრკოლებაა

— რა დაბრკოლებაა?

— წელიწადია, რაც ვიყიდე მაგ ყმაწვილთან ერთად მავისი მოხუცებული მამაც და პაწაწა ძმაც. ერთხელ კადიკის ოედანზე გავიარე, სადაც ის იყო გემით მონები მოესხათ გასაყიდათ. ჩვეულებრივ ისინი ოჯახს დაანაწილებენ ხოლმე და ისე ჰყიდიან სწორეთ გული უკვდება ადამიანს, როდესაც საწყალ მოხუცებულებს შვილებს მოაშორებენ და ცალ-ცალკე ჰყიდიან. ბრაზი მომდის, რომ ვხედავ მაგ გვარ სისაძაგლეს. აი სწორეთ მაშინ დავინახე, რომ ერთი ბოროტი კაცი ყიდულობდა მოხუცებულს პატარა სამი წლის ბავშვით და მე ძალაუბნებურათ გამოვგლიჯე ხელიდან, ვიციოდი, იმდენს ამუშავებდა ამ საცოდავს, რომ ხეირს არ დააყრიდა. ამ დროს ფეხ ქვეშ ჩაწვივარდა თოთხმეტი წლის ბიჭი და შემეხვეწა, მამას ნუ მოაშორებო და თქვენი ერთგული ყმა ვიქნებო. მართლაც კაი ბიჭია და მამა და ძმა ძალიან უყვარს და როგორ გავაშორო, სწორეთ არ ვიცი!

— რად უნდა გავაშოროთ! რასაკვირველია მამასაც უნდა მამასაც წავიყვან... იმდენი მექნება, რომ ლუკმას არ გამოვ-
ლევ .. სულ ხომ თქვენ არ უნდა იზრუნოთ გაქირებულების-
თვის, ზოგჯერ სხვასაც დაუთმეთ კეთილი საქმეები.

— არ ვიცი ყმაწვილი გამოგადგებათ თუ არა. მერე მი-
უბრუნდა ფილიპეს და უთხრა:—დამიძახე სებასტიანი.

როდრიგო უჩვენებდა სტუმარს სხვა და სხვა ახლად ნა-
ყიდ ავეჯეულობას. ამ დროს ფანჩატურაში ჩუმად შემოვიდა
სებასტიანი. ყმაწვილი შემინებული და დარცხვენილი ჩადგა
კარებში.

— მომიახლოვდი, შვილო! მიუბრუნდა როდრიგო.—აი,
ამ სენიორს მიჰყევხარ შენ მოსამსახურეთ. დღეიდან ამ ბა-
ტონისა იქნები, იმედი მაქვს, რომ ამასაც ისე მუყაითად ემ-
სახურები, როგორც დღემდე მე.

ყმაწვილმა ცრემლებით სავსე თვალები მიაპყრო თავის
ბატონს.

— სენიორ, თქვა მან ხმის კანკალით,—როგორც მიბრძა-
ნებთ, ისე მოვიქცევი. მე არ გამოგადექი კაი მოსამსახურეთ
და იმიტომ მყიდით... მე ჩემ მეცადინეობას არ გაკლებდით...

— ღამშვიდდი, ჩემო შვილო, გააწყვეტინა სიტყვა როდ-
რიგმა,—მე იმიტომ კი არა გყიდი, რომ კარგათ არ მემსახუ-
რებოდ. სენიორ მურილიოს ესაქიროები და მინდა დაუთმო
შენი თავი. შენთვის სასახელო იქნება, რომ ემსახურო ამის-
თანა გამოჩენილ მხატვარს.

— გმადლობთ, ბატონო, წაიბუტბუტა სებასტიანმა და
თავი დაბლა დახარა.— შეიძლება რომ წავიდე?

— წადი და მოემზადე წასასვლელათ.

— გესმის, ჩემო კარგო, მამა და ძმაც თან უნდა წამოი-
ყვანო. უთხრა მურილიემ.

სებასტიანმა სწრაფლად თავი მალა აიღო, ჯერ თავის
ახალ ბატონს შეხედა, მერე როდრიგოს და როცა მათ
შოლიმარე სახეზე შეატყუო, რომ მართალს ეუბნებოდნენ—ყმა-
წვილს თვალები სიხარულით აენთო.

— დიდათ მადლობელი ვარ! წამოიძახა ემაწვილს და ნელი ნაბიჯით გავიდა ოთახიდან.

— ემაწვილს თვალებზე ეტყობა, რომ სულელი არ უნდა იყოს. დიდ ხანს დაჩაგრული ყოფილა და იმედი მაქვს გამოკეთდება, თქვა მურილიემ.

— ღმერთმა ჰქნას... აბა დავცალოთ ქიქები, თქვენი სადღვეგრძელო, ბატონო მაცეტრო! ღმერთმა გაცოცხლოთ მრავალ წელს, რომ არ მოგვაკლოთ იმისთანა განთქმული ნახატები, როგორც არის თქვენი საოცარი ნახატი „წმინდა ანტონის მოჩვენება“.

მთვარე ნელა-ნელა ამოდინდა და ანათებდა ბაღებში ჩაშალულ ლამაზ სვეილიას, ვერცხლის ფერს აფენდა აქაფებულ მდინარე გვადალკვირის და ანათებდა აივნის სვეტებს და ბაღების მოაჯირებს. სობოროს საათმა დიდი ხანია დაჰკრა თორმეტი. მიჩუმდა არე-მარე.

მთვარის შუქმა შეანათა ის კუნჭული, სადაც ღარიბ ქვეშაგებზე იჯდა სებასტიანი. ემაწვილს არ ეძინებოდა. ხელები მოეხვია მუხლებზე და ზედ თავი დაედო. მოუსვენრად იყო, გული უფანცქალეზდა: „ვინ იცის რა მოელის ახალ ბინაზე, ახალ პატრონთან“. უცბათ მთვარემ მიანათა პატარა უბრალო გამოქანდაკებულ მადონას, რომელიც კუთხეში სამუფხა მაგიდაზე იდგა. სებასტიანმა სასოებით ხელები გაიშვირა ღვთისმშობლისკენ, თითქოს შველას სთხოვდა... შორიდან მოისმოდა გიტარის უკანასკნელი ამოკვნესა. მთვარე თანდათან მაღლა ცაზე აღიოდა და ანათებდა დაცარიელებულ ალკაზარის ბაღებს. სრულ მღვმარებას არღვევდა ხოლო შადრევნების შეუწყვეტელი, საიდუმლოებით სავსე, შუვილი.

ან. წერეთლისა.

(დასასრული შემდეგ)

შესანიშნავი ქვეყანა.

(შოგზაჯრობა ჩრდილოეთ ამერიკაში)

ახალი ინგლისი.

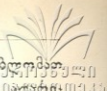
III.

აღაქ ნიუ-ორკიდან ჩვენ გავეგზავ-
რეთ იმ ჩრდილოეთ ამერიკის შეერ-
თებულ შტატებში, რომელსაც სახე-
ლათ უწოდებენ ახალ ინ-
გლისს.

ეს „ახალი ინგლისი“ შედ-
გება ექვსი პატარა შტატიდან. უმეტესი
ნაწილი ამ ადგილისა მთა-გორაკებიანია.

აქ გასკვრივ აპალაჩის მთებია. ამიტომ აქაური მიწის ნიადა-
გი ვერ არის მოსავლიანი. ცოტაოდენი ნოყიერი ადგილები
მოიპოვება მხოლოდ მდინარეების მიდამოებზე, ისიც ძალიან
ვიწრო ადგილებია, ატლანტის ოკეანის ნაპირებზე. შტატი
მეინი ტყეებით და ტბებით არის სავსე. „ახალი ინგლისი“-ს
სხვა შტატები კი სულ კლდე-ქვიანია და გამოსაყენია მარტო
საქონლის საძოვრათ. ზამთარი აქ გრძელი და ცივი იცის.
თოვლი თვეობით ძვეს, ამიტომაც „ახალ ინგლისი“-ს მკაო-
რებლებს ხშირათ პური შემოაკლდებათ ხოლომე და მდინარე
მისისიპის მიდამოებიდან მოაქვთ.

ყველა აქ ჩამოთვლილი აფიქრებინებს კაცს, რომ ეს ად-
გილები, შვერთებულ შტატებში უნდა იყოს უღარიბესი; ხალ-
ხი აქ ნაკლებათ უნდა ცხოვრობდეს და საშინელ სიღარიბეში
უნდა იყოს ჩავარდნილი. ნამდვილათ კი საქმე სულ სხვანაირ-

რათ არის. ეს მხარე ძალიან მდიდარია და ხალხიც ბევრია. მცხოვრობს მეტადრე ამ შტატების სამხრეთ მხარეში. ბელი მცხოვრებლებია. დედა-მიწაზე არც კი მოიპოვება ამისთანა მდიდარი ყვეყანა. მაგალითად შტატი მასაჩუსეტის ისეთი მდიდარია, რომ მთელი დასავლეთი შტატების ადგილების ყიდვა შეუძლიან, თუმცა ეს დასავლეთის ადგილები ათჯერ მასზე მეტია.

ახლა არ იკითხავთ საიდან გაჩნდა ეს სიმდიდრე? „ახალ ინგლისში“ ხომ არ არის ოქრო-ვერცხლის ან რკინის მადნები! ან დიდი ქვანახშირის მღვიმეები!

ამის საიდუმლო მოინახება თვით მრეწველობაში და აღებ-მიცემობაში. სწორეთ იმ მთების ფერდობები, რომელნიც გგონიათ რომ უნაყოფოა—აძლევენ „ახალ ინგლისს“ დიდ სიმდიდრეს. ეს მთები ზღვის ახლო მდებარეობენ და მთებიდან მდინარეები, წყაროები ჩანოჩუხჩუხებენ და აძლევენ წყლის დიდ ძალას სწორეთ იმ მიდამოებს, სადაც ზღვის იალქნიან ნავეებს შეუძლიან შეუმუშავებელი საქონლის იაფათ შიტანა ქარხნებში და იქ შემუშავება. მერე ამ ქარხნებში მომზადებული ჩამუშავარი გააქვთ მთელ დედა-მიწის მხარეში. აქაურმა მცხოვრებლებმა გაიგეს და კიდევ ისარგებლეს: ამ მდინარეების და წყაროების ნაპირებზე გამართეს დიდ ძალი ფაბრიკები, ქარხნები. ამათ წყლის ძალა უფრო იაფად უჯდებათ, ზოგჯერ ერთი პატარა მდინარე ასი ცხენის ძალას უდრის. ამ ქარხნებში მუშაობა უმეტესათ წყლის ძალით არის. გამოანგარიშებული აქვთ, რომ შეერთებულ შტატებში შეიძლება ისეთი წყლის ძალა მოიპოვონ, რომ უდრიდეს ორასი მილიონის ცხენის ძალას.

„ახალი ინგლისის“ მცხოვრებლებმა დიდი ხანია მიჰყვეს ხელი მრეწველობას და არც შესცდენ, რომ ანითი უფრო მეტი სარგებლობა ექნებოდათ, ვიდრე მიწის შემუშავებითი. ისე მარჯვეთ მუშაობდენ, ისე კარგათ, ხელოვნურათ და იაფათ აკეთებდენ ყველაფერს, რომ სახელი მოიხვეჭეს. როდესაც დაინახეს რომ პენსილვანიიდან შეიძლება იაფ ფასათ ქვანახშირის შეროტანა, მაშინ „ახალ ინგლისში“ აუარებელი ქარხნე-

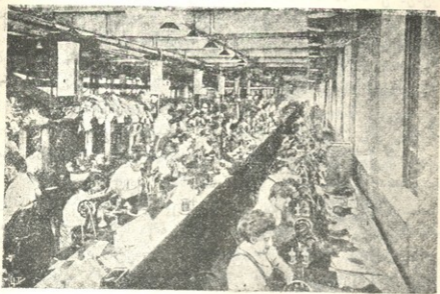
ბი გამართეს და არა თუ წყლის ძალით — ორთქლის ძალითაა მოწყვენი მუშაობას.

„ახალ ინგლისში“ ბევრ სხვა და სხვა საქონელს ამზადებენ. ნახევარზე მეტი ბამბეულობა, რომელიც გამოაქვთ მთელ შეერთებულ შტატებიდან ნაქსოვია „ახალ ინგლისში“. დიდრონი ქარხნები ქსოვენ ბაზიდან ყოველგვარ ჩითებს, მიტკლებს, შილაიებს და ბატისტებს.

იმის წყალობით, რომ ამ ადგილებში წყალი დიდ ძალას იძლევა ააშენეს ვეება მრეწველთა ქალაქები. ამ ქალაქებში უმთავრესათ აქვთ გამართული ბამბის საქსოვები. მეტათ ბევრ საქსოვს ამზადებენ ქალაქ ლოუელში.

„ახალ ინგლისიდან“ გამოაქვთ აგრეთვე დიდ ძალი მიტყლეულობა.

მასაჩუსეტის შტატში არის ბევრი ბამბის ფაბრიკები. ამ ქალაქის ქარხნებში ამზადებენ აუარებელ ჩექმებს და ქალების

ფეხთსაცმელების ქარხანა

ფეხთსაცმელებს. თითქმის ნახევარი ხალხი შეერთებულ შტატებისა ხმარობს ამ შტატის ნაწარმოებ-ფეხთსაცმელებს. შტატი კონნექტიკუტი ამზადებს ურიცხვ კედლის საათებს. ამ შტატში დიდ ძალი ქარხნებია, სადაც აკეთებენ ფოლაქებს,

დუგმებს, ქინძისთავებს და სხვ... ამ ქალაქშივე არის ქარხანა, სადაც მზადდება რკინის და სპილენ ის სხვა და სხვა ნივთები — როგორათაც დანები, ლურსმნები და სხვა რკინეულობა.

„ახალი ინგლისი“ გათქმულია თავისი უბის საათებით. სამხრეთის მხარეს უთვალავი ჯაცები და დედაკაცები ამზადებენ საათების შიგნითი გულის მოწყობილობას. რაც უნდა უბრალო საათი იყოს ორმოც და თოთხმეტი ნაწილიდან შედგება. სხვა საათებში ვინ იცის რამდენი ნაწილია! ყველა ეს პატარა ნაწილები, რომლებსაც თვალი ძნელათ ხედავს, დიდი სიფრთხილით და ხელოვნურათ უნდა მოიწყოს. ზოგიერთი საათის ნაწილი ისეთი პატარაა, რომ მასალა მისი სულ არაფრად ღირს, გაკეთება კი გამოიწვევს შესაფერათ დიდ ხარჯს, მაგალითათ: ხოლო ერთი გირვანქა თითბერი სჭირდება ბურღოების (ვინტების) და საათის სხვა წვრილმანის გაკეთებას და ხელოსნებზე და მუშებზე კი ხარჯია ორი ათას მანეთამდის. ჩვენ გვაჩვენეს ერთგან საათის ისეთი წვრილი ჩაბხი, რომლის გაკეთება ურიცხვ ხარჯს გამოიწვევს. ზოგჯერ მასალის ფასი რომ მანეთ ნახევარია — ხარჯი კი უდრის ათას მანეთს.

მეორე სიმილიდრეს „ახალი ინგლისის“ მცხოვრებლები-სას შეადგენს ადგილ-მიცემობა. მეინის შტატის ნაპირებს რომ დააკვირდეთ, ნახავთ რომ ეს ნაპირები დასერილია ხერხის კბილებით და ამგვარი ადგილები არის საუკეთესო ნავთსაყუდარი ყველა გემებისა და ხომალდებზესათვის. ამისთანა ნავთსაყუდარის წყალობით ზღვაოსნობაა გავრცელებული პატარაობიდანვე ყმაწვილებს ესმით სხვა და სხვა თავგადასავლის ამბები ზღვაზე და მოიზრდებიან თუ არა სიხარულით გადიან ზღვაზე. მარტო მეინის შტატიდან თორმეტი ათასი კაცი გადის გემებზე მეზღვაურათ. „ახალი ინგლისის“ გემებით მოფენილია მთელი ქვეყნის ზღვები. აქაური ქალაქის ბოსტონის ნავთსაყუდარში ჩერდება თითქმის მთელი დედამიწის გემები და უმეტესი ნაწილი მთელი ამერიკის საქონლისა გადის საზღვარ გარეთ აქაურ ნავთსაყუდრიდან.

ახლა „ახალი ინგლისი“ მოფენილია რკინის გზებით. ერთი გზა ბოსტონს უერთებს ჩიკაგოს და მისისიპის დელე-

ებს და ექვსი ვერსის სიგძლივ გაყვანილია გვირაბი. ამ გზით მოაქვთ ბოსტონში ხორბალი და სხვა საქონელი ატლანტიკის ოკეანზე გასაგზავნათ. ვინც კი დააკვირდება ამ ადგილებს ნახავს, რომ საქონლის მატარებლები შეუჩერებლივ წინ და უკან დაიარებიან.

ყველამ კარგათ ვიცით ჩვენ ცხოვრებაში ალებ-მიცემობის წინაშე ვართ. რასაც ვკამთ, რასაც ვსვამთ, რასაც ვიცევამთ—ყველაფერი ვაქრობით არის შექმნილი, ყველაფერი ნაყიდი. მაგრამ ყიდულობენ და ჰყიდიან ყველა იმ მასალასაც, რომლისგანაც შენდება სახლები, კეთდება ტანსაცმელი, სახლის ავეჯი და ყოველგვარი იარაღი. როგორც ეს შეუმუშავებელი მასალა, ისეც მისგან გაკეთებული ნამუშევარი გადააქვთ ათასი ვერსის სიშორეზე (ა იქ ჰყიდაან. „ასალი ინგლისის“ ქარხნები შეამუშავებენ ხოლმე დიდ-ძალ მასალას, რომელიც მოაქვთ ევროპიდან, აზიიდან, სამხრეთ აფრიკიდან და სხვა კუთხეებიდან.

ავიღოთ მაგალითათ ფეხთსაცმელების ქარხანა. ზოგიერთი ტყავი მოტანილია გაუქნელი სამხრეთ-ამერიკიდან, ზოგი ტეხასის ლეღეებიდან, ზოგი კი საფრანგეთიდან, გერმანიიდან და ჩნგლისიდან. ზოგი კიდეც მოტანილია ჩინეთიდან, ინდოეთიდან და თვით კორეიდან.

თუ „ახალ ინგლისში“ ტყავს გაუქნელს მოიტანენ, მაშინ მოჰყვებიან მის გაქნას. დიდხანს ალბობენ მუხის ქერქის წვეწვში, მერე კარგა გარეცხავენ, გააშრობენ, ქონს წაუსვამენ რომ დარბილდეს და ბოლოს შეღებამენ. ისე რომ ტყავი სხვა და სხვა მუშის ხელში გადადის, სანამ მისგან ჩექმებს მოამზადებენ. ახლა რაც ფეხთსაცმელს დასქარდება ფოლაკები, პატარა ლურსმები, თასმები და ზორნები კეთდება სხვა და სხვა ქარხნებში და ისე მოაქვთ აქა. ამ წვრილმანი-სათვის მასალა კიდეც სხვა და სხვა ქალაქებიდან მოაქვთ.

ახლა მანქანების წყალობით ყველაფერი უფრო ადვილათ და უფრო იაფათ მზადდება.

ახალ ინგლისის მთები და ტბები.

ქართული
წიგლისთქვე

IV.

ახალ ინგლისში ბევრი მთებია. მათ შორის შესანიშნავია აპალანის მთები, რომელნიც მდინარე მისისიპის გასწვრივ არიან ამართულნი. ამ მთების ზედა პირას ეძახიან თეთრ მთებს და ისეთი მშვენიერია და თვალ მომტაცია, რომ დაარქვეს ამერიკის შვეიცარია, ამ თეთრი მთების მწვერვალს სახელათ უწოდებენ ვაშინგტონს. საკუთრივ მასზე ასასვლელათ, ასე ვერს ნახევარზე, გამართულია რკინის გზა. და ისეთი დაღმართია, თითქო მატარებელი კიბეებზე ჩამოდისო და ეს არი ახლა ძირს ჩავარდებოა, მაგრამ ლიანდაგი ისეა მოწყობილი, გზა ისეა გამართული, რომ აქ არც ერთხელ უბედურება არა მომხდარა.

ჩვენ რომ ამ გზით ავდიოდით მშვენიერი დილა იდგა, მთელი არე მარე მოჩანდა ღია ფანჯრებიდან. ჩვენ ვიჯექით მთისკენ ზურგ შექცეული. რაც უფრო მალლა ავდიოდით ბურუსი მატულობდა, ბოლოს სულ მალლა ბურუსში გავეხვიეთ. იქაურები გვეუბნებოდენ, რომ ეს მწვერვალი „ვაშინგტონი“ დღემო რამდენჯერმე იმოსება ასე ბურუსით.

ბოლოს ცა მოიწმინდა და საუცხოვო სანახავი წარმოგვიდგა თვალწინ. აქედან მოჩანდა აუარებელი მთა-ველები. სულ შორიდან კანადა გამოიყურებოდა.

მწვერვალო ვაშინგტონზე აშენებულია სასტუმრო, „ახალ ინგლისში“ ყველგან მთებზე მგზავრებისთვის ბინა კარგათ არის მოწყობილი. მეტადრე ზაფხულში ეს ადგილები მგზავრებით არის სავსე, საგრილობლათ მოდიან სუფთა ჰაერში, თანვე სტკბებიან მშვენიერი გადასახედავებით.

მეინის შტატში დიდ ძალი ტბებია, სადაც ბევრი ორაგულებია და სხვა და სხვა თევზები. ახალ ინგლისიდან საზოგადოთ ბევრი თევზი გამოაქვთ. ის თევზი კი, რომელიც საზღვარ გარეთ გააქვთ ზღვაშია დაქერილი.

ზღვის პირას მცხოვრებლები იკვებებიან თევზის ვაჭრობით. მდიდარ მეთევზეებს აქვთ საკუთარი დიდრონი ნავეები,

რომელითაც მიდი-მოდინ ნიუნფლაუნდის ნაპირებთან. ექვთუშვილი გამოაქვთ ყოველ წლივ მილიონი მანეთის თევზი. შიშლიძე

„ახალი ინგლისი“ განთქმულია კიდევ თავისი მადნებით. აქაური გრანიტი ითვლება ერთ საუკეთესო შენობის მასალათ. აქედან ეს ქვა გააქვთ მთელ შეერთებულ შტატებში. ამერიკის ზოგიერთი ქალაქების ქუჩები მოკირწყლულია ახალი ინგლისიდან გამოტანილი გრანიტის ქვით. ამავე ქვით არის ამართული ბევრი სახლები.

ვარდა გრანიტისა ზოგიერთ „ახალ ინგლისის“ ადგილებში მოიპოვება მშვენიერი მარმარილოს ქვა. თითქმის ნახევარი მარმარილო, რომელიც არის შეერთებულ შტატებში გამოაქვთ ვერმონტის შტატიდან.

ჩვენ ვნახეთ ვერმონტის მადნები, საიდანაც დიდი სიფრთხილით სჭრიან მარმარილოს. მერე სხვა და სხვა იარაღებით სთლიან ამ მარმარილოს და გააქვთ გასაყიდათ.

ვარდა ამისა „ახალ ინგლისში“ არის ბევრი ასპიდის ქვა. ასპიდის ქვას სთლიან ფურცლებათ და მითი ხურავენ სახლებს. ამავე ფურცლებიდან აკეთებენ სასწავლო დაფებს. მის გასარანდავათ და გასასუფთავებლათ ბევრი ქალ-ვაჟი მუშაობს.

„ახალ ინგლისში“ ამზადებენ ნაკერჩხლის ხის წვნიდან ერთგვარ შაქარს, რომელსაც უძახიან ვერმონტის შაქარს და

შაქრის წვენს როგორ იღებენ.

მოვა წვენი და თითო წვეთობით ჩადის ქურქელში, რომელიც

მოსწავლე ყმაწვილების საყვარელ ტკბილეულობათ ჩაითვლება. გაზაფხულის დამდეგს აგროვებენ ამ ხის წვენს ხის ძირის ცოტა მაღლა აკეთებენ ფურღუროს, შიგ ჩასდებენ ხის პატარა ლარს, მალე ხიდან ლარზე გად-

უდგია ღარს. წვენი გემო ტკილი და სასიამოვნოა. აქედან
შაქრის წყალს მიეგვანება.

როცა ქურქელი ვაივსება—ამ სითხეს კასრში გადაასხამენ. მერე კასრები ვააქვთ შაქრის ქარხანაში. იქ ასხამენ ღიდრონ ქვაბებში და ისე ადუღებენ. წვენი თანდათან სქელდება. როცა კარგათ ვასქელდება ყალიბში ჩაასხმენ და ასე შაქარი გამოდის.

შტატო ვირჯინია.

V

„ახალ ინგლისიდან“ ჩვენ გავწიეთ სულ სამხრეთისაკენ, სადაც მდინარე ჯემსის სათავეა. ამის ახლის ზღვაში არის ნავთსაყუდი ნორფოლკი. სწორეთ ამ ადგილას კაპიტან სმიტის მეთაურობით ინგლისელები პირველათ 1607 წელს შემოვიდნენ ამერიკაში.

კაპიტან სმიტმა დაჰყო აქ რამდენსამე ხანს. ამან მაშინ პირველათ ნახა ამერიკის მკვიდრთა მცხოვრებლები—წითელ კანიანი ინდოელები. ამ ქვეყნის პატრონები კარგათ არ დაუხვდენ ახალ მოსულებს, ისინი გრძობდნენ რომ ამათი მოსვლა სახიერო არ იქნებოდა—მიწებს წაარძმევდნენ. მართლაც კაპიტან სმიტმა აუტეხა ჩხუბი, ბრძოლა. მოინდომა ამერიკაში ევროპიელების დასახლება და მკვიდრთა მცხოვრებლების განდევნა; დაუსრულებელი ხოცვა-ჟლეტა იყო. ევროპიელნი იყვენ კარგა შვიარალებულნი, მომზადებულნი, როგორც ღროს შეჭფეროდა; ინდოელები კი ეოშებოდნენ გაბედულათ, გაიძვერობით და თავიანთი ადგილების ცოდნით. ინდოელები გმირულათ იბრძოდნენ, რადგან არ უნდოდათ თავიანთი მიწა წყლის დაკარგვა. ბრძოლა თანასწორი არ იყო და ევროპიელები ჟლეტავდნენ ინდოელების მთელ მოდგმებს. გადარჩენილნი ინდოელები ძალა უნებურათ უთმობდნენ თავიანთ ადგილებს და სულ დასაველეთისაკენ იმალებოდნენ. გამარჯვებულნი მაშინვე სახლდებოდნენ ინდოელებისაგან მიტოვებულ ადგილებზე. ასე გაშენდა ამერიკის მიწებზე ევროპიელების ახალშენები.

ინდოელების მოდგმა თანდათან ამოწყდა, ამას დაერთო ევროპელებისაგან შემოტანილი სხვა და სხვა ავთომყოფობა და სიმთვრალე, ევროპელები უცვლიდენ ოქრო-ვერცხლში არაყს. უმედურები ისე შეეჭვივნენ არაყის სმას, რომ რაც კი ბადათ—არ ზოგავდენ—ერთი ათათ სამაგაეროს აძლევდენ. ინდოელებს აღარა აარჩათ რა თავის შესანახი:—ადგილები დაჰკარგეს, გარეული პირუტყვი დაკოტავდა. შიმშილით და არაყისაგან გათანხირებულ სხეულს მოემატა ათას გვარი ავთომყოფობა.

თუმცა მეცხრამეტე საუკუნეში ამერიკის მართველობამ განსაზღვრა ადგილები, სადაც უნდა ინდოელებს ეცხოვრათ თავიანთ ნებაზე და ჩვეულებაზე, მაგრამ ახალ გადმოსახლებულთა რიცხვმა ისე იმატა, რომ ამათ თანდათან დასავლეთისაკენ გაიწიეს. ინდოელების საკუთარი მიწები მცირდებოდა და მათი რიცხვიც კლებულობდა.

ახლა შეერთებულ შტატებში ინდოელები სულ კოტალა დარჩა. რამდენიმე ასიათასი თუ იქნება, ესენიც უმეტესათ ქალაქებში ევროპელებთან ერთად ცხოვრობენ, ინგლისურათ ლაპარაკობენ და საზრდოობენ როგორც თეთრ კანიანები, ხოლო მათზე უფრო ღარიბნი არიან.

ჩვენ უკვე ვივარდინი მივედით. აქ როგორც სხვა ადგილებში დიდი მამულებია. მცხოვრებლებს მოჰყავთ პური, ქერი, თესვენ თამბაქოს, მოდის მიწის თხილი, სიმინდი. აღრე ამ ადგილებზე ამუშავებდენ მონა ზანგებს.

ზანგები, ვიცით, აქაური მკვიდრი ხალხი არ არი. ისინი მოყვანილნი არიან აფრიკიდან, თეთრ-კანიანები იგდებდენ ხელში ზანგებს ან ძალით, ან მოტყუებით. ხშირათ ზანგების მოწინავე კაცებს აძლევდენ წვრილმანს—თაღლითს, პატარა სარკეებს და სამაგიეროთ მათგან შოულობდენ მონებს. მერე ამ ნაშოვნ ზანგებს ჰკრავდენ ერთად, შეჯაკვამდენ ასობით და როგორც საქონელს წაასხამდენ, მიათრევდენ, საშინელ სიცხეში ოკეანას ნაპირებისაკენ და იქ ჩაჰყრიდენ ქუქყიან ხომალდებში; საბრალონი მშვიერ-მწყურვალნი, შევიწროებულნი ავად ხდებოდენ. ბევრი მათგანი გზაშივე კვდებოდა და ზღვა-

ში ჰყრიდენ. ამგვარად მუქთად ნაშოენი შავი საქონლის ვის, არ ემეტებოდათ ხეირიანი საქმელი და ნახევარზე ნაკლებსაც რომ მიეღწია ბაზრამდის, მათი ვაჭრები მაინც მოგებაში იქნებოდენ. ამერიკაში ცალკე ბაზარი იყო გამართული ზანგების ყიდვა-გაყიდვისთვის.

პირველათ ზანგები მოასხეს 1620 წელს ვირჯინიაში. ზანგებით ვაჭრობას დიდი სარგებლობა მოჰქონდა. სამხრეთის დიდი მემამულენი ისე ამუშავებდენ ზანგებს, როგორც ცხოველებს; ესენი დაუსვენებლივ მთელი დღეობით მუშაობდენ და ზედამხედველი თავს ადგათ წყებლით. მონების პატრონები როგორც თავიანთ საკუთრებას ისე უყურებდენ ამათ. როგორც მდიდარია ის კაცი, ვისაც ბლომათა ჰყავს საქონელი ისეც, ვისაც ბევრი ზანგები ჰყავდა—ის ითვლებოდა მდიდარ კაცათ. მონების პატრონს თითქოს არ ესმოდა, რომ ზანგიც ადამიანია, რომ მასსაც აქვს გული, რომ მას ცოლშვილის, ნათესავების სიყვარული უღვივის. თუ ვაჭარს სასარგელოთ მიაჩნდა დედას შვილს აშორებდა; და ქმარს—ცოლს. სამხრეთ შტატებში, სადაც უფრო დიდი მემამულენი ცხოვრობდენ და მიწის ნამუშევარი დიდი იყო—იქ მონობა ძალზე იყო გავრცელებული. ჩრდსლოეთ შტატებში კი, საცა ქარხნები და ფაბრიკებია იქ ზანგების მუშაობა არ გამოდგებოდა და მუშები დაქირავებული ჰყავდათ. ამიტომაც ჩრდილოეთ და სამხრეთ შორის ქიშპობა და უსიამოვნება ჩამოვარდა, რომელიც გათავდა ომით. 1876 წელს მოიხსოვრა მონობა. ზანგებმა მიიღეს თავისუფლება და ისეთივე უფლებები სახელმწიფო საქმეების წარმოებაში, როგორც მკვიდრ მცხოვრებლებმა.

მონობა ამერიკაში ერთბაშათ არ მოიხსოვრა. ამერიკელები დიდხანს ზანგებს არ უყურებდენ ისე, როგორც თავის თანასწორს. თუმცა ზანგები ცნობის მოყვარენი არიან და გამჭკრიან ხენი სწავლაში, მაგრამ თეთრებზე ნაკლებათ განვითარებულნი არიან. ამის გამო თეთრები ზანგებს თავიანთ თავზე მდებლათ აყენებენ. ზანგებს ცხოვრებაში დიდი მოთხოვნილება არა აქვთ და სამუშაო ფასსაც ნაკლებს თხოულობენ. თეთრი ქალი

ძნელათ თუ გაპყვება ზანგს, არც ზანგის ქალი ბედავს, რა კაცის შერთვას, ესენი უფრო განცალკევებულნი ცხოვრობენ. ამათთვის ცალკეა გამარჯული სასწავლებლები, სასტუმროები, ყავახანები, თუ ზანგი ჩაიდენს რასმე მძიმე დანაშაულობას, ან ექვს აიღებენ მის დანაშაულობაში, თეთრს შეუძლიან თავისებურათ გაასამართლოს და არავის წინ პასუხის გებაში არ იქნება.

ზანგებთა შორის ახლა არიან ძალიან განვითარებულნი. იმისთანებიც არიან, რომ თავიანთ ძალ ღონეს და სწავლას არ ზოგვენ მოძმეების სასარგებლოთ.

—

გაღაფავლოთ თვალი ვირგინიას! რა არის იქ შესანიშნავი! ქალაქი ნორფოლკი იმითია განთქმული, რომ აუარებელი ლოკოკინებით ვაქრობს. მაგრამ ეს ქალაქი იმითია უფრო საყურადღებო, რომ გახშირებული ვაქრობა აქეთ მიწის თხილით. ყოველწლივ აქედან გამოაქვთ უთვალავი ფუთი ამ მიწის თხილისა. მთელი ვირგინიას მინდვრები მოუფენილია ამ მცენარით. მიწის თხილი ჩვეულებრივ იყიდება ჩანახი (ბათმანი) ორ შაურათ ძნელი წარმოსადგენია რომ ამ მცირე ფულით კაცი გამდიდრდეს. მაგრამ ნამდვილათ სულ სხვაა. ყოველ წლივ აუარებელი კოდი თხილი იყიდება და კაი მოსავლიან წელიწადს სალდება ორი მილიონი მანეთისა.

მიწის თხილი სამზღვარ გარეთაც გააქვთ. მას საქაჩელში გაატარებენ და ზეთათ გამოხდიან. ზეთის ხილის მაგივრათ ხმარობენ.

ეს მიწის თხილი არც ხეებზე და არც ბუჩქებზე ასხია. მიწიდან ამოდის, როგორც კარტოფილი. მაისის თვეში იციან მისი დათესვა, თხილს მაგარ ნაჭუქს აცლიან, ისე ფრთხილათ კი რომ არ ავნონ მის წითელ კანს, რომელშიაც ძვეს თხილის გული. დღიურზე ექვსი კოდი თხილის მარცვალი დაითესება და თუ კაი მიწა შეხვდება არათუ სამოცამდინ—სამას კოდამდის მოვა თხილი.

ჯერ გამოჩნდება ნორჩი მწვანე ფოთლები, მერე ღეროები, რომელნიც ყვავილს მოისხამს, მერე ეს ყვავილები ღე-

როებით ჩაეშვება მიწაში და იქ მწიფდება თხილი. თხილს შემოდგომაზე აგროვებენ. ღეროებს ამოგლეჯენ მიწიდან,

მიწას ჩამოაცლიან და ამ ღეროებს ქოლოკებზე ჩამოჰკიდებენ გასაშრობათ. ორი კვირის შემდეგ მუშა დედაკაცები და ყმაწვილები ჩამოაცლიან თხილებს და კალათებში ჩაჰყრიან.

ეს თხილი ხოლმე ისევ ტალახიანი არის, უნდა გასუფთავება. გასასუფთავებლათ ხმარობენ ისეთ მანქანას, რომელიც მიეგვანება შინაურ საფეკვას. მერე დედაკაცები და ყმაწვილები გადააჩრევენ კარგს და გაფუჭებულ თხილს, ჩაალაგებენ პარკებში, ტომრებში და ისე გზავნიან გასაყიდათ.

ნორფოლკიდან გავემგზავრეთ გემით ვირჯინიას სატანტო ქალაქში — რიჩმონდში. მდინარე ჯემსის ნაპირები დაბლობი ადგილია და მოსავალი ძალიან კარგი იცის. ორივე მხრივ ამ ნაპირებზე გაშენებულია მდიდარი მემამულეთა შენობები. რამდენიმე საათის შემდგ ჩვენ მივადექით ჯერ იმ ადგილს, სადაც სმიტს მოსვლის უმაღლვე ქალაქი გაეშენებინა. მაშინ ვირჯინიის დედა ქალაქად ითვლებოდა ჯემსტაუნი. ახლა ამ ქალაქის მაგივრათ ნანგრევებია და კუნძულიდან, რომელიც აქვე მდინარეზეა მოჩანს სამრეკლო სურათი შემოხვეული ძე ხორციელი აქ არავინა ჩანს: ხოლო კაცი ძროხას თუ ნახავს ბალახებში და გუბებებიდან ბაყაყების ყიყინს თუ გაიგონებს.

პირველათ ევროპიდან მოსულებს დიდი იმედები ჰქონდათ, რომ ოქროს ბლომათ აღმოაჩენდნენ, მაგრამ იმედები გაუცრუვდათ. ბოლოს მაინც დიდი სიძლიდრე იშოვეს — მიწები ისეთი ნოყიერი და მოსავლიანი იყო, რომ ფულის შოვნა გამრჯე კაცისთვის ძალიან ადვილი იყო. ამათ მოჰყავდათ თამბაქო, სიმინდი. მიწის თხილი, ხორბალი, ქერი და სხვა მარცვლეულობა.

(შემდეგი იქნება)

II.

საქართველოს ყხოვრება და თავდადასავალი მე-4 — I-ელ სა-
უკუნეში ქრ. წინ.

1. მცხეთის სამეფოს დაარსება. როგორც ვიცით, მე-8 საუკუნიდან მოკიდებული მთელი ქართველობა სპარსეთის ხელში იმყოფებოდა. სპარსეთის სატრაპები (მეფის მოადგილენი) და ჯარი მძიმე ტვირთად აწვენი საქართველოს და მის მკვიდრთ ძალაუნებურათ უღვიძებდენ უცხოთა მფლობელობისადმი ზიზღსა და მძულვარებას. მეორე მხრით, სპარსეთის ხელში ყოფნამ ქართველები თანდათან შეაჩვია სამონარქიო იდეას, შეაგნებია ის აზრი, რომ, თუ ერსა სურს მოსვენებით და თავისუფლათ იარსებოს, საჭიროა შეერთება და ძლიერი ცენტრალური ხელმძღვანელი, მონარქი ანუ მეფე, როგორც მაშინ მეზობელ ქვეყნებში — თვით სპარსეთსა და მაკედონიაში არსებობდა. მაგრამ, სანამ სპარსეთის მონარქია ცოცხალი და ძლიერი იყო, ქართველებს, რა თქმა უნდა, არ შეეძლოთ, დამოუკიდებლობა მოეპოვებიათ და საკუთარი სამეფო შეექმნათ: საანისოდ შესაფერა შემთხვევა იყო საჭირო. და, აი, სწორეთ ასეთი შემთხვევა დადგა მაშინ, როდესაც ალექსანდრე მაკედონელმა სპარსეთის სამეფო დაამხო (330 წელს ქრ. წინ) და წინააზიაში მრავალის ახალი სამეფოს აღმოცენებას ნიადაგი მოუზადა. ამ დროით ისარგებლეს ქართველებმა და მცხეთის მხარეში, ე. ი. ქართლში, საკმაოთ ძლიერი სამეფო დაიარსეს. ქართული წყაროების მოწმობით, ამ სამეფოს საზღვრებში მოქცეულა კოლხიდისა და ალბანიის ზოგიერთი ნაწილიც.

ამ დიდებული საქმის განხორციელება წილად ჰხვდა ქართლის მამასახლისის გვარეულობას, რომელსაც ბინა ეხლანდელი მცხეთის არემარეში ჰქონდა და სპარსთა ბატონიების დროს ერთ უძლიერეს გვარეულობად ითვლებოდა, რადგან მის ხელში იყო ორის სალაშქრო და სააღებშიცემო გზის გვარედინზე გაშენებული ქალაქი მცხეთა. მცხეთაში თავს იყრიდა კა-

სპის ზღვიდან შავი ზღვისკენ და სკვით-სარმატიიდან (სარმატიის ლოეთიდან) არაგვის ხეობით სომხეთისკენ მიმავალი გზები, და, ვინც მცხეთას ჰფლობდა, იგი იმავე დროს თითქმის მთელის ამიერ-კავკასიის ფაქტიური მბრძანებელიც ხდებოდა. ეს მფლობელი გახლდათ ქართლის მამასახლისის გვარეულობა, რომლიდანაც გამოვიდნენ პირველი ქართველი მეფეები „მცხეთას შინა“: **აზო** და **ფარნავაზ I**.

ამგვარათ ქართული სამეფო უფლება სამამასახლისო უფლებიდან გამოვიდა და, როგორც შემდეგ დავინახავთ, მას უკანაც დიდხანს ატარებდა ამავე ხასიათს.

2. აზო, ფარნავაზ I და მათი უუახლოესი მემკვიდრეები: საურმაგ I, მირვან I, ფარნაჯომ და არსოკ I. აქ ჩამოთვლილის მემკვიდრის შესახებ საისტორიო წყაროები მეტათმცირე სანდო ცნობას იძლევა. ქართული წყაროების თქმულებანი ამ პირთა შესახებ უმეტეს შემთხვევაში ზღაპრული ხასიათისანი არიან. ამ თქმულებათა კრიტიკულ-შედარებითი შესწავლიდან ჯერჯერობით შემდეგ დასკვნათა გამოტანა შეუძლებელია:

აზო იყო პირველი მეფე მცხეთას შინა“. მან იმეფა დაახლოებით **330 წლიდან 272 წლამდე** ქრ. წინ და ამ ხნის განმავლობაში მოასწრო მესხეთ-ქართლ-კახეთის შეერთება, კოლხიდისა და ალბანიის ზოგიერთი პროვინციებით. — **ფარნავაზ I**-ელი მეფობდა აზოს შემდეგ, დაახლოებით **272 წლიდან 206 წლამდე**. მან დააარსა ქალაქი **არმაზი**, მცხეთის პირდაპირ, მტკვრის მარჯვენა მხარეზე, სადაც, სხვათა შორის, ააგო ტაძარი ირანული ღვთაების აპურა-მაზდის ანუ არმაზის სახელობაზე, საიდანაც წარმოდგა თვით ამ ახალი ქალაქის სახელი. შემდეგ, ფარნავაზმა მთელი თავისი სამეფო რამდენსამე სამშართველო ნაწილად გაჰყო და თვითეულს ნაწილს უფროსად **ერის-თავი** დაუყენა. ერისთავების მოვალეობა იყო: ადგილობრივს გამგეობაზე თვალის სჭეროდან, მეფის ხაზინაში მცხოვრებთაგან **ხარკი** ეგზავნათ და ომიანობის დროს მეფისათვის ჯარი მიეშველებიან. დასასრულ, ფარნავაზმა დიდი ყურადღება მიაქცია ქართულ „მწიგნობრობას“: ქართველების

მიერ წინა პერიოდში შეთვისებული ასო-მთავრული ანბანის გამოყენებით რომელიც ყველა ქართულ ხმას ვერა ხატავდა, რამდენისაზე ახალი ასოთი შეავსო და შეეცადა ქართულ ენაზე იმ დროის შესაფერი მწერლობა დაეარსებია. აი ამის შესახებ ამბობს „ქართლის-ცხოვრება“: „ამანვე მეფემან შექმნა მწიგნობრობა ქართულიო“.

საურმაგ I-ელი ფარნავაზის მემკვიდრე იყო (დაახლოებით 206—162 წ.). ამის მეფობაში, 189 წლის მახლობლათ, ასურასტანის მეფის ანტიოქოს დიდის ორმა სარდალმა—არტაქსიმ და ზარიადრმა, რომელნიც ჩამომავლობით სომხები იყვნენ, სომხეთს თავისუფლება მოუპოვეს. მაგრამ, რადგან იმ დროს სომხეთის ტერიტორია პატარა იყო, რამოდენიმე პროვინცია მეზობელ სახელმწიფოებს ჩამოგლიჯეს. სწავთა შორის, საქართველომ ამ დროს დაჰკარგა ზოგიერთი ადგილები არაქსისა და ქოროხის ხეობაში.

საურმაგის შემდეგ მცხეთა-არმაზის ტახტი **მირვან I-ელმა** დაიკირა (162—120 წ.). სომხის ისტორიკოსთა მოწმობით, ამ დროს ალბანიას ცალკე მმართველი მიუღიასომხეთის მეფისაგან, სახელად „არანი, კაცი სახელოვანი, ცნობილი სიბრძნითა და გონებითა“; ხოლო საკუთრივ „იბერიის“ სამეფოს ჩამოშორებია ერთი პატარა პროვინცია „სომხითი“ (დებედასა და აქსტაფას შუა), რომელიც დიდი სომხეთის მეფის ხელში გადასულა. ამას გარდა, როგორც „ქართლის-ცხოვრება“ ვაღმოგვეცემს, მირვანს შეხვედრია ბრძოლა კავკასიონის მთის ჩრდილოეთად მცხოვრებ ველურ ხალხებთან, რის შემდეგაც იგი შესდგომია დარიალის ხეობის გამაგრებას, სადაც დიდი ჭიშკარი გაუკეთებია. ამ ჭიშკარს შემდეგს საუკუნეებში რომაელი მწერლებიც იხსენიებენ.

მირვანის შემდეგ მცხეთას ტახტზედ **ფარნავაზმა** ავიდა, რომელმაც დაახლოებით 120—88 წლებს შორის იმეფა. ამის დროს მცირე აზიაში, კოლხიდის მეზობლათ, გაძლიერდა პონტის სამეფო, რომლის მეფემ, მიტრიდატ VI დიდმა (120—63 წ.), სასტიკი ორი აუტეხა რომაელებს და თავის ხელ ქვეშ მრავალი წვრილ-წვრილი სამთავრო შეიერთა. 88 წელს კოლხი-

დაკ მიტრიდატის ხელში გადავიდა. თვით კოლხიდელებსაც თხოვნით, 84 წელს მან აქ მეფედ დანიშნა **ოლთაკი**.

კოლხიდის დაკარგვის შემდეგ ფარნაჯოძს დიდხანს აღარ უსუცხლია. 88 წელს „იბერიის“ ტახტზე უკვე არსოკ I-ელი იჯდა. არსოკმა საქართველოს საზღვრები გაამაგრა და არმაზის ქალაქს მეორე ზღუდე შემოაელო. ამის მეფობაში რომის მთავარ-სარდლებმა სულლამ და ლუკულლმა რამდენჯერმე დაამარცხეს მიტრიდატი (84 წ., 74 წ. და 72 წ.) და მისი მოკავშირე სიძე, სომხეთის მეფე, ტიგრანი (69 წ.). მაგრამ მიტრიდატი მაინც არა სცხრებოდა. მან კვლავ იწყა საომრად მზადება და რომაელების წინააღმდეგ მებრძოლ მეფეთაგან მთელი კავშირი შეადგინა. ამ კავშირში უნდა შესულიყვნენ მეფეები სომხეთისა, კოლხიდისა, იბერიისა და ალბანიისა. მაგრამ ამასობაში მცხეთა-არმაზის მეფე არსოკი გარდაიცვალა (69 წ.) და, მის ნაცვლათ, კავშირში მონაწილეობის მიღება მის მომდევნო მეფეს, არტაგს, მოუხდა.

3. მეფეები: **არტაგი, ოროდი და ოლთაკი, და პომპეი საქართველოში.** მიტრიდატის მზადებამ უქმათ არ ჩაიარა: პონტის არწივმა რომაელთა წინააღმდეგ სულ მცირე ხნის განმავლობაში საკმაოთ ძლიერი კავშირი შეადგინა. ამ კავშირს ეკუთვნოდნენ: თვითონ პონტის მეფე მიტრიდატი, მისი სიძე სომხეთის მეფე ტიგრანი, კოლხიდის მეფე **ოლთაკი**, ალბანიის მეფე **ოროდი** და იბერიის მეფე **არტაგი**. სამი უკანასკნელი, როგორც ვიცით, საქართველოს სხვა და სხვა ნაწილის მეფეები იყვნენ. სხვანაირათ რომ ვთქვათ, 66 წლის მახლობლათ ქრ წინ ქართველ ტომთა მიწა-წყალზე სამი სამეფო არსებობდა: კოლხიდა, იბერია და ალბანია.

რომის სენატმა აღმოსავლეთის ჯართა მთავარ-სარდლად **პომპეი** დანიშნა, რომელმაც თავისი მოვალეობა საუცხოოთ შესრულა. პირველათ იგი საიდუმლო ზავით შეეკრა პართიის მეფეს და, რაკი ამ მხრით ზურგი გაიმაგრა, 66 წლის გაზაფხულის სამოციანადსი მხედრით პონტის საზღვრებში შემოვიდა. მიტრიდატი სასტიკათ დამარცხდა და სამი მხლებლით-და მოასწრო კოლხიდისკენ გაქცევა. ამას შემდეგ პომპეი სომხე-

თის შეფის ტიგრანისკენ გაემართა. ტიგრანი მოწიწებით გამოცხადდა რომის მთავარ-სარდალთან, ფებქვეშ ჩაუვარდა, სრული მორჩილების ნიშნად ვვირგვინიკ კი გადასცა და 8 მილიონ მანეთამდე ხარჯის გადახდა იტვირთა, ამასთანავე უარი სთქვა იმ ქვეყნებზე, რომელნიც ამას წინათ დაემორჩილებოდა, სახელდობრ: ფინიკიასა, სირიასა, კაპადოკიასა და ქურთისტანზე. ამგვარათ პომპეის ერთმა გამოლაშქრებამ პონტის სამეფო დაამხო და სომხეთი ისევ თავის კალაპოტში ჩააყენა.

რომის ლაშქარმა საზამთროთ (66 წ.) იბერიისა, სომხეთისა და ალბანიის საზღვრის მახლობლათ დაიბანაკა, რომ მომავალ გაზაფხულს მიტრიდატის სხვა მოკავშირენიც დაემორჩილებოდა. მაგრამ არც ამ მოკავშირეებს ეძინათ. როცა ალბანიის მეფემ ოროდმა პომპეის ჯარის დაბანაკება შეიტყო, მსწრაფლ 40,000 ლაშქარი შეჰყარა და მტერს მოულოდნელათ თავს დაესხა. მაგრამ პომპეი არ დაიბნა: მთელი ლაშქარი მსწრაფლ ფებზე დააყენა, ოროდს ჯარი დაუმარცხა და აიძულა ზავი ეთხოვა, თანაც მოსთხოვა, რომს კავშირით შეეკროდა.

65 წელს, გაზაფხულზე, პომპეის ძლიერმოსილი ლაშქარი იბერიის დედა-ქალაქისკენ გამოემართა. იბერიის მეფეს არტაგს მტკიცეთ გადაწყვეტილი ჰქონდა, მიტრიდატისათვის არ ელაღატნა; ამიტომ, როცა პომპეი არმაზ-ქალაქს მოუახლოვდა, არტაგმა მას თავი არ მოუხარა, მაგრამ, რადგან ამასთანავე საკმაოთ მომზადებული არ იყო და ომის იმედი არა ჰქონდა, სატახტო ქალაქი გასწირა, მტერს მიუტოვა, მთელის ლაშქრით მტკერის მარცხენა ნაპირზე გადავიდა, ხილი დასწვა და არაგვის ხეობას მიმართა. მაგრამ, როცა პომპეი წამოეწია, მეფემ ჯარი შეაჩერა და, როგორც რომაელი ისტორიკოსები გადმოგვცემენ, პომპეის „დიდი ბრძოლა“ აუტება. ამ ბრძოლაში 9,000 ქართველი დაიხოცა და 10,000-ზე მეტი მტერს ტყვედ ჩაუვარდა. ამას შემდეგ კი არტაგი იძულებული შეიქნა ზავი ეთხოვა და ერთგულობის ნიშნად პომპეის მძევლები და ძვირფასი ძღვენი მიართვა, სახელდობრ: ხალასი ოქროთი შექედილი ტახტი და მავიდა.

იბერიიდან პომპეი მტკვრისა და ძირულა-ყვირის სანაპიროებში ბით კოლხიდაში გადავიდა, სადაც მიტრიდატი ეგულებოდა. მაგრამ მიტრიდატმა შავი-ზღვის ჩრდილოეთით მდებარე ბოსფორის სამეფოს მიმართა. კოლხიდაში ყოფნის დროს პომპეიმ, ოლთაკის ნაცვლათ, მეფედ არისტარხი დააყენა. ამ მეფისაგან ჩვენს დრომდე ფულმაც კი მოაღწია ბერძნულის წარწერით: „კოლხიდის მეფის არისტარხისა“. კოლხიდაში პომპეის ამბავი მოუვიდა — ალბანელებმა რომთან კავშირზე უარი განაცხადეს და აჯანყდნო, და იგიც იძულებული გახდა, უკანვე გამობრუნებულიყო. დიდის გაჭირვებით გაიყვანა მტკვარში ქვეითი ჯარი და ზაფხულის პაპანებაში შირაქის ველს შეუდგა. რადგან ეს ველი უწყლოა, წინამძღოლის რჩევით, პომპეიმ 10,000 ტიკი წყალი ისაგზლა და ამგვარათ შემზადებული მტერს დაედევნა. მაგრამ მტერი არსად სჩანდა. მარტო ალაზნის მარცხენა ნაპირას შეხვდა ალბანიის დიდძალი ლაშქარი (60,000 ქვეითი და 12,000 ცხენოსანი), ოროდის ძმის კოზისის წინამძღოლობით. როცა ხელჩართული ომი დაიწყო, პომპეიმ კოზისის საკუთარი ხელით განგმირა, რის შემდეგაც ალბანელები ტყეში გაიფანტნენ. პომპეიმ ტყეს ცეცხლი წაუკიდა და ირგვლივ ჯარი შემოარტყა. მაშინ ალბანელები დამორჩილდნენ და პომპეისთან ხელშეკრულება მოახდინეს.

ალბანიიდან პომპეი კასპის ზღვისკენ გაემგზავრა, მაგრამ, ეზღანდელ მულანს რომ მიუახლოვდა, აუარებელმა შხაშიანმა გველმა აიძულა უკან გამობრუნებულიყო. ამას შემდეგ მან მცირე-სომხეთისაკენ გასწია, საიდანაც რომში დიდი ტრიუმფით დაბრუნდა. ტრიუმფის წინ დიდი ფიცრები მიჰქონდათ, რომლებზედაც წარწერილი იყო პომპეისგან დამარცხებულ მხარეთა და მეფეთა სახელები: პონტისა, სომხეთისა, ალბანიისა, იბერიისა, კოლხიდისა და სხვათა. აქვე მიჰყავდათ, სხვათა შორის, სომხის მეფის-წული მეუღლითურთ და ალბანიისა და იბერიის მძევლები.

ასე დათავდა პომპეის ბრძოლა კავკასიაში და მასთან ერთათ (64 წ.) არტაგის მეფობაც დასრულდა. ამას შემდეგ დიდხანს აღარც მიტრიდატს უცხოვრია. 63 წელს, სამოცდარვა

წლის მოხუცმა თავი მოიწამლა, ხოლო, როცა საწამლავედ
დროიანათ ვერ იმოქმედა, ერთ თავის ჯარისკაცთაგანს თვე
მოაკვლევინა.

პომპეის ლაშქრობის შემდეგ მთელი კავკასია და კერძოდ
საქართველო დიდის ხნით რომის კულტურულ გავლენას და-
ემორჩილა. ამავდროულად რომაელებიც თანდათან გაეცნენ
ჩვენს ქვეყანას და ჩვენი ხალხის შესახებ ფრიად ძვირფასი სა-
ისტორიო ცნობები დაგვიტოვეს.

4. მეფეები: ფარნავაზ II, მარკან II, და არსოკ II. არ-
ტაგის შემდეგ არმავის ტახტი ბრატმანმა დაიჭირა, რომელსაც
ეპიტაქსის მწერლები ფარნავაზს ეძახიან. ეს არის ფარნავაზ
მე-II, რომელიც დაახლოებით 64—32 წლებში მეფობდა.
ამის დროს მიტრიდატის შვილი ფარნაკი შეეცადა თავისი მა-
მის სამფლობელო აღედგინა: 48 წელს პომპეისა და ცეზარს
შორის ატეხილი მტრობით ისარგებლა და, სხვათა შორის,
კოლხიდა და სომხეთიც ადვილათ დაიმორჩილა. მაგრამ, რო-
ცა ცეზარმა პომპეიზე გაიმარჯვა, მაშინვე ფარნაკის წინააღ-
მდეგ გამოილაშქრა, ფარნაკი შეხვედრისთანავე დაამარცხა
და პომპეის დაპყრობილი ქვეყნები ისევ რომის სახელმ-
წიფოს დაუბრუნა. მართალია, 36 წელს ქრ. წინ, იბერიელები
რომის წინააღმდეგ აჯანყდნ და მისი მეგობრობა უარპყვეს,
მაგრამ რომის სარდალმა პუბლიოს კანიდი კრასსმა იგინი და-
ამშვიდა და ფარნავაზ მე-II აიძულა, კვლავ რომაელთა მეგო-
ბრობა ეკისრნა.

ფარნავაზის მეორე მოადგილის არსოკ მე-II-ის (22—1 წ.
ქრ. წინ) დროს, სახელდობრ 15 წელს ქრ. წინ, იბერიაში
კიდევ მოხდა აჯანყება, მაგრამ რომაელებმა ეს აჯანყებაც მა-
ლე ჩააქრეს, და ქართველებმა ისევ რომის მეგობრობა აირ-
ჩიეს.

ამგვარათ, I-ელ საუკუნეში ქრ. წინ რომაელებმაც მტკი-
ცეთ ფეხი ჩასდეს საქართველოს ორსავე ნაწილში: კოლხიდასა
და იბერიაში, თუმცა საჭიროა შევნიშნოთ, რომ რომის უფ-
ლება ამ ორ მხარეში ერთი და იგივე არ იყო: კოლხიდაში ეს
უფლება სრულს ბატონობამდე აღწევდა, იქ რომაელები მე-

ფეხსაც კი ნიშნავდენ, ხოლო იბერიასთან, როგორც შემდეგ
თავში დაინახავთ, მათ მხოლოდ „სამეგობრო კავშირი“
რთებდათ.

კითხვები განსამოკმებლად. რამ შეუწყო ხელი მცხეთის
მხარეში სამეფოს დაარსებას? ვინ იყო პირველი მეფე „მცხეთას ში-
ნა“? ჩამოთვალეთ ფარნავაზ I-ელის ნამოღვაწევი. დაასახელეთ უმ-
თავრესი ფაქტები საურმაგ I-ელისა და შირვან I-ელის ცხოვრები-
დან. აღწერეთ პონტის მეფის შიტრიდატ დიდის მოქმედება ფარ-
ნაჯომისა და არსოკ I-ელის მეფობაში. აღწერეთ მოკლეთ პომპეუს
ლაშქრის მოძრაობა მცირე აზიასა და ამიერ-კავკასიაში. რა შედე-
გი მოჰყვა პომპეუს ლაშქრობას საქართველოს ცხოვრებაში? აღწ-
შნეთ უმთავრესი ამბები საქართველოს ცხოვრებიდან 64—1 წლებს
შორის ქრ. წინ.

III

საქართველოს ცხოვრება და თავგადასავალი 1—3 საუ-
კუნეში ქრ. შემდეგ.

1. მეფეები: ადერკი, მიჰრდატ I-ელი და ფარსმან I-ელი.
როცა არმანის მეფე არსოკ მე-II გარდაიცვლიდა, სამეფო ტა-
ხტზე ადერკი ავიდა, რომლის ცხოვრებაც იმიტომ შესანიშნავი,
რომ მისი მეფობის პირველსავე წელს „იშვა უფალი ჩვენი
იესო ქრისტე ბეთლემს ურიასტანისასა“. ადერკიმ იქეთა 1—30
წელს ქრ. შემდეგ. ქართული წყაროები ამ მეფეს მიაწერს
სიკვდილის წინ საქართველოს ორ სამეფოდ გაყოფას, მაგრამ,
როგორც თანამედროვე რომაელი ისტორიკოსები მოწმობენ,
სრულიად საქართველო იმ დროს უკვე კაი ხნიდან სამ სამე-
ფოდ იყო განაწილებული: კოლხიდად, იბერიად და ალბა-
ნიად. რაც შეეხება საკუთრივ „იბერიას“, იქ არც ადერკის
დროს და არც შემდეგ ამ პერიოდში არავითარი „ორ-მეფობა“
არ ყოფილა.

მე-30 წელს ქრ. შემდეგ იბერიის ტახტი დაიჭირა ადერ-
კის შვილმა „ქართამმა“, რომელსაც უცხოეთის მწერ-
ლები „მიტრიდატს“ ანუ მიჰრდატს უწოდებენ. ეს არის
მირდატ I-ელი, რომელმაც სულ ხუთიოდე წელს იმეფ-
(30—35 წ. ქრ. შემდეგ). ამ მეფის დროს იბერიის ცხოვრე-

მიიღება ხელის მოწერა 1910 წლისათვის.

სახალხო გაზეთი

1910 წელს გაზეთი გამოვა იმავე პროგრამით როგორცაა მდგომარე
წელს გამოდიოდა. მომავალ წელს გაზეთი გაუმჯობესებული იქნება
შინაარსით.

უფელ დიურ გამოცემის გარდა 1910 წელს გაზეთს ექნება

სურათებიანი დამატება.

დამატება გამოვა კვირაში ერთხელ—კვირაობით.

გაზეთის ფასი დამატებიანთ: წლით როგორც ქალაქში ისე
ქალაქ გარედ ღირს 8 მან. 50 კ., ნახევარი წლით—5 მან.
10 კაპ., ერთი თვით—1 მან.

ცალკე ნომერი უფელგან ერთი შაური. დამატებიანი ნომერი (კვი-
რისა) 7 კაპეიკი

ხელის-მოწერა ჯერ-ჯერობით მიიღება მხოლოდ ტფილისში:

„სახალხო გაზეთი“ კანტორაში—დიდი ვანქის ქუჩა № 12; წერ-აკითხვის სა-
ზოგადოების წიგნის მაღაზიაში ი. აკალიშვილთან—სახალხის ქუჩა, თავად-
ახნ. ქარვასლა; ნაძალადეგში მკუჭრე მელიტონ ლოლობერიძესთან—მა-
გისტრალნი ქუჩაზე, გრიბოლ ჩარკვიანის სახლში; რკინის გზის მთავარ
სახელოსნოში ვანო ჭავჭავაძესთან—ტოკარნი ცეხი.

ხელის მოწერათა საშუალებოდ

კანტორა უმორჩილესად სთხოვს ახალ ხელის მომწერთ, თუ
ვინცობა ვერ მოახერხებენ ფულის კანტორაში შეტანას, დამ-
ტარებლებს გადასცენ იგი მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდეს-
საც ეს უკანასკნელნი კვიტანციას წარუდგენენ.

ხელის-მოწერა რედაქციის კანტორაში შეიძლება: დილით 8-დან 3 სა-
თამდე, საღამოთი 5-დან 8 საათმდე.

ადრესი: Тифлисъ, Редакция „Сахалхо газети“ Семену
Пашалишвили

ჯეჯილი

საქმეწვილო ნახატებიანი ჟურნალი

ოსლა პირველი წელიწადი.

მიიღება ხელის მოწერა 1910 წლ.
გამოვა თვეში ერთხელ. ჟურნალში ორი განყოფილებათა
პატარებისათვის და მოზრდილთათვის.

ჟურნალი „ჯეჯილი“
თბილისში ეღირება 4 მ. ქალაქ გარეთ (გაგზავნით) 5.
ნახევარი წლით 3 მ.

ცალკე ნომერი 10 კ.
ქალაქ გარეთ მცხოვრებლებს შეუძლიანთ მიმართონ:
ქუთაისში წიგნის მაღაზიას „იმერეთ“ს და ბათუმში მ.
კალანდაძეს.

ფრ ტის ადრესი: Въ тифлисъ въ Ред. Грузинскаго дѣтскаго
журнала „Джеджили“

რედ.—გამომცემელი ან. თუმანაშვილი წერეთლისა.

Продолжается подписка на 1910 годъ на газету

„ЗАКАВКАЗЬЕ“

(ГОДЪ ВТОРОЙ)

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкой въ Тифлисъ:	Съ пересылкой въ другіе города:
за годъ 6 р. — к.	за годъ 8 р. — к.
за полгода 3 р. 50к.	за полгода 4 р. 50 к.

Помѣсячно повсюду 75 коп. Отдѣльныя №—5 коп. Заграницу вдвое. За перемену адреса городского на ивогородній—1 р.,
съ ивогородняго на ивогородній—50 коп.

Адресъ редакціи: Тифлисъ, Эриванская площадь, д Гургенова,
общій входъ съ конторой нотаріуса Мгеброва. Редакція открыта
отъ 9-ти до 4-хъ час. дня и отъ 7-ми до 8-ми час. вечера.
Лично редакторъ принимаетъ отъ 12—1 час. дня.

Редакторъ-Издатель Г. I. Амираджиби.